

Jonna Shemeikka ja Niina Virkkala

Nuoren kanssa kulkien

Sarpat Oy:n ammatillisen tukihenkilötoiminnan tarkastelua

Opinnäytetyö

Syksy 2009

Sosiaali- ja terveysalan yksikkö

Sosiaalialan koulutusohjelma

Sosionomi

SEINÄJOEN AMMATTIKORKEAKOULU

Opinnäytetyön tiivistelmä

Koulutusyksikkö: Sosiaali- ja terveysalan yksikkö

Koulutusohjelma: Sosiaalialan koulutusohjelma

Suuntautumisvaihtoehto: Sosionomi (AMK)

Tekijä: Shemeikka Jonna ja Virkkala Niina

Työn nimi: Nuoren kanssa kulkien

Ohjaaja: Rinne Päivi (YTM)

Vuosi: 2009

Sivumäärä: 115

Liitteiden lukumäärä: 3

Opinnäytetyömme tarkoituksena on tarkastella mitä Sarpat Oy:n ammatillinen tukihenkilötoiminta on, ja määritellä palvelun rajapintoja. Toiseksi halusimme tutkia ammatillisen tukihenkilötoiminnan vaikuttavuutta nuoriin. Kolmanneksi pyrimme arvioimaan ammatillisen tukihenkilötoiminnan kehityssuuntaa ja sen jäsentymistä yhteiskunnassa. Vertailemme tutkimuksessa samankaltaisten palveluiden yhteneväisyyksiä ammatilliseen tukihenkilötoimintaan.

Ammatillinen tukihenkilötoiminta on monipuolinen ja käytännönläheinen auttamisen muoto, jonka sisältö riippuu asiakkaan tarpeista ja toiveista. Tutkimuksessa kuitenkin selvisi, että suhteellisen nuorena työmuotona ammatillinen tukihenkilötoiminta hakee vielä paikkaansa lastensuojelun avohuollon palveluiden kentällä. Palvelua voi saada periaatteessa kuka tahansa sitä tarvitseva lapsi tai nuori, mutta erityisen sopivaksi se on aineistomme perusteella havaittu jälkihuollon piirissä oleville nuorille. Ammatillinen tukihenkilö tarjoaa palveluansa joko täydentämään tai kokonaan korvaamaan puuttuvaa aikuisen läsnäoloa ja ohjausta.

Aineistomme perusteella ammatillinen tukihenkilötoiminta nähtiin erittäin tarpeelliseksi. Erityisesti nuorten kokemukset palvelusta osoittivat palvelun olevan nuorten tilanteisiin nähden korvaamaton tuki ja apu. Ammatillinen tukihenkilötoiminta on oikea-aikaisesti ja suunnitellusti toteutettuna hyvää tulosta tuottava avohuollon tukitoimi.

Asiasanat: ammatillinen tukihenkilötoiminta, lastensuojelu, avohuolto, jälkihuolto, lastensuojelun vapaaehtoinen tukihenkilötoiminta, perhetyö

SEINÄJOKI UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Thesis abstract

Faculty: School of Health Care and Social Work

Degree programme: Degree programme in social work

Specialisation: Bachelor of social work

Author/s: Shemeikka Jonna and Virkkala Niina

Title of thesis: Professional support activity – a case study

Supervisor(s): Rinne Päivi

Year: 2009 Number of pages: 115 Number of appendices: 3

The intention of our final thesis was to observe what professional support activity provided by Sarpat Oy is and how the service is defined in the society. By investigating the service's roots in the service system, our purpose was to find similar services and compare them. We also wanted to explore professional support activity's effect on adolescents and to assess the service's direction of development.

According to our study, professional support activity is comprehensive and practical service whose content depends on the customer and their needs and wishes. However, as a comparatively new form of work, professional support activity is still searching its place in the field of child protection services. Professional support can be received for a child or a young person needing any kind of support but the service is especially well suited for youngsters after care. A professional support person provides their services either to fill or replace the missing presence and guidance of an adult.

Overall, professional support activity was seen according to our studies to be more than adequate and indispensable service and help, especially among youngsters. When arranged in due course, professional support activity is well prepared, productive service in the field of noninstitutional social care.

Keywords: professional support person and activity, child protection, noninstitutional social care, after care, volunteering support action in child care, family work

SISÄLTÖ

Opinnäytetyön tiivistelmä	2
Thesis abstract.....	3
1 JOHDANTO.....	7
2 TUTKIMUSONGELMA	13
3 TUTKIMUKSEN SUORITTAMINEN	15
3.1 Laadullisen tutkimuksen prosessi	15
3.2 Tutkimuksen eteneminen	16
3.3 Haastattelukysymysten muodostaminen.....	17
3.4 Aineiston valikoituminen.....	19
3.4.1 Palvelun tuottajan ja ammatillisen tukihenkilön haastattelut	19
3.4.2 Palvelun tilaajan eli sosiaalityöntekijöiden haastattelut	20
3.4.3 Nuorten haastattelut.....	21
3.5 Aineiston analysoiminen.....	22
3.6 Tutkimuksen luotettavuuden arvioiminen	25
4 AMMATILLINEN TUKEMINEN ERI KEHITYSVAIHEISSA.....	27
4.1 Kehitystehtävät lapsuudessa ja nuoruudessa	27
4.2 Identiteetin merkitys	30
4.3 Lapsen ja aikuisen välinen suhde	31
4.4 Nuoren kehitykseen ja kasvuun vaikuttavia tekijöitä	33
4.4.1 Perheen ja perimän vaikutuksia	33
4.4.2 Ihmissuhteiden vaikutuksia	33
4.4.3 Instituutioiden vaikutuksia	35
4.5 Kasvava lapsi palvelun asiakkaana.....	36
5 TUKEMINEN JA SIIHEN VAIKUTTAVAT TEKIJÄT	39

6 AMMATILLINEN TUKIHENKILÖTOIMINTA	42
6.1 Ammatillisen tukihenkilötoiminnan perusajatus	43
6.2 Ammatillisen tukihenkilötoiminnan sisältö ja käytetyt menetelmät	44
6.3 Palvelun kesto	46
6.4 Ammatillisen tukihenkilön koulutus	47
6.5 Ammatillinen tukihenkilötoiminta avohuollossa ja jälkihuollossa	48
6.5.1 Ennaltaehkäisevä ja korjaava näkökulma	48
6.5.2 Avohuolto	50
6.5.3 Jälkihuolto	51
7 AMMATILLISEN TUKIHENKILÖTOIMINNAN PROSESSI	55
7.1 Palvelun vastaanottaminen	55
7.2 Suunnitelmat tavoitteiden tukena lastensuojelussa	57
7.3 Palvelun loppumisesta	60
8 PALVELUN VAIKUTTAVUUS JA TARPEELLISUUS	61
8.1 Ammatillisen tukihenkilötoiminnan vaikuttavuus	61
8.2 Ammatillisen tukihenkilötoiminnan tarpeellisuus	62
9 PALVELUN JÄSENTYMINEN YHTEISKUNNASSA	64
9.1 Ammatillista tukihenkilötoimintaa sosiaalityön keinoin	64
9.2 Lastensuojelu osana sosiaalihuoltoa ja peruspalveluja	66
9.3 Nuorisotyö ammatillisen tukihenkilötoiminnan rinnalla	68
9.4 Sijaisvanhemmuus ammatillisen tukihenkilötoiminnan rinnalla	70
9.5 Ammatillisen tukihenkilötoiminnan kaltaisia palveluita	71
9.6 Lastensuojelun vapaaehtoinen tukihenkilötoiminta	73
9.7 Vapaaehtoisen ja ammatillisen tukihenkilön vertailua	74
9.8 Lastensuojelun perhetyö	77
9.9 Perhetyön ja ammatillisen tukihenkilötoiminnan vertailua	79
9.10 Yhteenvedoa palveluiden erityispiirteistä	81
9.11 Palvelun kannattavuuden arviointia yhteiskunnallisesta näkökulmasta	82

10 AMMATILLISEN TUKIHENKILÖTOIMINNAN KEHITTÄMINEN	85
10.1 Ihanteellisen palvelun piirteitä.....	85
10.2 Henkilökemioiden merkitys.....	86
10.3 Palvelun haastavuudesta ammatillisten tukihenkilöiden näkökulmasta	88
10.4 Palvelun kehittämisehdotuksia tuottajalle ja tilaajalle.....	90
11 JOHTOPÄÄTÖKSET	92
12 POHDINTA	92
LÄHTEET	99
LIITE 1 Tutkimuslupa.....	106
LIITE 2 Teemahaastattelukysymykset.....	108
LIITE 3 Saatekirje	115

1 JOHDANTO

Opinnäytetyömme tarkoituksena on tarkastella, mitä Sarpat Oy:n ammatillinen tukihenkilötoiminta on, ja määritellä palvelun rajapintoja. Tämänkaltaiselle palvelulle on löydettävissä monta erilaista määritelmää sen ollessa niin tuore toimintatapa. Tutkimme ammatillisen tukihenkilötoiminnan kaltaisten palveluiden yhteisiä piirteitä, joten tutkimuskysymykset liittyvät ensinnäkin siihen, mitä ammatillinen tukihenkilötoiminta on. Toiseksi tutkimme ammatillisen tukihenkilötoiminnan vaikuttavuutta nuoriin, jotka ovat saaneet kyseistä palvelua jälkihuollossa. Kolmanneksi arvioimme tukihenkilötoiminnan kehityssuuntaa ja sen jäsentymistä yhteiskunnassa. Haluamme tutkimuksella saada mahdollisimman laajan kuvan tämän kaltaisista toimintavoista, käyttäen apuna induktiivista päättelyä.

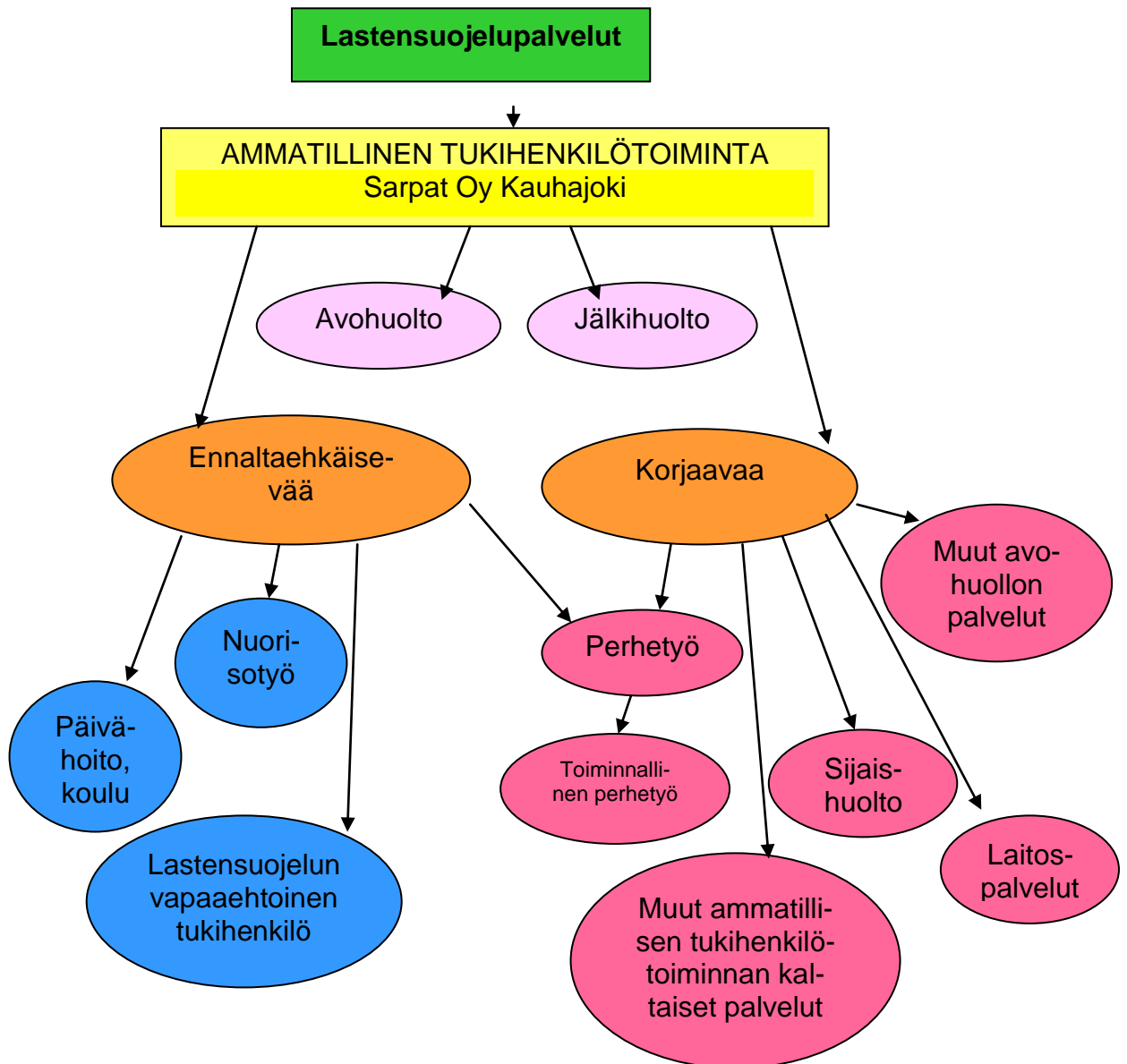
Huoli lisääntyneestä pahoinvoinnista on herättänyt kiinnostuksemme tutkia aihetta tarkemmin. Kauhajoella toimineella Lastensuojelun avohuollon ja perhetyön kehittämisyksikköhankkeella oli tilausta tähän aihepiiriin liittyvälle tutkimukselle. Emme olleet aikaisemmin kuulleet Sarpat Oy:n ammatillisesta tukihenkilöpalvelusta, mutta lasten ja nuorten auttaminen ja tukeminen ovat asioita, jotka olemme molemmat kokeneet tärkeäksi. Toivommeekin, että työ tuottaisi tarpeellista tietoa lasten ja nuorten parissa työskenteleville, jotka edistävät ja vahvistavat lasten hyvinvointia. Lapsilla ja nuorilla on nyt ja tulevaisuudessa oikeus hyvään ja turvalliseen elämään. Työn otsikko ”Nuoren kanssa kulkien” pohjautuu siihen, että kaikki palvelua saaneet haastateltavamme olivat nuoria.

Opinnäytetyössä teoria ja tulokset vuorottelevat, jolloin rakenne ei tyypillisesti erottele tulososiota erikseen. Työssä olemme pyrkineet siihen, että aineisto kulkee koko ajan teorian mukana. Käsittelemme työssä sosiaali- ja lastensuojelupalveluita, jotka limittyvät ammatillisen tukihenkilötoiminnan ympärille. Johtopäätösosiossa kokoamme yhteen tärkeimmät aineistosta nousevat tulokset.

Haluamme selkiyttää opinnäytetyön sisältöä seuraavan käsitekartan (s. 8) avulla. Työssä avaamme käsitekartassa ilmenevät käsitteet kuvion mukaisessa järjestyk-

sessä. Ammatillisesta tukihenkilötoiminnasta on löydettävissä sekä ennaltaehkäiseviä että korjaavia piirteitä, joita aiomme tutkimuksessamme selvittää. Valitsimme edellä mainitut aspektit, koska mieltämme askarrutti tutkimuksen alussa ammatillisen tukihenkilötoiminnan näkökulman painotus.

Ennaltaehkäisevistä lastensuojelupalveluista mainitsemme työssä peruspalveluita kuten päivähoidon ja koulujärjestelmän. Nuorisotyössä olemme havainneet samankaltaisia piirteitä kuin ammatillisessa tukihenkilötoiminnassa. Esittelemme myös lastensuojelun vapaaehtoisen tukihenkilötoiminnan sekä perhetyön vertailupohjana ammatilliselle tukihenkilötoiminnalle. Korjaaviin lastensuojelupalveluihin olemme liittäneet perhetyön sekä sen toiminnallisen muodon, joista olemme löytäneet yhteneväisyyksiä ammatillisen tukihenkilötoiminnan kanssa. Lastensuojelupalveluiden joukosta olemme valinneet palveluita, joista olemme saaneet vertailupohjaa aiheellemme. Yhtenä työmme haasteena onkin ollut vetää rajapintoja ammatillisen tukihenkilötoiminnan ja perhetyön sekä lastensuojelun vapaaehtoisen tukihenkilötoiminnan välille.

KUVIO 1. Opinnäytetyön käsitekartta.

Opinnäytetyö toteutetaan Lastensuojelun avohuollon ja perhetyön kehittämissyksikköhankkeelle Kauhajoelle. Hankkeen työntekijöinä ovat kehittäjä-perhetyöntekijä, perheterapeutti Katri-Helena Santala ja kehittäjä-sosiaalityöntekijä Paula Uusi-Hakala. Hanke oli sosiaali- ja terveysministeriön rahoittama ja hanke toteutui 1.9.2007- 30.8.2009 välisenä aikana. Sen tavoitteena oli luoda maakunnan lastensuojelun kehittämistoiminnalle pysyvä rakenne ja kehittää avohuollon sekä perhetyön menetelmiä. Hankkeen hallinnoimisesta vastasi Kauhajoen kaupunki. Muita hankekuntia Etelä-Pohjanmaan alueelta olivat Ilmajoki, Isojoki, Jalasjärvi, Jurva,

Karjoki, Kauhajoki, Kurikka, Nurmo, Seinäjoki ja Teuva. (Lastensuojelun avohuollon ja perhetyön kehittämisyksikköhankkeen esite.)

Kauhajoella toimiva ammatillinen tukihenkilötoiminta tukee lapsia ja nuoria. Palvelu on saanut palvelun tuottajan mukaan alkunsa Heikki Santalan ajatuksesta tukea nuoria ja ennaltaehkäistä laitossijoituksia. Santala kehitti toiminnan vuonna 2005 työskennellessään Ensi- ja turvakotiliittoyhdistyksellä Kauhajoella. Myöhemmin, vuonna 2008, ammatillinen tukihenkilöpalvelu siirtyi Sarpat Oy:lle, jolle kuuluu myös valvottuja tapaamisia. Tilaajakuntia haastatteluhetkellä oli Kauhajoki, Karjoki, Parkano ja Helsinki. Palvelun tuottajalla on ollut tavoitteena laajentaa toimintaa suuremmaksi. Tuottajan mielestä kyseiselle työmuodolle olisi enemmänkin käyttöä. Viime aikoina Kauhajoella on korostettu ennaltaehkäisevää työtä.

Santalan (2009) mukaan Sarpat Oy:n ammatillisen tukihenkilötoiminnan vuorokausihinta on 13 euroa. Vuositasolla se tekee 4745 euroa. Santala kertoi myös, että harrasteiden kustantaminen on neuvoteltavissa palvelun tilaajan kanssa erikseen palvelusuunnitelman yhteydessä. Tilaaja kustantaa harrastukset erityisesti silloin, jos tilaajan mielestä harrastus palvelee nuorelle asetettuja tavoitteita.

Ammatillisen tukihenkilötoiminnan kaltaisia palveluita tarvitaan todella moninaisista syistä. Perheiden ahdingon taustalla on Taskisen (2008) mukaan usein heikko taloudellinen tilanne. Etenkin yksinhuoltajilla, perheillä, jossa on alle 3-vuotiaita lapsia sekä monilapsisilla perheillä, on usein taloudellisia vaikeuksia. Pätkätyöt, tukiverkoston puute ja yksinäisyys aiheuttavat huolta perheessä. Toisaalta taas vanhemmuuden taidoissa saattaa olla puutteita, mikä heijastuu lasten ja nuorten hyvinvointiin. Yhteiskunnallisella tasolla alkoholipolitiikalla ja -verotuksella on osaltaan ollut vaikutusta suomalaisten perheiden hyvinvointiin. (Lastensuojelun käsikirja. Mitä on lastensuojelu. [Viitattu 23.3.2009].)

Salmi, Bardy ja Sauli (2004, 17–18) ovat tuoneet esille faktan, jonka mukaan pienhkölle, mutta laajenevalle lapsijoukolle kasautuu ongelmia. He tuovat esille myös, että peräti kolmannes lapsista ei voi hyvin. Tällä huonovointisuudella he tarkoittavat perushoivan huonolaatuisuutta tai sitä, että lapsilla on kielteinen käsitys itsestään. Lasten pahoinvointia he kuvaavat monisyiseksi ilmiöksi, jota perheen

sosioekonominen hyvä- tai huono-osaisuus eivät yksin selitä. Kuitenkin he näkevät yhteiskunnan taloudellisella tilanteella olevan vaikutuksia perheiden hyvinvointiin kärjistäväänä tekijänä.

Heino on koonnut raportin, jossa käy ilmi, että vuonna 2006 uusien lastensuojeluasiakkaiden (N=330) taustalla oli vanhemman/-pien jaksamattomuus 37 prosentilla. Toiseksi suurimpina syinä lastensuojeluasiakkuuksiin olivat vanhempien päihteiden väärinkäyttö, riittämätön vanhemmuus sekä vanhemman/-pien osaamattomuus, avuttomuus ja mielenterveysongelmat. Tarkasteltaessa lastensuojeluasiakkuuksia lasten ja nuorten näkökulmasta, syyt liittyivät kouluvaikeuksiin sekä ristiriitoihin vanhempien kanssa. (Heino 2007, 4.)

Yleisellä taloustilanteella on myös vaikutuksia perheiden hyvinvointiin, joka taas luovat omat vaikutuksensa lapsiin ja nuoriin. Talouden pitkä nousukausi on ohi ja sen kasvu on väistynyt kaikkialla maailmassa erittäin nopeasti. Selviä taantuman merkkejä on ollut havaittavissa jo vuoden 2009 alusta. Sen seurauksena lomautus- ja irtisanomisuutiset ovat lähes päivittäisiä. Työttömien työnhakijoiden määrä ja kotitalouksien velkaantuminen on kasvanut viimevuotista (2008) enemmän (Särkelä 2009, 3.)

Salmi ym. (2004, 17–18) esittelevät myös 1990-luvun laman vaikutuksia lasten hyvinvointiin, jolloin palveluiden karsimisella haettiin säästöjä. Näillä säästötoimenpiteillä oli noidankehävaikutus. Peruspalveluiden oheneminen sekä vähentyminen johtivat lasten ongelmien kasautumiseen. Syytä siihen ei pystytty havaitsemaan tarpeeksi varhaisessa vaiheessa. Yleinen epävarmuus, työttömyys sekä taloudelliset ongelmat söivät samanaikaisesti perheiden voimavaroja. Salmi ym. korostavatkin, että juuri noidankehän syntyminen ja se, että noidankehän edellytyksiä ei ole purettu, on osaltaan vaikuttanut lasten pahoinvoinnin kasvamiseen 1990-luvulta lähtien.

Sosiaali- ja terveysturvan keskusliiton toiminnanjohtajan Riitta Särkelän (2009, 3) mukaan ihmisten hyvinvointiin tulee nyt viimeistään investoida. Hän korostaa vahvempaa poliittista tahtoa, jotta voitaisiin turvata ihmisten pääseminen mahdollisimman nopeasti kiinni työhön ja toimeentuloon. Särkelä painottaa myös sitä, että

taantumisen edetessä ei ole enää varaa kasvattaa hyvinvointieroja ja epäoikeudenmukaisuutta, sillä nousukauden aikana hyvinvointierot vain kasvavat. Köyhyyden ja syrjäytymiskiirteen katkaisu ei ole helppoa. Talouden tiukkuudesta huolimatta on huolehdittava siitä, että vaikeuksissa olevien tilannetta parannetaan ja estetään uusien ihmisten joutuminen syrjäytymiskierteeseen. Mielestämme ongelmien varhaisella puuttumisella on olennainen ja kauaskantoinen vaikutus perheiden selviämiseen, ongelmien ratkaisemiseen sekä seurausten minimoimiseen.

2 TUTKIMUSONGELMA

Opinnäytetyömme tutkimusongelma lähti alun perin hankkeen sosiaalityöntekijöiden halusta selvittää ammatillisen tukihenkilötoiminnan vaikuttavuutta nuoriin. Aiheeseen tutustuttuamme mielenkiinto heräsi myös palvelun jäsentymisestä yhteiskunnassa. Halusimme myös liittää tutkimuksen sisältöön näkökulman palvelun kehittämisestä.

Haluamme määritellä ammatillisen tukihenkilötoiminnan rajapintoja ja selvittää ammatillisen tukihenkilötoiminnan kehityssuuntaa sekä jäsentymistä yhteiskunnassa. Lisäksi tarkoituksena on tutkia ammatillisen tukihenkilötoiminnan vaikuttavuutta palvelua saaneisiin nuoriin.

Tutkimusongelman selvittämiseen päätimme haastatella palvelun tilaajia eli sosiaalityöntekijöitä (N=3), palvelun tuottajaa ja ammatillista tukihenkilöä (N=2) sekä palvelua saaneita nuoria (N= 6). On muistettava, että ammatillisen tukihenkilön tarjoamaa palvelua voivat saada myös lapset.

Tutkimuksemme pääkysymyksiä ovat:

- Mitä ammatillinen tukihenkilötoiminta on palvelun tuottajan, tilaajan eli sosiaalityöntekijöiden ja nuorten näkökulmasta
 - Mikä on toiminnan perusajatus (ennaltaehkäisevää vai korjaavaa, millä menetelmillä työtä tehdään)
 - Kuka palvelua voi saada
 - Mikä on palvelun kesto
 - Millainen on ammatillisen tukihenkilön koulutus
- Miten ammatillinen tukihenkilötoiminta eroaa vapaaehtoisesta tukihenkilötoiminnasta ja perhetyöstä eli miten palvelu jäsentyy yhteiskunnan palvelu-

tarjonnassa palvelun tuottajan ja tilaajan eli sosiaalityöntekijöiden näkökulmasta

- Miten ammatillinen tukihenkilötoiminta on koettu vaikuttaneen palvelua saaneisiin nuoriin palvelun tuottajan, tilaajan eli sosiaalityöntekijöiden ja nuorten näkökulmasta
 - Mitä hyötyä tai haittaa palvelusta on ollut
 - Minkälaisia vaikutuksia palvelulla on ollut

- Miten palvelua tulisi kehittää, että se vastaisi parhaiten nuorten tarpeita palvelun tuottajan, tilaajan eli sosiaalityöntekijöiden ja nuorten näkökulmasta

3 TUTKIMUKSEN SUORITTAMINEN

Kerromme tässä kappaleessa tutkimuksen toteuttamisesta. Pohjustamme tutkimuksen aloittamiseen liittyviä seikkoja laadullisen tutkimuksen teorialla ja perehdymme tarkemmin tutkimuksen etenemiseen. Tuomme esille haastattelukysymyksiin liittyvää teoriaa ja kerromme, miten ne toteutuivat tutkimuksessa. Kuvailimme tutkimuksen otantaa ja sen valikoitumista kertoen kustakin haastatteluryhmistä erikseen. Lopuksi analysoimme kerättyä aineistoa ja arvioimme hieman tutkimuksen luotettavuutta.

3.1 Laadullisen tutkimuksen prosessi

Kiviniemen (2007, 70) mukaan laadullinen tutkimus on prosessi, jossa aineistoon liittyvät näkökulmat ja tulkinnat kehittyvät vähitellen tutkijan tietoisuudessa, sillä aineistonkeruun väline on tutkija itse. Laadullisessa tutkimuksessa ei välttämättä pysty etukäteen jäsentämään eri vaiheita vaan ne muotoutuvat vähitellen prosessin aikana. Hirsjärvi ja Hurme (2008,18) esittävät myös, että tutkija vaikuttaa tutkimuksen eri vaiheisiin: käsitteiden valinnasta tulkintaan, aineiston keruuseen ja analysointiin sekä raportointiin. Tämä tekee tutkijasta yhden tutkimusvälineistä, jolloin tutkijan subjektiiviset näkemykset vaikuttavat tutkimusprosessissa. Tutkimuksen tulisi pyrkiä heijastamaan tutkittavien maailmaa. Onnistumisen kannalta tutkijan tulisi pystyä tunnistamaan oma osuutensa tutkimuksen tulkinnassa.

Laadullisessa tutkimuksessa käsitteellistäminen ei välttämättä ole yksinomaan aineistolähtöistä. Käytännöstä nousevien ilmiöiden ja näkökulmien suhdetta teoriaan voi pitää vuorovaikutteisena, koska kentältä nousevien näkökulmien uskotaan tuottavan uutta teoriaa ja käsitteellistyksiä kyseisestä ilmiöstä. Kvantitatiivinen tutkimus etsii syysuhteita, jonka kautta yleistysten avulla pyritään ennustamaan, selittämään ja ymmärtämään tutkimuksen tuloksia (Kiviniemi 2007, 74; Hirsjärvi & Hurme 2008, 25.) Opinnäytetyössä olemme halunneet tuoda esille kentältä nou-

sevaa tietoa ammatillisesta tukihenkilötoiminnasta, josta ei ole vielä tehty muita tutkimuksia.

3.2 Tutkimuksen eteneminen

Opinnäytetyöprosessi alkoi keväällä 2008. Olimme tuolloin yhteydessä Lastensuojelun avohuollon ja perhetyön kehittämissyksikköhankkeeseen. Hankkeen tavoitteena on luoda maakunnan lastensuojelun kehittämistoiminnalle pysyvä rakenne ja kehittää avohuollon sekä perhetyön menetelmiä. Haimme tutkimukselle tutkimusluvan (Liite 1) Kauhajoen perusturvalautakunnalta. Itse opinnäytetyön kenttäosuus alkoi syksyllä 2008. Lähdimme tuolloin haastattelukysymysten muodostamisen jälkeen haastattelemaan palvelun tuottajaa ja ammatillista tukihenkilöä, sosiaalityöntekijöitä sekä palvelua saaneita nuoria.

Keväällä 2009 kokosimme opinnäytetyön teorian, jonka esitimme opinnäytetyöryhmässä. Varsinaista ammatilliseen tukihenkilötoimintaan liittyvää kirjallisuutta ei teorian keräämisvaiheessa löytynyt, joten jouduimme hakemaan samankaltaisia piirteitä muista avo – ja jälkihuollon sosiaalipalveluista, kuten perhetyöstä ja lastensuojelun vapaaehtoisesta tukihenkilötoiminnasta. Toukokuussa 2009 aloitimme aineiston analyysin koodaamisen, jotta voimme teemoittelun jälkeenkin erottaa vastaajat toisistaan. Teemoitimme nuorten ja työntekijöiden vastaukset, koska halusimme löytää teemoista nousevia yhtäläisyyksiä ja eroavaisuuksia. Näin esille tulleista vastauksista muodostimme määritelmiä ja päätelmiä. Syksyllä 2009 esitimme opinnäytetyöryhmässä tutkimuksen tulokset ja saatoimme työn valmiiksi.

Olemme tyytyväisiä, että pääsimme aloittamaan tutkimusprosessin tarpeeksi ajoissa jo syksyllä 2008. Yllätyimme, kuinka hyvin ja nopeasti saimme haastattelut tehtyä. Aikaa haastattelujen tekemiseen meni vajaa kaksi viikkoa. Ainostaan yhden puhelinhaastattelun teimme viikon päästä siitä, kun saimme kaikki muut haastattelut tehtyä.

3.3 Haastattelukysymysten muodostaminen

Lähtiessämme kokoamaan haastattelukysymyksiä asetettujen tutkimusongelmien pohjalta, kysymysten asettelussa käytimme Hirsjärven mainitsemia (2009, 201) sanoja kuten vertaile, kuvaile ja käytännön esimerkki. Kysymysten asettelu sallii vastaajien ilmaista itseään omin sanoin, eikä vastata kysymyksiin pelkästään kyllä tai ei. Teimme kuitenkin varmuuden vuoksi tarkentavia alakysymyksiä, joilla varmistuimme siitä, että saamme vastauksen esitettyihin kysymyksiin.

Haastattelukysymyksiä muodostaessa teimme suurimman osan kysymyksistä samanlaisiksi palvelun tuottajalle ja ammatilliselle tukihenkilölle, sosiaalityöntekijöille sekä nuorille, jotta saisimme aineistoa jokaisen näkökulmasta. Tämä parantaa tutkimusaineiston vertailtavuutta. Käytimme aineiston keräämisessä puolistrukturoitua haastattelua, jonka Hirsjärvi ja Hurme (2008, 47) esittävät myös teemahaastatteluna. Teemahaastattelu kohdennetaan tiettyihin teemoihin, joista keskustellaan. Tutkimuksessa käytimme viittä teemaa. Näitä ovat palvelun sisältö, tyytyväisyys palveluun, palvelun vaikuttavuus nuoriin, kehityssuunta sekä palvelun suhteet muihin palveluihin (Liite 2).

Teemahaastattelu korostaa haastateltavien elämysmaailmaa ja heidän määritelmiään tilanteista. Se etenee tiettyjen keskeisten teemojen varassa yksityiskohtaisten kysymysten sijaan. Tämä vapauttaa haastattelun tutkijan näkökulmasta ja tuo tutkittavien ääneen kuuluviin. Teemahaastattelu ottaa huomioon sen, että ihmisten tulkinnat asioista ja heidän antamat merkitykset asioille ovat keskeisiä laadullisen aineiston kannalta. Lisäksi teemahaastattelu huomioi merkitysten muodostumisen vuorovaikutuksessa. (Hirsjärvi & Hurme, 2008, 47–48.)

Haastattelukysymyksiä tehdessä yritimme eläytyä haastateltavan rooliin, jotta osaisimme muodostaa kysymykset mahdollisimman tarkasti ja yksityiskohtaisesti. Kysymysten asettelussa haasteenamme oli myös se, että analysointivaiheessa pystyisimme yhdistämään tiettyjä kysymyksiä ja teemoja toisiinsa kaikista haastatteluista. Kysymysten asettelu tutkimuksessa oli erilainen riippuen siitä, onko kysymys tarkoitettu nuorelle vai työntekijälle. Pidimme kuitenkin huolen siitä, että sisältö jokaisessa oli sama.

Haastattelu määritellään tutkijan ja vastaajan väliseksi keskusteluksi tai yhteistoinnaksi kahden erilaisen roolin omaavan osallistujan välillä, toteaa Anttila (1997, 230). Näin ollen haastattelulla tähdätään systemaattiseen tiedonhankintaan. Hirsjärvi ja Hurme (2008, 34) pohtivat haastattelun etuja ja haittoja ja tulevat johtopäätökseen, jonka mukaan haastattelu on hyvin joustava menetelmä. Haastattelussa ollaan suorassa kielellisessä vuorovaikutuksessa tutkittavan kanssa. Kyseinen tilanne luo mahdollisuuden suunnata tiedonhankintaa itse tilanteessa sekä saada esiin vastausten taustalla olevia motiiveja. Havainnointi on myös osa haastattelua. Ei-kielelliset vihjeet auttavat ymmärtämään vastauksia tai parhaimmassa tapauksessa ymmärtämään niiden merkityksiä.

Tuomi ja Sarajärvi (2002, 73,75) esittävät, että orientoituminen vaikuttaa vuorovaikutukseen, ja jos sen vaikutus halutaan ottaa huomioon tutkimuksessa, niin kysymiseen tai havainnointiin perustuva menetelmä ei yksistään ole riittävä. Haastattelija voi siis oikaista väärinkäsityksiä ja toistaa kysymyksen, jotta haastateltava ymmärtäisi tai muistaisi sen paremmin samalla selventäen ilmausten sanamuotoja. Välimäen (1994, 17) mukaan tutkijan rooliin paneutuminen on usein aikaa ja energiaa vievää. Tutkijan tavoitteena on hallita keskustelua, pitää se luontevana ja asian ytimessä sekä tehdä harkittuja välikysymyksiä.

Haastatteluita toteutettaessa annoimme vastaajille tilaa kertoa vapaasti teemoista, mutta nuoria haastateltaessa jouduimme kysymään tarkentavia kysymyksiä. Pyrimme joustavuuteen kaikissa haastatteluissa. Joustavuus ilmeni erityisesti silloin, jos nuori alkoi haastattelussaan kertoa omasta aloitteesta jotakin teemoihin liittyvää, vaikkei se kysymyksenasettelussa olisi ollut ajankohtaista. Annoimme silti hänelle mahdollisuuden kertoa asian loppuun ja teimme tarvittaessa tarkentavia kysymyksiä.

Joustavaa haastattelussa on myös se, että kysymysten järjestystä voi tarvittaessa muuttaa. Esimerkiksi jos haastattelijasta tuntuu siltä, että haastateltava haluaisi jo puhua jostain sellaisesta, mikä lomakkeella tulisi vasta muutaman kysymyksen jälkeen. Näin haastattelusta saa enemmän irti, kun ei tukahduta haastateltavan vastausintoa, eikä haastateltava välttämättä muista kyseistä asiaa enää siinä vaiheessa, kun se lomakkeen mukaan esitettäisiin. Haastattelussa tarkoituksena on

saada mahdollisimman paljon ja kattavasti tietoa tutkittavasta kohteesta, sekä selaista tietoa, että tutkijan on mahdollista ymmärtää sitä ja tehdä siitä uskottavia päätelmiä. Haastattelu on hyvin tyypillinen aineistonkeruunmuoto laadullisessa tutkimuksessa. (Tuomi & Sarajärvi 2002, 75.)

Sosiaalityöntekijöiden haastattelun toteutimme ryhmähaastatteluna. Välimäki (1994, 13) on esitellyt teoksessaan Pattonin (1990) teorian, jonka mukaan ryhmän suuruus voi olla enintään 6-8 henkilöä ja haastattelu voi kestää enintään 1- 1 ½ tuntia. Tätä voidaan kutsua myös kohdennetuksi ryhmähaastatteluksi (focus group interviews). Sulkanen (1990) mainitsee Välimäen (1994, 14) teoksessa, että ryhmähaastattelu on myös tehokas haastattelukeino, koska yhdessä istunnossa saadaan haastatelluksi useita ihmisiä.

3.4 Aineiston valikoituminen

Opinnäytteen tutkimuskohteeksi valikoitui kolme eri ryhmää, joita kutakin edustaa kaksi tai useampi tutkittava henkilö. Ensimmäiseen ryhmään kuuluu palvelun tuottaja ja ammatillisen tukihenkilö. Palvelun tuottaja toimi itse myös ammatillisena tukihenkilönä. Toiseen ryhmään valikoitui kolme palvelun tilaajaa eli sosiaalityöntekijää. Kolmas ryhmä sisälsi kuusi nuorta, jotka saavat tai olivat saaneet ammatillisen tukihenkilön palvelua.

3.4.1 Palvelun tuottajan ja ammatillisen tukihenkilön haastattelut

Teimme ammatillisina tukihenkilöinä toimiville työntekijöille parihaastattelun. Tällä tarkoitamme teemahaastattelua, johon osallistui kaksi työntekijää. Koska kyseessä oli parihaastattelu, eteni se keskustelunomaisesti. Apukysymyksiä emme juuri tarvinneet. Tarkoituksenamme oli haastatella ammatillista tukihenkilöä, joka oli juuri siirtynyt toisiin työtehtäviin. Häneltä olisimme saaneet hyvää aineistoa kokemuksiansa pohjalta täydentämään työntekijöiden vastauksia. Valitettavasti hänen aika-
taulustaan ei löytynyt aikaa haastattelullemme. Palveluntuottajan haastatteluparina oli mukana kuitenkin ammatillinen tukihenkilö, joka oli työskennellyt vain vähän aikaa Sarpat Oy:llä. Kyseinen työntekijä nosti esiin mielenkiintoisia asioita aineis-

ton monipuolisuuden kannalta, koska hän oli aikaisemmin ollut vapaaehtoinen tukihenkilö.

3.4.2 Palvelun tilaajan eli sosiaalityöntekijöiden haastattelut

Lastensuojelun avohuollon ja perhetyönkehittämissyksikköhankkeen sosiaalityöntekijät järjestivät meille Kauhajoelle tapaamisen sosiaalityöntekijöiden kanssa, jotka olivat tarjonneet ammatillista tukihenkilöpalvelua asiakkailleen. Tarkoituksena oli alun perin suorittaa hankkeen sosiaalityöntekijöille koehaastattelu, mutta aikataullisten vaikeuksien takia suunnitelma ei onnistunut. Siitä huolimatta haastattelut sujuivat mielestämme opettajan antamien ohjeiden avulla todella hyvin.

Teimme kolmelle sosiaalityöntekijälle ryhmähaastattelun, jonka myös videokuvasimme. Ryhmähaastattelua voidaan Hirsjärven ja Hurmeen (2008, 61, 63) mukaan pitää keskusteluna, jossa osanottajat kommentoivat asioita melko spontaanisti, tekevät huomioita ja tuottavat monipuolista tietoa tutkittavasta ilmiöstä. Ryhmähaastattelun avulla saadaan nopeasti tietoa samanaikaisesti usealta vastaajalta ja tavallisesti keskustelu myös tallennetaan. Hirsjärvi ja Hurme näkevät ryhmähaastattelun haitaksi kuitenkin sen, etteivät kaikki haastatteluun kutsutut välttämättä saavu paikalle. Näin juuri kävi meille. Tarkoituksena oli haastatella noin kymmentä sosiaalityöntekijää, mutta vain kolme saapui paikalle. Toisaalta olemme tyytyväisiä siihen, että saimme edes kolme haastateltavaa, jotta ryhmähaastattelun idea toteutui.

Otimme ryhmähaastattelussa huomioon kollega – näkökulman haastatelluiden kesken, jolloin puhumme tässä työssä myös vertaishaastattelusta. Vertaishaastattelussa tutkija on laatinut haastattelun teema-alueet, mutta vastaamiseen tyyliin ja pituuteen ei puututa (Välimäki 1994, 13.). Teemojen käsittelyjärjestyksestä on esitetty toivomus, mutta haastattelun konkreettinen toteutuminen jää haastatteluun osallistujien vastuulle (Välimäki 1994, 13.).

Sosiaalityöntekijöiden sekä palvelun tuottajan ja ammatillisen tukihenkilön haastatteluiden litteroiminen eli purkaminen vei runsaasti aikaa. Sosiaalityöntekijöiden haastattelun nauhoitimme kasetille ja kuvasimme videolle, joka helpotti litterointia.

Ääninauha ja video täydensivät toisiaan ja videon avulla tunnistimme kuka kulloinkin oli äänessä. Koululta saimme sosiaalityöntekijöiden haastatteluista tehdyn tallenteen dvd -muotoon, jonka avulla pystyimme jälkikäteen tarkastelemaan haastateltavien elekieltä.

3.4.3 Nuorten haastattelut

Saimme Lastensuojelun avohuollon ja perhetyön kehittämissyksikköhankkeen sosiaalityöntekijöiltä listan, jossa oli lapsia ja nuoria, jotka olivat kuuluneet tai kuuluvat ammatillisen tukihenkilöpalvelun piiriin. Sosiaalityöntekijöiden antamassa listassa oli noin kolmetoista lasta ja nuorta, joille kaikille lähetimme saatekirjeen kertoen tutkimuksestamme. Kuusi nuorta, jotka suostuivat tutkimukseemme, olivat haastatteluhetkellä 16–19 vuotiaita.

Ennen kuin otimme puhelimitse yhteyttä nuoriin, lähetimme heille kirjeen (Liite 3), jossa kerroimme opinnäytetyön tutkimuksesta, sen tarkoituksesta ja tärkeydestä. Tarkoituksena kirjeen avulla oli ilmoittaa nuorille etukäteen, että aiomme olla heihin yhteydessä ja varmistaa, etteivät he turhaan säikähtäisi yhteydenottoamme. Pyrimme ensisijaisesti haastattelemaan palvelua saaneita nuoria kasvotusten, mutta se onnistui vain kahden nuoren kohdalla. Etäisyys, ujous ja välttely olivat syitä, jonka vuoksi emme päässeet haastattelemaan nuoria kasvotusten. Näille nuorille, joille kasvokkain suoritettava haastattelu ei sopinut, teimme puhelinhaastattelun. Nuorten saaminen haastateltaviksi ei ollut helppoa, sillä heitä täytyi suosittelulla ja taivutella. Vaikka jotkut nuoret suostuivatkin haastattelutapaamiseen, niin pari nuorta ei pitänyt lupaustaan tulla paikalle, tai olla puhelimen päässä sovittuna haastatteluajankana. Tämän koimme erittäin turhauttavaksi.

Haastattelutilanteissa puhelimitse ja kasvotusten, molemmilla tutkijoilla oli oma roolinsa. Haastattelut suoritimme niin, että toinen keskittyi keskusteluun haastateltavan kanssa, jolloin toisen rooli oli varmistaa lomakkeelta, että kaikki kysymykset tulivat kysytyksi ja samalla huolehtia nauhoituksen onnistumisesta. Havaitsimme, että aineistoa kertyi huomattavasti enemmän haastattelemalla nuoria kasvotusten kuin puhelimitse. Aineiston litterointi nuorten haastatteluista eteni jouhevasti.

3.5 Aineiston analysoiminen

Edellä olemme tuoneet esille, kuinka laadullisessa tutkimuksessa aineistonkeruuta ja tutkimusasetelmaa koskevien ratkaisujen kehittyminen tapahtuu vähitellen. Samalla tavalla aineiston analysointi vaatii vähitellen tapahtuvaa tutkimuksellista kehittymistä. Aineistoa kannattaakin käsitellä jo kenttävaiheen kuluessa, ei ainoastaan silloin, kun koko aineisto on jo kerätty. (Kiviniemi 2007, 79.)

Koska keräsimme aineiston ennen teorian kirjoittamista, kirjasimme ylös ajatuksia tutkimusaineiston keräämisen ajalta, jotta meidän olisi helpompi palata analyysivaiheessa empiriaan. Haastattelujen litteroinnin jälkeen teimme yleiskatsauksen oletetuista tutkimustuloksista, mikä sisälsi pelkästään mielikuvia haastatteluista, ilman sen tarkempaa analysointia.

Tutkijan suhteesta teoriaan on monenlaisia näkemyksiä. Aineistolle voidaan tehdä aineistolähtöinen analyysi, jolloin teoria yritetään löytää aineiston perusteella. Jos tutkijalla ei ole käytössään yhtä suurta teoriaa, hän voi valita useita pieniä teorioita. Tällöin tutkimus etenee aineistolähtöisesti, ja erilaiset teoriat ja käsitteet sitovat aineistoa yhteen ja toimivat tulkintakehyksinä aineiston ympärillä. Tutkija voi ottaa käyttöönsä uusia teorioita pitkin matkaa. Tällainen tapa hahmottaa tutkimusta voi olla toisaalta sekava, mutta toisaalta palkitseva ja asioita yhdistelevä. (Eskola 2007,161,165.) Pyrimme tukemaan aineistoamme pienillä teorioilla, koska mitään suurta teoriakehystä ammatillisesta tukihenkilötoiminnasta ei ollut saatavilla. Pienet teoriakehykset aiheen ympäriltä täydentyivät opinnäytetyöprosessin aikana.

Hirsjärvi ja Hurme (2008, 136) tuovat esille laadullisen analyysiin päävaiheita. Ensimmäisessä vaiheessa tutkijan kerätessä aineistoa haastattelulla, hän samalla havainnoi tutkittavaa ilmiötä ja siihen liittyviä seikkoja. Toisessa vaiheessa aineistoa analysoidaan, mutta aineisto säilytetään alkuperäisessä sanallisessa muodossa. Kolmannessa vaiheessa tutkija käyttää päättelyä, joka voi olla induktiivista, jolloin lähtökohtana on aineiston yksityiskohtainen tarkastelu (Raatikainen 1997 [Viitattu 3.4.2009]). Eskola toteaa (2007, 159), että tutkimuksen hahmottaminen laadullisen tutkimuksen ensimmäinen työvaihe, ja vasta sen jälkeen tulee aineiston kerääminen, litterointi eli purkaminen, analysointi ja tulkinta.

Etenimme edellä mainitusta hieman poikkeavassa järjestyksessä eli keräsimme aineiston ja litteroimme sen säilyttäen näin haastattelut sanasta sanaan. Teimme haastattelut ennen teorian kokoamista, koska meidän oli sitä kautta helpompi jäsentää ammatillisen tukihenkilötoiminnan viitekehystä. Aineistosta nousseiden asiayhteyksien perusteella lähdimme kokoamaan pienempiä teorioita aiheen ympärille, mutta aiheen viitekehys täsmentyi ja täydentyi vielä aineiston liittäminen jälkeen.

Pohdimme analysointitapaa ennen kuin aloimme kerätä aineistoa. Päädyimme induktiiviseen päättelyyn, joka mielestämme sopi hyvin aineiston analysointitavaksi, koska se on aineistolähtöistä ja painottaa siitä nousevia merkityksiä. Induktiivisen päättelyn omaavan tutkimuksen tarkoituksena on myös löytää odottamattomia seikkoja tutkittavasta aiheesta. Tämä sopii ammatilliseen tukihenkilötoimintaan todella hyvin, sillä sitä ei ole ennen tutkittu. Neljännessä vaiheessa käytetään tutkijasta riippuen erilaisia analysointitekniikoita, joita ovat muun muassa teemoittelu, sisällön erittely ja diskurssiivianalyysi sekä keskusteluanalyysi. (Hirsjärvi & Hurme 2008, 136; Eskola 2007 159; Hirsjärvi ym. 2009, 164, 224.)

Koodauksemme ansiosta jokaisen vastauksen lopusta löytyi kunkin vastaajan oma tunnus. Se helpotti aineiston lajittelua ja uudelleen palaaminen lähtöpisteeseen sujui jouhevasti, jos halusimme tarkistaa haastateltavan vastauksien kokonaiskuvaa. Järjestelimme vastaukset kysymyksittäin ja etsimme sieltä esille nousevia asioita teemoittain.

Teemoittamisessa on kysymys aineiston pelkistämisestä etsimällä tekstistä sen olennaisimmat asiat. Teemat liittyvät tekstin kokonaissisältöön eikä yksittäisiin seikkoihin. Teemoittaessa tutkija lukee tekstiä monta kertaa lävitse ja yrittää löytää rivien välistäkin keskeisiä merkityksiä. Tällainen lähestymistapa on aineistolähtöistä. Tämä tarkoittaa, että tutkija lähtee teemoittamaan aineistoa omien kysymystensä kautta, jolloin tutkijan tehtäväksi ei tule teemojen etsiminen aineistosta vaan informanttien antamien merkitysten löytäminen. (Moilanen & Räihä 2007, 55.) Keskitymme työssä teemojen etsimisen sijasta siihen, mitä haastateltavat eli informantit puhuvat kunkin teeman kohdalla.

Työntekijöiden ja nuorten esille nostamat asiat olivat helposti löydettävissä ja ne tukivat toisiaan siten, että ne muistuttivat vuoropuhelua, jossa syy ja seuraus tulivat hyvin esiin. Esimerkiksi ammatillisten tukihenkilöiden suuri vaihtuvuus oli teema, joka nousi aineistosta esiin, vaikkei se sisältynyt haastatteluiden tutkimuskysymyksiin. Kun työntekijät kertoivat ammatillisten tukihenkilöiden suuresta vaihtuvuudesta, niin nuoret toivat myös omissa vastauksissaan esille heidän kokemuksensa aiheesta.

Induktiivinen päättely. Empiirisissä tieteissä käytetään tyypillisesti induktiivista päättelyä. Induktiivisella päättelyllä tarkoitetaan joko suppeasti päättelyä erityistapauksista yleistykseseen tai laajemmin mitä tahansa "tietoa lisäävää" päättelyä. Induktiivisessa päättelyssä johtopäätökset eivät myöskään sisälly lähtöoletuksiin. Tutkimuksen tavoitteena onkin paljastaa odottamattomia seikkoja tutkitusta aiheesta. Lähtökohtana on aineiston yksityiskohtainen ja monitahoinen tarkastelu eikä teorian tai hypoteesien testaaminen. Tutkija ei määrää mikä on tärkeää ja olennaista, vaan olennaiset seikat nousevat tutkimuksen aineistosta. Induktiivinen päättely ei näin ole välttämättä täysin totuuden säilyttävää eikä erehtymätöntä. (Raatikainen 1997. [Viitattu 3.4.2009]; Hirsjärvi, Remes, Sajavaara 2009, 164.)

Tutkimuksessa olemme lähteneet liikkeelle siitä, että tutkimamme aihe, ammatillinen tukihenkilötoiminta, ei ollut meille lainkaan tuttu. Mielestämme tutkimukseen orientoituminen olikin helppoa, kun valitsimme induktiivisen lähestymistavan, joka korostaa aineiston merkitystä eikä tutkijan omia oletuksia. Loimme tutkimusta aloitettaessa teemat, jonka suunnassa syvennyimme aiheeseen ja teimme tutkimuskysymykset. Tutkimusongelman asettelusta huolimatta olemme käsitelleet aineistosta nousseita asioita työssämme. Koimme, että kaikki esille nousseet asiat ovat työn kannalta merkittäviä, koska ne antavat suuntaa ammatillisen tukihenkilötyön kehittämistä varten. Olemme pyrkineet tuomaan työssä juuri esille nousseita kehittämisen ideoita näkyviin.

3.6 Tutkimuksen luotettavuuden arvioiminen

Laadullisessa tutkimuksessa reliabelius ja validius ovat saaneet erilaisia tulkintoja, sillä käsitteet ovat syntyneet kvantitatiivisen tutkimuksen piirissä. Kuitenkin kaikenlaisen tutkimuksen pätevyyttä ja luotettavuutta tulisi jollakin tapaa arvioida. (Hirsjärvi 2009, 232.) Olemme pyrkineet olemaan kriittisiä tutkimuksen suhteen, jotta tuloksista saisi mahdollisimman monipuolisen kuvan. Olemme myös yrittäneet tuoda tuloksia mahdollisimman selkeästi esille. Arvioimme tutkimuksen luotettavuutta vasta työn loppuvaiheessa, joten on mahdollista, että kaikkia haastatteluiden luotettavuudesta nousseita seikkoja emme kyenneet enää muistamaan. Vaikka pidimme eri tutkimusvaiheista päiväkirjaa, niin luotettavuuden arviointi jäi meiltä vähälle. Mielestämme tutkimuksen luotettavuus onnistui kuitenkin pääosin hyvin.

Vaikka tutkimuksissa pyritään välttämään virheitä, tulosten luotettavuus ja pätevyys saattavat silti vaihdella. Siksi kaikissa tutkimuksissa pyritään arvioimaan tehdyn tutkimuksen luotettavuutta. Tutkimuksen luotettavuuden arvioinnissa voidaan käyttää monia erilaisia mittaus- ja tutkimustapoja, joita ovat esimerkiksi validius ja reliabelius. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara, 2004, 216.)

Validius. Validius eli pätevyys tarkoittaa mittarin tai tutkimusmenetelmän kykyä mitata juuri sitä, mitä on tarkoituskin mitata. Eli vaikka kyselylomakkeen kyselyistä on saatu tietynlaiset tulokset, ovat vastaajat silti voineet käsittää kysymykset aivan toisin kuin tutkija on ajatellut. (Hirsjärvi ym. 2004, 216–217.) Haastatelluista nuorista yksi nousi selkeästi esiin ymmärtämättömyytensä johdosta, sillä mielestämme hän luuli lastensuojelun sosiaalityöntekijää ammatilliseksi tukihenkilöksi. Yritimme selventää haastattelutilanteessa kyseistä seikkaa siinä kuitenkaan onnistumatta. Vastauksia lainatessa olemme pitäneet huolen siitä, että kyseinen nuori puhuu juuri ammatillisen tukihenkilön saamasta palvelusta eikä tapaamisistaan lastensuojelun sosiaalityöntekijän kanssa.

Laadullisessa tutkimuksessa on kysymys asian ymmärtämisestä ja sen esiin tuomisesta ymmärrettävästi. Kuinka minä voin ymmärtää tutkittavaa ja miten voin tuoda sen esiin niin ymmärrettävästi, että lukijakin sen ymmärtää. (Tuomi & Sara-

järvi, 2002, 70–71.) Haastatelluista ryhmistä pelkästään nuorten kohdalla täytyi selventää haastattelukysymyksiä ja tarkentaa, mitä haluamme kysymyksillä selvittää. Joissakin tapauksissa tarkentavat kysymykset voidaan tulkita johdatteluksi, mutta muuten aineisto olisi jäänyt joidenkin nuorten vastausten osalta suppeaksi.

Reliabiliteetti. Kiviniemen (2007, 81) mukaan tutkimusasetelman avoimuuden ja prosessiluonteen korostaminen vaikuttaa myös tutkimuksen luotettavuuden tarkasteluun. Olemme pyrkineet tuomaan tutkimuksessa prosessiluonteisuutta esille työn kussakin vaiheessa. Tutkimuksen reliaabelius eli toistettavuus tarkoittaa siis sen kykyä antaa ei-sattumanvaraisia tuloksia. Eli jos kaksi tutkijaa päätyy samanlaiseen tulokseen, voidaan tulosta pitää reliaabelina. (Hirsjärvi ym. 2004, 216.) Laadullisessa tutkimuksessa ei perinteisesti pyritä vastaamaan toistettavuuteen (Hirsjärvi 2009, 231), mutta halusimme pohtia oman tutkimuksen toistettavuutta, sillä onhan luotettavuuden arviointi osa tutkimusprosessia. Jos tutkimuksemme tehtäisiin toistamiseen, uskoisimme, että aineistosta nousisi pääpiirteittäin samankaltaisia asioita. Nuorten kohdalla saattaisi kuitenkin nousta esiin seikkoja, joita ei tässä työssä ole tuotu esille, koska joidenkin kohdalla palvelun saamisesta oli jo muutama vuosi, niin muistot palvelusta saattavat vaihdella.

4 AMMATILLINEN TUKEMINEN ERI KEHITYSVAIHEISSA

Pohdimme seuraavassa kappaleessa lapsen ja nuoren kehittymisen liittymistä päätutkimuskysymyksen *Mitä palvelu on, sen alakysymykseen, Kuka palvelua voi saada palvelun tuottajan, tilaajien ja nuorten näkökulmasta*. Nuoruus elämänvaiheena on yleensä suurien muutosten aikaa. Ammatillinen tukihenkilö voi olla hyvin merkittävässä asemassa nuoren elämässä.

Jos lapsuus on ollut pirstaleista ja haavoittavaista, voi nuoruudessa käsitellä nämä asiat ja jatkaa tasapainoisena kohti aikuisuutta. Jos taas nuori vasta nuoruuden aikana on syrjäytymässä, voi työntekijä olla nuoren tukena ohjaamassa häntä oikeaan suuntaan. Lapsen kasvaessa nuoreksi ja nuoren tullessa aikuiseksi, edessä on paljon haasteita ja esteitä, jotka täytyy ylittää. Ammatillinen tukihenkilötoiminta pyrkii omalta osaltaan tasoittamaan näitä esteitä kasvavan ihmisen kanssa, yhdessä kulkien.

Perimän ja kasvatuksen lisäksi myös yhteiskunnallisella tilanteella on vaikutuksia lasten ja nuorten hyvinvointiin. Yhteiskunnassa tapahtuvilla muutoksilla on välittömiä vaikutuksia työ- ja taloudellisiin tilanteisiin ja välillisiä vaikutuksia vanhempien hyvinvointiin. Työttömyys on yksi tällainen ilmiö. Tämänhetkinen taloudellinen taantuma luo köyhyyttä ja syrjäytymistä, jolla on väistämättä seurauksia perheiden ja nuorten hyvinvointiin. Tämänkaltaiset tilanteet luovat tarvetta erilaisille palveluille, jotka ennaltaehkäisevät syrjäytymistä ja korjaavat siitä syntyviä seurauksia. Näihin seurauksiin ammatillinen tukihenkilötoiminta pyrkii vastaamaan.

4.1 Kehitystehtävät lapsuudessa ja nuoruudessa

Erik H. Eriksonin kehitysteoria käsittää koko ihmisen elämänkaaren syntymästä kuolemaan. Tämän teorian mukaan ihminen kohtaa elämänsä aikana kahdeksan kehitysvaihetta, joiden aikana hän joutuu ratkaisemaan kehitystehtäviä. Kehitysvaiheen aiheuttaa normaaliin kehitykseen liittyvä muutos kuten esimerkiksi lap-

suudenkodista poismuuttaminen tai opiskeluiden aloittaminen. Kehitystehtävät tulevat vastaan joko biologisen kehityksen seurauksena tai toisaalta ympäristön paineiden vuoksi. Jos ihminen juuttuu johonkin kehitystehtävään, ratkaisun epäonnistuminen vaikuttaa haitallisesti myöhempään kehitykseen. (Ruishalme & Saaristo 2007, 29; Himberg, Laakso, Peltola, Näätänen & Vidjeskog 2003, 21, 90.) Käytämme työssä kehityskriisi – käsitettä silloin kun kehitystehtävä ei ole sujunut normaalisti.

Jokaisessa kehitysvaiheessa ihmiselle muodostuu uusi käsitys itsestään ja ympäröivästä maailmasta. Toivottu ja myönteinenkin elämänmuutos voi viedä tunteen elämönhallinnasta ja horjuttaa psyykkistä tasapainoa. Nuoresta voi tällöin tuntua ahdistavalta, alakuloiselta ja hämmentävältä. Psyykkisen tasapainon ylläpitämiseksi tarvitaan kehitystehtävän ratkaisussa enemmän myönteisiä kuin kielteisiä kokemuksia. Kuitenkin kielteisiä tunteita tarvitaan, jotta selviydytään elämän haasteista. Jos nuoren varhaiskehityksessä on jokin tehtävä jäänyt kesken tai ratkaisematta, voivat ne tulla uudelleen vastaan myöhäisemmässä nuoruusvaiheessa. Jos nuoren tilanne on kokonaisuudessaan kuormittava, saattaa pienikin kehitystehtävä tuntua ylivoimaiselta. Nuoren on mahdollista korjata lapsuuden jättämiä häiriöitä, täydentää lapsuudessa kesken jääneitä alueita sekä ratkaista ristiriitoja kehittyneemmillä keinoilla. (Himberg ym. 2003, 21, 90; Ruishalme & Saaristo 2007, 29.)

Uusitalo esittää (2007, 31, 37), että jos lapsi tai nuori kokee, ettei hän ole edes omille vanhemmilleen riittävän arvokas ja tarpeellinen, jää nuoren ote omaan minuuteen kokonaan saavuttamatta. Nuori, joka ei koe olevansa kenellekään tärkeä, ei myöskään opi olemaan arvokas edes itselleen. Itsensä vähätteleminen saattaa kuurouttaa ja sokeuttaa nuoren maailmalta, jossa häntä kaivattaisiin ja jossa hän voisi kokea itsensä tarpeelliseksi. Tämä saattaa johtaa yksinäisyyteen, jonka paras vanhemman tai läheisen aikuisen keino torjua sitä, on antamalla nuorelle yhteistä aikaa.

Nuorisopsykiatrian ylilääkäri Turpeinen esittelee (2004, 12 - 17) lapsen luovaa kasvua aikuiseksi sekä luovaa yhteistyötä, joka mahdollistaa lapsen terveen itsetunnon. Kasvussa luovuuteen Turpeinen korostaa jo vauvaikäisen tarvitsevan

useita aikuisia, jotka tarjoavat turvallisuuden tunnetta lapselle. Turvallisuus ja aikuistuminen perustuvat lasten ja aikuisten yhdessä muuttumiseen sekä jatkuvaan vuorovaikutukseen. Luovassa vuorovaikutuksessa omaa erillisyyttä ja itsenäisyyttä kunnioitetaan. Turpeisen (27 - 28) mielestä luovassa kasvussa eläytyvä vuorovaikutus tukee lapsen itsenäistymisprosessia. Turpeinen on hylännyt tavanomaiset samaistumisen kautta tapahtuvan itsenäistymisen ja painottaa sen sijaan lapsen omia ilmaisutapoja. Lapselle annetaan mahdollisuus rakentaa itse oman tulkintansa maailmasta. Merkittävää on huomata, että lapsen ikätasosta huolimatta lapsi on oman kokemusmaailmansa ainutkertainen asiantuntija.

Nuoruus on yksi kahdeksasta kehitysvaiheesta, jossa tapahtuu huomattavia psyykkisiä ja fyysisiä muutoksia. Kehittyvä ihminen – teoksessa nuoruus jaetaan kolmeen eri vaiheeseen: varhais- (11–14 v.), keski- (15–18) ja myöhäisnuoruuteen (19–25). Usein nuoruusajan kehitystä kuvataan kolmen tehtävän ratkaisuksi. Varhaisnuoruuteen kuuluu *ihmissuhteiden kriisi*, johon muun muassa kuuluu irrottautuminen vanhemmista. Keskinuoruuteen ajoittuva *identiteettikriisi* on vaihe, johon sisältyy ruumiinkuvan uudelleenjäsentäminen ja Eriksonin psykososiaalisen kehitysteorian mukainen identiteetin muodostaminen. Myöhäisnuoruuden aikana käydään läpi *ideologinen kriisi*, johon liittyy maailmankuvan täydentyminen. Nämä kehitystehtävät etenevät ajallisesti peräkkäin, mutta saattavat tulla osittain samanaikaisestikin. (Himberg ym. 2003, 89- 112.)

Ruumiinkuvan uudelleenjäsentämistehtävään liittyy suuret fyysiset muutokset, jolloin nuoren on jäsennettävä ruumiinkuvansa uudelleen ja sopeuduttava itsessään tapahtuviin muutoksiin. Irrottautumisprosessi vanhemmista jaetaan kolmeen vaiheeseen, joita ovat protesti, hajoamis- ja uudelleenjäsentymisvaihe. Maailmankuva sisältää muun muassa asenteita, uskomuksia ja arvoja hänestä itsestään, muista ihmisistä ja ympäröivästä maailmasta. Nuoren on helppo täydentää maailmankuvaansa, sillä hänellä on jo kyky ajatella abstraktisti. Nuoruusiässä tulevaisuuden pohtiminen on kehitystehtävä, jonka ratkaiseminen suuntaa nuoren valintoja. (Himberg ym. 2003, 91- 97, 107- 110.)

Ammatillisen tukihenkilötoiminnan tarkoituksena on konkreettisesti tukea näissä osa-alueissa, jotka jokaisen nuoren on käytävä lävitse. Aineiston perusteella tukemisen muotoja voivat olla esimerkiksi oman ruumiinkuvan hyväksyminen, jota saattaa vahvistaa esimerkiksi uimahallissa käynti. Maailmankuvan täydentymisessä, jossa tullaan osaksi yhteiskuntaa, nuori joutuu kantamaan vastuuta eri tavalla kuin lapsena. Esimerkiksi virastoasioiden hoitaminen on yksi tällainen konkreettinen tuen muoto. Vanhemmista irrottautumista saattaa tukea ammatillisen tukihenkilön ohjaaminen erilaisiin vapaa-ajan toimintoihin.

4.2 Identiteetin merkitys

Identiteetillä tarkoitetaan itsestä luotua eheää kuvaa ja itsensä samana kokemista. Identiteettiin liittyy olennaisesti jatkuvuuden tunne, jonka edellytyksenä pidetään kolmea asiaa. *Eheytyminen kokonaiseksi* tarkoittaa, että nuori kokee olevansa sama ihminen muuttuvista tilanteista ja erilaisista rooleistaan huolimatta. *Jäsentyminen aikaan* merkitsee, että nuori kokee menneisyyden, nykyisyyden ja tulevaisuuden jatkuvaksi. *Jäsentyminen ympäristöön* auttaa nuorta tuntemaan oman asuinympäristönsä, historian, kulttuurin sekä tärkeät ihmissuhteet. (Himberg ym. 2003, 98 - 101.) Wais (2005, 87, 91) korostaa vanhempien suhtautumista ja tukea murrosiän kynnyksellä tapahtuvissa kriiseissä, jossa siihenastinen sisäinen identiteetti häviää ja syntyy uudelleen korkeammalla tasolla.

Identiteettikehitysvaiheen vaara on identiteetin epäselvyys, jolloin nuori saattaa tuntea itsensä kykenemättömäksi vastaanottamaan yhteiskunnan tarjoamia uusia rooleja. Tällöin nuori etsii identiteettiään kokeilemalla erilaisia rooleja ja toimintatapoja. Nuori saattaa tasapainoilla omien edellytystensä ja tavoitteidensa sekä sosiaalisten odotusten että ympäristön rajoitusten välillä. Nuori testaa omia käyttäytymismuotojaan ja mielipiteitään ja hylkää minäkäsitykselleen sopimattomat vaihtoehdot. Identiteettiä lujittavat kokeilemisen, hylkäämisen ja hyväksymisen prosessit. Luomalla lapselle mahdollisimman hyvät edellytykset, voidaan ennaltaehkäistä kehityskriisejä. (Himberg ym. 2003, 99; Ruishalme & Saaristo 2007, 30.)

4.3 Lapsen ja aikuisen välinen suhde

Ammatillinen tukihenkilö voi aineiston perusteella paikata puuttuvaa sosiaalista verkostoa ja auttaa sellaisissa nuoruudessa tapahtuvissa muutoksissa, joissa nuori tarvitsee aikuisen tukea. Mendley Rauner (2000, 44–45) on pohtinut nuoren ja työntekijän välistä tukisuhdetta. Hän kuvaa teoksessaan huolehtivaisuutta ja huolenpitoa kontekstiksi, joka mahdollistaa muutoksen. Mendley Rauner esittää teorian kolmen positiivisen osatekijän vaikutuksista huolehtivaisuuden ilmenemiseen nuorten ja työntekijöiden elämässä. Osat ovat tarkkaavaisuus, vastavuoroisuus sekä pätevyys. Työntekijä eli huolenpitäjä tarjoaa näitä ominaisuuksia nuorelle, ja nuori reagoi siihen muuttamalla, varttumalla aikuiseksi ja kehittämällä omia voimavarojaan ja taitojaan. Mendley Rauner selventää, ettei työntekijän tarvitse puuttua nuoren elämään suoraviivaisesti. Työntekijä antaa ennemminkin nuorelle itselleen mahdollisuuden puuttua itseensä, mahdollisuuden muuttaa itseään.

Uusitalo (2007, 29) esittää vanhempien olevan lapselle peilejä tämän muodostaessa käsitystä itsestään. Peilien ollessa himmeät tai säröiset, lapsi ei tule kuulluksi tai nähdyksi omana persoonanaan. Lapsen minäkäsitys saattaa vääristyä ja hänestä kehittyä hauras sosiaalisilta taidoiltaan ja itsetunnoiltaan. Turvallisuuden tunne ja luottamukselliset välit ovat erityisen tärkeitä lapsen minän rakentumisen ja eheyden kannalta. Lapsen tulee saada kokea olevansa hyväksytty ja rakastettu kaikkine tarpeineen ja piirteineen, sekä saada myös huolenpitoa ja hellyyttä osakseen. Jokainen lapsi ansaitsee myös olla aikuisen kunnioituksen ja arvonnannon kohteena. Lapsen vanhempien tai jonkun muun läheisen aikuisen sylissä tarjoutuu tilaisuus oman minuutensa ja sen rajojen löytämiseen. Matinlompola (2007, 106) toteaa vanhemmuuden toteutuvan arjessa, jonka kulisseinä ovat tavallisimmin olohuone, keittiö, eteinen ja piha. Päävastuu vanhemmuuden toteutumisesta on vanhemmilla, mutta sen tukena voivat olla isovanhemmat, sukulaiset tai muut aikuiset.

Määttä (2007, 221–222, 225), toteaa että lapsi on hyväksyttävä sellaisena kuin hän on. Kun kasvatetaan nuorta, on vanhempien syytä muistaa vanhempainrakkauden tärkeimmät kulmakivet: turvallisten rajojen asettaminen ja hyvän itsetunnon rakentaminen. Nuoren kasvua säätelevät voimakkaasti nuoren lähipiiri sekä

nuorisokulttuuri, media, yhteiskunnan ihanteet, arvot ja vaatimukset. Pyrkimys täydellisyyteen estää huomaamasta hyviä tuloksia ja suhtautumasta suopeasti puutteisiin, joka on juuri tae hyvien ihmissuhteiden muodostumiselle. Loppujen lopuksi kasvattajan ainoaksi oikeudeksi jää rakastaa nuorta.

Johansson (2004, 12) esittelee suomalaisten 2000-luvulla tekemiä tutkimustuloksia (Laakso, Pölkki, Törrönen ja Vornanen), joissa on todettu, etteivät lasten ja nuorten syrjäytymisen selitykseksi aina riitä rikkonainen perhe, vaikeat kotiolot ja huono kasvatustapa. Myös nuoret itse eivät näe samalla tavalla yksiselitteisesti. Nuorten käsityksissä syrjäytyminen viittaa horisontaaliseen syrjäytymiseen eli joutumista syrjään ihmissuhteista, yksinäisyyttä ja pelkoa ulkopuolisuudesta. Vanhempien hyvinvointi ja kypsyys sekä yhteiskunnan lapsimyönteinen ilmapiiri ja perhepolitiikka edistävät lasten hyvinvointia. Tuen saannin mahdollisuus ja yhteisöllisyys ovat nykypäivänä tärkeitä, koska turvallinen sosiaalinen ympäristö tarjoaa hyvät mahdollisuudet elämän haasteiden vastaanottamiseen. (Ruishalme & Saaristo 2007, 30.)

Jos nuori kasvaa sellaisessa ympäristössä, jossa arvostetaan ihmisen eri puolia, silloin myös nuoren kehityshaasteet ovat monipuolisempia (Nuoren aika 2003, 23). Aineiston mukaan ammatillisen tukihenkilön tuen avulla monet kehityshaasteet voitetaan. Tukihenkilön avulla nuoret osaavat hallita tunteitaan itsenäisemmin, kontakteja uusiin ystäviin on tullut lisää ja sosiaalinen verkosto on laajentunut, monet ovat aloittaneet itsenäistä elämää sekä ottaneet vastuuta omasta ja ympäristön hyvinvoinnista.

Riches ja Dawson esittävät teoksessaan (2000, 179) ammattiauttajan kykyjä ja taitoja toimia tukisuhteessa. He ilmaisevat ihmissuhteen laadun merkityksellisyyttä silloin, kun kyseessä tukisuhde. Molempien osapuolten halukkuus oppia toisiltaan sekä heidän vuorovaikutuksensa intiimiys (intimacy of their communication) voivat olla avaintekijöitä siihen, että tarjottu tuki koetaan hyödylliseksi. Nuorten kokemukset aineiston pohjalta vastasivat Riches ja Dawsonin esittämää intiimiyden tärkeyttä tukisuhteessa. Nuoret kokivat, että jos tukisuhde muodostui läheiseksi, heidän sitoutumisensa oli parempaa, kuin etäisessä tukisuhteessa.

4.4 Nuoren kehitykseen ja kasvuun vaikuttavia tekijöitä

Nuoren kehitykseen ja kasvuun vaikuttaa kypsyminen, jonka taustalla on ympäristö (fyysinen, psyykinen ja kulttuuriympäristö) ja perimä sekä nuoren oma aktiivisuus. Ympäristö asettaa nuorelle tavoitteita. Myös nuori osoittaa omaa aktiivisuuttaan esimerkiksi asettamalla itselleen tärkeitä tavoitteita myöhempää elämää varten. Näitä tavoitteita voidaan yhdessä nimittää kehityshaasteiksi. Nuoren kasvua kehityshaasteiden edessä tulee tukea siten, että hän saa osakseen ymmärrystä, rakkautta, turvaa ja hellyyttä. (Nuoren aika 2003, 15–17.)

4.4.1 Perheen ja perimän vaikutuksia

Nygvist (2007, 16–17) esittää, että lasten ja nuorten kehityksessä on sukupuolten välisiä eroja, mutta niitä voidaan havaita myös ongelmien kehittymisessä. Tytöillä masennus ja syömishäiriöt ovat tyypillisiä kun taas pojat kamppailevat kone- ja peliriippuvuuksiensa kanssa. Nuoren aika – teoksessa (2003, 15–17) mainitaan nuoren ja aikuisen välisestä suhteesta, jossa molemmilla osapuolilla on oikeus tulla kuulluksi ja huomioon otetuksi. Aikuisen tehtävänä on ennen kaikkea auttaa nuorta oivaltamaan omat vahvat puolensa ja löytämään sitä kautta itseluottamusta, mikä liittyy Eriksonin kehitysteorian mukaiseen identiteetin muodostamiseen.

Nuorelle on merkityksellistä nähdä omat vanhempansa edellisen sukupolven edustajina oman irrottautumisen takia. Tämä antaa nuorelle intoa kasvaa vähitellen aikuisuuteen ja uskoa omiin mahdollisuuksiinsa muuttaa ja kehittää tulevaisuutta, jossa hän tulee elämään. Nuoruuden loppuvaiheilla nuoren oma maailma laajenee yhä enemmän ydinperheen ja lähiympäristön ulkopuolelle, hän sosiaalistuu vähitellen yhteiskuntaan itsenäisenä, vapaana ja vastuuta ottavana yksilönä. (Nuoren aika 2003, 15–17.)

4.4.2 Ihmissuhteiden vaikutuksia

Nuoruuden yksi merkittävä kehityskulku on itsenäistyminen ja irrottautuminen vähitellen kasvuympäristöstään itsenäiseen elämään. Tämä kehitysprosessi on ajoittain kivuliastakin tasapainoilua vastuun ja vapauden sekä turvallisten rajojen välillä.

lä, joten nuoren luovuutta, itsenäisyyttä ja kasvamista vastuullisuuteen tulee tukea. Nuoren sosiaalista kasvua ja kehitystä tukevat myös nuoren ystävät, joilla saattaa olla hyvinkin suuri vaikutus nuoreen. Myös nuoren muuttuva keho ja epävarma minä tarvitsevat aikuisen tukea. Toinen kehityshaaste on aikuiselämän rooleihin valmistautuminen. (Nurmi 2005, 256, 259; (Nuoren aika 2003, 15–17).

Tanskanen kirjoittaa *Lapsen Maailma* – lehdessä (2009, 38–40), kuinka aikuisen huomio hivelee lapsen itsetuntoa. Samaisessa artikkelissa lastenpsykiatrian erikoislääkäri Koskinen kommentoi muun aikuisen kuin vanhempien seuran olevan lapselle todella tärkeää. Hän vertaa aikuista peiliin, joka voi nähdä lapsen uudella tavalla ja antaa toisenlaista huomiota sekä vahvistaa jotakin sellaista ominaisuutta, jota vanhempien on omassa lapsessaan vaikea nähdä. Lapsen itsetunnon ja minäkuvan kannalta on erityisen tärkeää, että joku muu aikuinen haluaa olla lapsen kanssa. Muilta aikuisilta on myös mahdollisuus oppia erilaisia taitoja ja asioita, joista voi olla hyötyä. Koskisen mielestä lapselle onkin terveellistä saada kokemusta monenlaisista aikuisista, jotka auttavat täydentämään lapsen maailmankuvaa.

Tanskanen kirjoittaa myös (2009, 38–40), että lasten arjessa miesten tarve on korostunut, sillä esimerkiksi avioeroperheissä lapset jäävät yhä edelleen useimmiten äidille isien jäädessä taustalle. Lapselle kuitenkin riittäisi tavallinen puuhailu aikuisen seurassa pitäen mielessä sen, että lapsi nauttii ja aikuinen kantaa vastuun. Erityisesti laitoksissa ja sijaisperheissä asuvat nuoret, joita löytyi tutkimukseen osallistuneista, tarvitsevat aikuisen tukea ja seuraa. Ammatillinen tukihenkilö tarjoaa lapsille ja nuorille palveluansa joko täydentämään tai kokonaan korvaamaan puuttuvaa aikuisen läsnäoloa ja ohjausta.

Jos nuori tulee tarpeeksi varhain autetuksi, edellä mainitun kaltaiset tilanteet ovat ohimeneviä. Mitä syvemmälle nuori ajautuu ongelmissaan, sitä vaikeampaa häntä on auttaa. Läheiset ihmissuhteet, turvallinen ympäristö ja myönteiset kokemukset itsestä auttavat heikoillakin ollutta nuorta saamaan korjaavia kokemuksia sekä uusia eväitä vanhemmista irrottautumisprosessin sekä oman tulevaisuutensa rakentamiseen. (Nuoren aika 2003, 15–17.)

4.4.3 Instituutioiden vaikutuksia

Nyky-yhteiskunnan nuorille asettamat kehityshaasteet ovat yhä monimutkaisempia, vaikka keskeisimpiä kehityshaasteita ovat edelleen oman paikan löytäminen ja työelämään kiinnittyminen. Eri lähtökohdista tulevien nuorien taloudelliset, sosiaaliset ja hyvinvointia sekä elämänhallintaa koskevat tarpeet eroavat toisistaan suuresti. Siksi nuorten parissa työskentelevien henkilöiden on pyrittävä toimimaan yksilöllisesti nuoren hyvinvoinnin ja elämänhallinnan edistämiseksi. (Nuoren aika 2003, 15–17.)

Kodin ja koulun kasvatustehtävän rinnalla merkityksellisiä ovat myös nuoren oman ympäristön ihmissuhteet, jotka vaikuttavat voimakkaasti nuoren arvoihin ja valintoihin. Nuoruusiän kehitys muovaa nuoresta aikuisen, joten nuorten kanssa toimivien tulee ymmärtää tätä kehitystä voidakseen tukea heitä. Poikkeamat normaalista kehityksestä tai merkit pahasta olostä pyritään havaitsemaan mahdollisimman varhain, jotta nuori hyötyisi parhaiten erilaisista tukitoimista. (Nuoren aika 2003, 15–17.)

Lapset ja nuoret tarvitsevat aikuisen tukea erilaisissa asioissa. Edellä olemme kertonut nuoren kehitykseen liittyviä osa-alueita, joissa ammatillinen tukihenkilö voi olla tukena. Palvelun tuottajan mielestä lasta tukiessa näkökulmana on enemmän ennaltaehkäisevä kun taas nuorta autettaessa läsnä on korjaava perspektiivi. Seuraavassa olemme pohtineet onko lapsen tai nuoren taustalla merkitystä tuen tarpeisiin. Puolet haastatelluista nuorista oli asunut sijaisperheessä tai laitoksessa ammatillista tukihenkilöpalvelua saadessaan. Tämän vuoksi pohdimme kehityseroja laitos- ja kotona asuvien nuorten välillä.

Lapsen viettämä arki perheessä verrattuna laitossijoituksessa olevan lapsen arkeen, eroavat toisistaan. Laitoslapsi joutuu sietämään työntekijöiden, turvallisten aikuisten vaihtumista sekä laitosmaista toimintaa kuten rahan- ja ajankäytön kontrollia. Toisaalta lastensuojelulaitoksessa lapsi oppii säännönmukaiseen rytmiin, joka mahdollistaa turvallisuuden tunteen ja luottamuksen luomisen työntekijöihin. Laitoksessa korostuu yhteisöllisyys, joka luo samalla rajat lapsen yksityisyydelle. Lasten ollessa mukana yhteisön toiminnassa, tulee heistä osallisia ja jäseniä ja

saa heidät sitoutumaan laitoksen toimintaan ilman pakkoa. Merkittävät ihmis- ja tunnesuhteet, säännöllisyys sekä osallisuus tekevät lapsista yhteisön sisäpuolisia jäseniä. Sisäpuolisuudella tarkoitetaan tässä tapauksessa sitä, että lapset tuntevat ihmisten keskinäiseen vuorovaikutukseen liittyviä sääntöjä ja kieltoja, jota perheensä kanssa asuva lapsikin meidän mielestä tuntee. Ilman kokemusta sisäpuolisuudesta, tärkeistä ihmisistä sekä merkittävistä ihmissuhteista, lapset eivät olisi valmiita sopeutumaan ja noudattamaan laitoksen toimintatapoja. (Törrönen 1999, 127–129.)

Laitoksissa asuvat nuoret joutuvat aikuistumaan nopeammin kuin kotona asuvat. Tähän vaikuttaa se, että nuorella ei ole enää läsnä olevia vanhempia laitossijoituksen jälkeen. Laitoksessa vaaditaan omatoimisuutta ja itsenäisyyttä, mikä nopeuttaa itsenäistymisprosessia. Toisaalta kotona asutaan mahdollisimman pitkään, jos vanhemmat eivät ole valmiita päästämään lapsista irti ja jos se on taloudellisesti kannattavaa, esimerkiksi opiskelujen ajan.

4.5 Kasvava lapsi palvelun asiakkaana

Palvelun tuottajan näkökulmasta perheen sisäiset ongelmat, ja erityisesti vanhempien ja nuorten välisten suhteiden tukeminen, ovat tilanteita, jolloin nuorelle voidaan tarjota ammatillista tukihenkilöä. Palvelun tuottaja nosti esille myös monia nuoren kehitykseen vaikuttavia tekijöitä. Lopputuloksena on yleensä edellä mainittujen kaltaisia ongelmia. Perheen hyvinvointi on merkittävä tekijä nuoren hyvinvoinnin kannalta. Myös perheen sisäiset ongelmat, ja erityisesti vanhempien ja nuoren välisten suhteiden tukeminen, ovat yksi perusteltu syy saada ammatillisen tukihenkilön palvelua.

Mutta perheen takia sinne mennään että tuetaan vanhemman ja nuoren välistä suhdetta tai sitte tällä nuorella on joitaki ongelmia koulunkäynti- tai muita, jotta ettei se onnistu se koulunkäynti tai muuta sellasia aggressioita tai muita sellasia juttuja mihin tarttee apua. Työntekijä 1.

Sosiaalityöntekijöiden näkökulmasta ammatillinen tukihenkilö voi esimerkiksi auttaa nuorta, jolla on koulunkäyntiongelmia. Nuoren ajautuessaan huonoon seuraan ammatillinen tukihenkilö voi tukea ja ohjata nuoria toivottuihin ajanviettopaikkoihin. Sosiaalityöntekijöiden mukaan myös laitossijoituksen jälkeen omille muuttaessa ammatillisen tukihenkilön apu elämänhallintaan liittyvissä asioissa on korvaamattoman tärkeää. Sosiaalityöntekijöiden näkökulmasta ammatillisella tukihenkilöpalvelulla on hyvät edellytykset auttaa yksinäisiä ja syrjäytymisvaarassa olevia nuoria.

...mun mielestä ois ihan tosi loisto juttu jos pystys tällasia koulukiusattuja nuoria löytämään ja sitten saamaan heille tämmösen tukihenkilön, heille edes se yksi ystävä, ko siitä on nyt niin paljon viime aikoina puhuttu tästä että, ku näitä ikäviä on täällä sattunut. Näitten tekijöitten taustalla on justiin tämmöne, ku on jäänyt niinku kaiken ulkopuolelle, ei heillä oo ketään. Nii siinä se just korostuu se, et tukihenkilö ois tulevaisuudessa tulis olla tulevaisuudessa paljon enemmän. Se on tärkeää, ennaltaehkäisevässä mielessä. Sosiaalityöntekijä 3.

Aineistossa sosiaalityöntekijöiden vastaukset painottuivat enimmäkseen laitosten nuoriin, jotka ovat itsenäistymisvaiheessa, tai nuoriin, joille tarjotaan ammatillista tukihenkilöpalvelua vaihtoehtona laitoksen rinnalla. Sosiaalityöntekijät toivat vastauksissaan esille myös koulunkäyntiongelmien, huonon seurauksen sekä muut ongelmat, esimerkiksi erilaiset aggressiot, joiden vuoksi ammatillista tukihenkilöä nuorille tarjotaan.

...jos on niin kovin murkkuikäne ja on ajautunu huonoon seuraan et se on aika vaikeaa mennä siihen väliin sitte peruuttaa oikeille raiteille sitä nuorta... Sosiaalityöntekijä 3.

Ajattelis että siinä ei oo mitään muuta vaihtoehtoa jos yrittää nuoria opettaa niitä itsenäistymisen taitoja... Sosiaalityöntekijä 2.

Nuoret kokivat, että ammatillinen tukihenkilö sopii kaikille apua tarvitseville nuorille. Nuorten näkökulmasta muun muassa yksinäisyys, päihdeongelma ja uudelle paikkakunnalle muutto ovat asioita, jossa ammatillinen tukihenkilö voi auttaa. Kaikkien haastatelluiden nuorten mielestä ammatillinen tukihenkilö sopii kaikille apua tarvitseville nuorille. He näkevät, että ammatillinen tukihenkilö auttaa nuorta,

oli ongelma mikä tahansa ja kuinka yksinkertainen tahansa. Yksi nuori kertoi ammatillisen tukihenkilön auttaneen häntä tilanteessa, jossa hän muutti omilleen.

Kaikille, siis, ihan ongelmanuorille ja syrjäytyneille niinku...kyl se mun mielestä se sopii niille. Se sopis oikeestaan joka ikiselle nuorelle. Että ku jokasella nuorella on semmosia asioita, mistä ei halua puhua kenellekään. Niin kyllä se sopis kaikille. Nuori 5.

No kyllä mä ainaki voisin niille, joilla on koulunki kans ongelmia ja tyyliin porukkojenki kans ongelmia ja tollasta. Tai pääsy vasta jostai koulukodista tai muusta, kyllä niille, mut en mä sit tiä sit et joilla menee elämäs hyvin nii eihän ne tarvi. Paitsi jos ei harrastuksiin. Nuori 6.

...jos ne kokee oman elämäntilanteen sellaiseks että ei pärjää, niin totta kai ilmanmuuta aivan lämpimästi voin suositella, siitä on tosi paljon hyötyä tulevaisuudessa, erittäin paljon. Nuori 4.

Myös yksinäisyys on ollut perusteena tukihenkilön tarjoamiselle yhdessä poliisien kanssa tekemisessä olemisen ja päihdeongelmien kanssa. Uudelle paikkakunnalle muutto aiheutti yhdelle haastatelluista nuorista ahdistusta, johon tukihenkilö palkattiin tueksi.

...auttaa nuorisoa sillai koulunkäynnissä ja esim. sopeutumisessa uuteen niinkö ympäristöön pitkästä aikaan ja...siinä niinkö tuetaan kokemusta tätä tottuvaisuutta elämään tai tämmöstä. Nuori 6.

5 TUKEMINEN JA SIIHEN VAIKUTTAVAT TEKIJÄT

Tukeminen on mielestämme keskeinen asia ammatillisessa tukihenkilötoiminnassa, joten halusimme tutustua ensin tukemisen teoriaan. Näin voimme käsitellä aihettamme paremmin. Tukeminen ilmenee palvelun nimessä, mikä tekee siitä siinänsä jo hyvin keskeisen asian palvelussa. Tämä kappale pohjustaa olennaisesti tutkimuskysymyksiä: *Mitä ammatillinen tukihenkilötoiminta on sekä Millä menetelmillä työtä tehdään palvelun tuottajan, tilaajan ja nuorten näkökulmasta.*

Jansson kirjoittaa Lapsen maailma- lehdessä (2009, 31), kuinka nuorten kaipuu aikuisista on silmiinpistävää. Nuorisotyöntekijä Kyllönen pohtii, mistä nuorten kasvava turvattomuuden tunne mahtaa olla peräisin. Onko kenties maailmasta tullut niin pelottava paikka, että nuoret tarvitsevat laajemman turvaverkoston kuin aikaisemmin? Ehkä isä ja äiti eivät enää riitä paikkaamaan turvattomuuden tunnetta, vaikka kuinka hyvin huolehtisivatkin ja antaisivat huomiota.

Rogers (2004, 97–111) kertoo tärkeistä tukemisen periaatteista ja käytännöistä, jotka mahdollistavat vaikuttamisen lapsiin ja luokkayhteisöihin. Hän nostaa esille eri tuen muotoja, joihin kuuluvat motivaation vahvistaminen, kuvaileva ja rohkaiseva palaute, empatian välittäminen, huumorin tärkeys, lapsen äänen kuuluvuus sekä lyhyen että pitkän tähtäimen tavoitteet. Lasta tuettaessa on muistettava myös valtasuhteiden merkitys, jossa lapsen ylitse ei kävellä, vaan heidän kanssaan kuljetaan yhdessä ja ollaan nimenomaan heitä varten.

Lapsella täytyy Rogersin (2004, 97–111) mukaan olla itsellään halua ja motivaatiota muuttumiseen ja tavoitteiden saavuttamiseen, mutta siihen vaaditaan jatkuvaa tukea, toivoa ja erityinen suunnitelma. Lasta tulisi muistaa kehua pienissäkin asioissa, sillä pienillä asioilla on monesti suuri merkitys. Kehuminen on myös hyvä keino avittaa lasta kohti tavoitteita keskittymällä hänen yrityksiinsä kohti parempaa käytöstä tai tilannetta. Empatian voi Rogersin mukaan aistia eri aisteilla, joten lapselle tulisi todella tarkoittaa sitä mitä haluaa sanoa ja pyrkiä viestittämään sanoma

lapselle. Lasten ääntä tulisi kuulla erilaisissa tilanteissa (valuing their voice), koska onhan lapsen mielipide olennainen osa tukisuhdetta.

Huumori on hyvä keino ottaa kontaktia lapsiin ja nuoriin ja se voi myös nostaa itseluottamusta, helpottaa jännitystä sekä auttaa stressin lievityksessä. Myös oman vajavaisuutensa hyväksyminen on Rogersin mielestä (2004, 97–111) huomionarvoinen seikka, johon tulisi tarpeen vaatiessa keskittyä. On eri asia kääntyä itseään vastaan, päivitellä epäonnistumisia ja syyttää itseään tai toisia, kuin tähdätä tavoitteisiin jonkun kanssa yhdessä.

Tukihenkilöltä tarvitaan halua, kykyä, aikaa ja kärsivällisyyttä tutustua lapseen, kuunnella ja odottaa, sillä lapsen ja nuoren luottamus uuteen ihmiseen rakentuu hitaasti. Erityisen tärkeää tukisuhteessa on vastavuoroisuus ja pitkäjänteisyys. (Vantaan kaupungin lasten ja nuorten tukihenkilötoiminta [Viitattu 23.9.2009.]) Palvelun tuottaja näki erityisen tärkeäksi luottamuksen luomisen toiminnallisten menetelmien avulla nuoren ja ammatillisen tukihenkilön välillä. Ilman luottamusta on vaikea tukea, auttaa ja ohjata nuorta eteenpäin.

Sillä lailla (menetelmien avulla) sitte että saa... suhdetta luotua että se nuori oppii luottamaan ja avautumaan. Työntekijä 1.

Sosiaalityöntekijöiden vastauksien perusteella olisi tärkeää tukea erityisesti nuorten vapaa-ajan viettämiseen sekä elämänhallintaan liittyvissä asioissa, johon liittyy eri arkipäivän asioissa ohjaaminen ja neuvominen.

...Se vapaa-ajan täyttäminen jollaki muulla kuin epätoivotulla tavalla. Sosiaalityöntekijä 2.

...Elämänhallintaa halutaan tukia ja on niinku tukiaikuinen käy läpi asioita, joita arkielämään yleensäkki liittyy. Sosiaalityöntekijä 1.

Nuoret kokivat tukemisen samankaltaiseksi palvelun tuottajan ja sosiaalityöntekijöiden kanssa. Lisäksi nuorten vastauksista nousi enemmän tukemisen konkreettiset muodot kun taas palvelun tuottaja ja sosiaalityöntekijät näkivät tukemisen laajemmasta perspektiivistä. Palvelun tuottaja ja sosiaalityöntekijät kertoivat muun muassa tukemisen olevan ohjaamista toivottuihin ajanviettopoihin. Nuoret taas

puhuivat siitä, mitä tukeminen konkreettisesti oli heidän kohdallaan, esimerkiksi ruoanlaittoa yhdessä.

*...se auttaa laskujen maksamisessa ja asioinnis kaupungeilla ja muu-
alla ja tämmösis ihan perusasioissa mitä nyt tarvii elämässä. Nuori 1.*

Nelson-Jones tuo esille teoksessaan (2003, 29–34) asiakassuhteessa tapahtuvan auttamisen eri ulottuvuuksia. Nelson-Jones korostaa Rogersin tavoin empatian merkitystä. Asiakkaat tahtovat tulla ymmärretyiksi omilla ehdoillaan. Nelson-Jones vertaa empatiaa kapasiteettiin, jossa työntekijä voi tunnistaa itsensä henkisesti ja käsittää asiakkaan sisäistä maailmaa. Hän esittää myös varauksettoman ja positiivisen suhtautumisen - termin, jonka hän jaottelee varauksettomaan ja myönteiseen suhteutumiseen. Varauksettomassa suhtautumisessa ilmenee huolenpitoa ja lämpöä sekä auttajan tuntemukset ovat myönteisiä, ja positiivisessa suhtautumisessa auttaja eli työntekijä hyväksyy asiakkaan tuomitsematta tätä.

6 AMMATILLINEN TUKIHENKILÖTOIMINTA

Seuraavassa kappaleessa esittelemme Sarpat Oy:n ammatillista tukihenkilötoiminnan perusajatusta ja sisältöä sekä punnitsemme palvelun nimeä ja sen herättämiä mielikuvia. Englanninkielinen vastine ammatilliselle tuelle (professional support) herättää virallisen kuvan palvelusta, joka olisi muodollista. Jos mietitään mielikuvia siitä, mitä ammatillinen tukihenkilö sanana herättää, niin toi se meille tietyytyyksen virallisen ja tuntemattoman käsityksen palvelusta.

Todellisuudessa ammatillinen tukihenkilöpalvelu on aineiston mukaan käytännönläheistä matalan kynnyksen palvelua, josta saa täysin päinvastaisen kuvan herättämiimme mielikuviiin verrattuna. Pohtiessa eroja ammatteihin, joissa tarvitaan työasuja ja asiakas joutuu käymään vastaanotolla tai toimistolla tapaamassa työntekijää, on ammatillinen tukihenkilötoiminta jotakin aivan muuta. Ammatillinen tukihenkilö ei tarvitse työasua eikä hänellä ole toimistoa, vaan tapaamiset hoidetaan nuorten ehdoilla ja suositaan ennemminkin sitä, että mennään ihmisten ilmoille, kuin että oltaisiin vain ”kotona”.

Viime vuosina lapset ja lapsilähtöisyys ovat olleet kiinnostusta herättäneitä aiheita sosiaalityön kentällä. Pahoinvointikeskustelu on synnyttänyt uudenlaista tilausta lasten suojelemiseksi. Keskustelu pahoinvoinnista on toiminut myös jännitteenä lapsilähtöisyyden kehittämiseksi. Lastensuojelun palveluista ammatillinen tukihenkilötoiminta ja perhetyö ovat keinoja auttaa perheitä ja nuoria lisääntyneessä tuen tarpeessa. Myös haastatteluissamme kävi ilmi, että palvelun tuottaja sekä yksi sosiaalityöntekijä ovat huomanneet kasvavan tuen tarpeen. (Forsberg, Ritala-Koskinen ja Törrönen 2006, 5.)

Kyllä sitä (ammatillista tukihenkilöpalvelua) sillä lailla on markkinoitu sosiaalipuolelle ku se on tosi asia että tilanteet on niin vakavia.. Työntekijä 1.

Ku ajattelee tänäpäivänä varmasti ja tulevaisuudessa vähä enemmän korostuu, tuen saaminen ja avun hakeminen sinne kotiin ja jotenki tuntuu 16-18v nuoret tänä päivänä voi tosi huonosti et jotenki se tarve

varmaan lisääntyy jatkossa et semmosta väliintuloa avohuollon keinoin. Sosiaalityöntekijä 2.

Matalan kynnyksen palveluna ammatillista tukihenkilötoimintaa, olisi hyvä markkinoida lisääntyneeseen tuen tarpeeseen. Ammatillinen tukihenkilötoiminta pyrkii mielestämme vastaamaan muuttuneisiin tarpeisiin lastenhuollon kentässä ja palvelussa korostuukin yksilöllinen tuki ja ohjaus.

6.1 Ammatillisen tukihenkilötoiminnan perusajatus

Ammatillisen tukihenkilötoiminnan palvelun muotoa pohdittaessa, ensimmäisenä tuli mieleen, onko se työmenetelmä vai itsenäinen palvelu. Palvelun tuottajan näkökulmasta ammatillinen tukihenkilötoiminta on oma palvelunsa, mutta toisaalta yksi työmuoto muiden joukossa. Ainakin nuorella kohdalla, jolla on useita tukipalveluita, on ammatillinen tukihenkilöpalvelu yksi työmetodi muiden ohella. Sosiaalityöntekijöidenkin näkökulmasta ammatillinen tukihenkilötoiminta on yksityisen myyjän oma palvelu, mutta nuorelle se on osa tukemisen kokonaisuutta ja sosiaalityöntekijöille taas yksi työväline. Nuorilta emme tätä näkökulmaa edes kysyneet, koska emme kokeneet, että asiakkaiden tulee saamaansa palvelua määritellä.

*Yks menetelmä ja sitte toisaalta aiva oma työmuotonsa...
Työntekijä 1.*

Sehän on niinku yksityisen myyjän itsenäinen palvelu, mutta totta kai se on osa kokonaisuutta, meidän työväline, sanoisin näin et menetelmä...Sosiaalityöntekijä 1.

Ammatillisella tukihenkilöllä on moninaisia rooleja: hän voi olla elämän opettaja, ihmissuhdeosaaja, arjen opastaja ja rajojen asettaja. Konkreettinen toiminta vaihtelee tuettavan tarpeiden mukaan. Ammatillisen tukihenkilön tehtävänä on tukea lapsen kasvua ja kehitystä arkisilla asioilla. Ammatillinen tukihenkilö voi olla huolien ja murheiden kuuntelija, harrastuksiin kannustaja tai hän voi tukea koulunkäyntiä, lapsen tarpeista riippuen. Ammatillisen tukihenkilön kanssa voi mennä elokuviin, luontoretelle tai jääkiekko-otteluun. (Lastensuojelun käsikirja [Viitattu 26.2.2009].) Työntekijän olisi syytä muistaa Nelson-Jonesin mukaan valita roolinsa

ammattissaan, haluaako hän olla auttaja ja tukija vai vertaistukija. Se vaikuttaa ratkaisevasti suhteen laatuun, mistä lähtökohdista työntekijä lähtee auttamaan asiakastaan. (Nelson-Jones, 2003, 29–34.)

Nuori, joka muuttaa asumaan itsenäisesti, tarvitsee asunnon lisäksi myös turvallisen aikuisen tukea. Ammatillinen tukihenkilö voi tarjota lähiverkostosta puuttuvaa aikuisen tukea. Jos alaikäisen itsenäistä asumista tuetaan lastensuojelun avohuoltona, on yleensä tarkoituksenmukaista järjestää lapselle myös tukihenkilö. Ammatillinen tukihenkilötoiminta voi olla myös osa jälkihuoltoa. (Lastensuojelun käsikirja [Viitattu 26.2.2009].)

Parin nuoren mielestä ammatillisella tukihenkilöllä on myös ystävän tai läheisen, melkeinpä perheenjäsenen rooli. Ammatillinen tukihenkilö muistutti nuorten mielestä hyvää ystävää tai vanhempaa sisarusta, jolla on kuitenkin paljon enemmän elämäkokemusta kuin nuorella itsellä.

Ensimmäisen kans sillain että pääs iha niinku sanottuna kaveritasolle... Nuori 6.

...se on vähä niinku sellaanen hyvä kaveri, auttaa, johon voi luottaa, aikuunen ihminen, joka on nähäny elämää paljo enemmän ku minä. Nuori 4.

6.2 Ammatillisen tukihenkilötoiminnan sisältö ja käytetyt menetelmät

Kuten olemme aiemmin esitelleet ammatillisen tukihenkilötoiminnan käyttämiä erilaisia menetelmiä luottamuksellisen suhteen rakentumisessa, palvelun tuottajan näkökulmasta menetelmät ovat myös oleellisia osatekijöitä tavoitteiden saavuttamiselle.

Nii näitä kaikkia toiminnallisia, niin no tietenki nämä uimahallit ja tennikset, mitä nyt muuta, sulkapalloo ja laskettelua, ja muuta tällasta toimintaa ja jossain tapahtumissa käyntejä. Työntekijä 1.

Sosiaalityöntekijä, joka työskenteli jälkihuollon parissa, koki ammatillisten tukihenkilöiden avun todella tarpeelliseksi nuorelle, joka laitossijoituksen jälkeen lähtee

asumaan omilleen, itsenäiseen elämään. Kaikki sosiaalityöntekijät näkivät ammatillisen tukihenkilötoiminnan tukevan nuorten elämännhallinnallisia asioita, johon kuuluu itsenäistymisessä tukeminen, kodinhoidollisten asioiden sekä eri instituutioiden asiointissa ohjaaminen ja tukeminen sekä ohjaaminen toivottuihin vapaa-ajan viettotapoihin.

Nuorten kannustaminen harrastus- ja vapaa-ajan toimintaan jää helposti turhan vähälle huomiolle, vaikka harrastustoiminta on hyvä väylä saada onnistumisen kokemuksia ja luoda sosiaalisia verkostoja ja ennen kaikkea vahvistaa oman elämän hallintaa. Säännölliset harrastukset tuovat myös mielekkyyttä ja rytmiä elämään. Myös lähiverkoston ja sen antaman tuen merkitys on itsenäistyväälle nuorelle erittäin tärkeää. (Jälkihuolto-opas 2004, 31, 38–39, 43.)

Ammatillinen tukihenkilötoiminta on nuorten vastausten perusteella ennen kaikkea keskustelua nuoren tilanteesta sekä tukemista sen hetkisissä asioissa. Palvelu sisältää myös toiminnallisia menetelmiä kuten keilausta ja ruoanlaittoa, auttamista erilaisten käytännön asioiden hoitamisessa esimerkiksi velka- ja vuokra-asioiden selvittämisessä. Keskustelun apuna on käytetty esim. Elämäni karttaa ja muita menetelmiä riippuen tukihenkilöstä ja hänen innostuksestaan käyttää niitä. Ammatillinen tukihenkilö voi myös kyyditä tarvittaessa nuorta esimerkiksi sairaalaan kontrollikäynneille. Ammatillinen tukihenkilö viettää vapaa-aikaa yhdessä nuoren kanssa, hänen mieltymystensä mukaan. He voivat esimerkiksi käydä katsomassa rallia tai urheilla yhdessä.

Jos pitää kaupungilla asioida, ihan kaupassa käynnistäkin tuonne kaupungintalolle tai kouluasioita, ihan mitä vaan. Nuori 1.

Ne on aivan näitä perusasioita, Kelan papereita täyttäne mun kans, ja kaikkia tällasia mitä mä nyt oon tarvinnu apua. Nuori 5.

...sillonko mä muutin omaan kämpppään, vuokranmaksut, ruoat, kaikki elämiseen liittyvää ja sitten niin tuota jos tulee jotain ongelmia.... tavallansa nuoruudes tulee haalit ongelmia ympärille, sellasiaki asioita mistä sulla ei oo mitää tietoo että tuota....Sillon saa kääntyä niinku sen tukihenkilön puoleen...Niinku yleensäkin että jos tulee yhtäkkiä jotaki ongelmia ihan mitä vain, riitaa jonki ihmisen kans, niin mä oon ainaki turvautunnu aina siihen... että siitä on niinku moneen asiaan hyötyä... Nuori 4.

No lenkillä...käytiin pari kertaa ku mulla on tätä painoo kertyny huolestuttavasti. Nuori 6.

Kuten olemme aiemmin maininneet, ammatillinen tukihenkilö käyttää erilaisia toiminnallisia menetelmiä luottamuksen rakentamisessa. Niitä ovat esimerkiksi uimahallissa käynti, tenniksen ja sulkapallon pelaaminen, laskettelu ja ratsastus. Näin nuori oppii vähitellen luottamaan ja avautumaan asioistaan. Ammatilliset tukihenkilöt kokivat, että luottamuksen saavuttamisessa menee suhteellisen kauan. Nuoret ovat erilaisia, toiset eivät halua mitään erityistä toimintaa, toisten kanssa keskustelusta ei tule mitään, jos ei ole toimintaa. Siksi menetelmiäkin on hyvin erilaisia, jotta ne vastaisivat kaikkien nuorten tarpeita mahdollisimman hyvin.

...ne on nää toiminnalliset ja muut, sitä kautta sitte viedään sitä asiaa sitte eteenpäin. Justii niinku sellaset kortit ja muut tällaset välineet ja myös näitä vahvuuskortteja muita, muita tämmösis niinku sitte päästään käsitteleen eri asioita. Työntekijä 1.

Sosiaalityöntekijöiden mielipiteet toiminnallisista menetelmistä olivat positiivisia. He kokivat, että nuorten kanssa on helppo päästä keskustelemaan vaikeistakin asioista toiminnan ohessa.

...toiminnan kautta voi se luottamus syntyä tukihenkilöön että voi niitä vaikeitakin asioita sitte ehkä nostaa esille. Sosiaalityöntekijä 1.

Joskus on parempiki et on ulkopuolinen henkilö jos on jotain painavia asioita mitä ei pysty läheisille kertomaan. Sosiaalityöntekijä 2.

6.3 Palvelun kesto

Nuoret kertoivat haastatteluissaan tavanneensa ammatillista tukihenkilöään säännöllisesti ja tarpeen mukaan, aluksi muutaman kerran (2-3 kertaa) viikossa ja sitten tuen tarpeen mukaan kerran viikossa, kerran kuussa ja niin edelleen. Nuorten haastatteluiden mukaan tapaamisten kesto oli noin kaksi, kolme tuntia kerrallaan.

Palvelun kokonaiskesto haastateltavillamme nuorilla oli puolesta vuodesta kahteen vuoteen ja palvelua saadessaan nuoret olivat 10–19 –vuotiaita. Palveluntuottajan

mukaan palvelua ovat saaneet kaiken kaikkiaan kolmisenkymmentä lasta ja nuorta, joista haastatteluhetkellä palvelun piirissä oli kolmetoista.

6.4 Ammatillisen tukihenkilön koulutus

Ammatillista tukihenkilötoimintaa aloitettaessa Lääninhallitukselta oli tullut Sarpat Oy:lle suositus ammatillisen tukihenkilön koulutuksesta. Se tulisi olla opistotason koulutus, sosionomi tai siihen rinnastettavat vanhemmat tutkinnot tehtävän vaativuuden vuoksi. Palvelun tuottaja on itse sitä mieltä, että persoonalla on koulutusta suurempi merkitys. Työnkuva on sen luonteista, että sitä tehdään omalla persoonalla. Vaikka tukihenkilö olisi kuinka koulutettu työntekijä, jos ei ole sen tyylinen persoona, että pystyisi kohtaamaan nuorten ongelmia, kuuntelemaan ja auttamaan heitä niissä tilanteissa, niin ei hänen mielestään ole sopiva tukihenkilöksi.

...se riippuu siitä henkilöstä enempi vielä kuin siitä koulutuksesta.
Työntekijä 1.

Sosiaalityöntekijät eivät olleet perillä ammatillisten tukihenkilöiden koulutuksesta, ja he toivoivatkin, että Sarpat Oy kouluttaisi tarpeellisia menetelmiä työntekijöilleen riippumatta siitä, mikä työntekijöiden pohjakoulutus on. Kuitenkin he kokivat ammatillisen tukihenkilötyön arvokkaaksi ennaltaehkäisevässä mielessä. Nuorten näkökulmaa asiasta emme kysyneet, koska emme koe, että heidän tulee sitä määrittellä.

...palveluntarjoajan pitäis osata sanoo mitä menetelmiä se esimerkiksi osaa käyttää, mitä me voidaan niiltä olettaa että ne osaa käyttää kun ne myy sitä omaa palveluansa...eihän ne kouluta vai kouluttaako se millään tavalla, vaan työntekijä alottaa niillä omilla mitkä ominaisuudet sillä on nii tekemään sitä työtä. Sosiaalityöntekijä 1.

Noita sais olla enemmänki noita tukihenkilöitä ja sais olla semmosia kursseja, et se ois hyvää tämmöistä ennaltaehkäisevää työtä mun mielestä. Sosiaalityöntekijä 3.

6.5 Ammatillinen tukihenkilötoiminta avohuollossa ja jälkihuollossa

Yhteiskunta on halunnut panostaa erilaisilla ohjelmilla ja hankkeilla lasten ja nuorten hyvinvointiin. Pääministeri Vanhasen toisen hallitusohjelman tavoitteena on esitetty, että erityisesti huomiota tulisi kiinnittää lasten ja nuorten mielenterveysongelmien tunnistamiseen, palveluiden saatavuuteen sekä mielenterveystyön osamiseen (Hallitusohjelma 2007, 52 [Viitattu 26.9.2009]). Myös sosiaali- ja terveys- huollon kansallinen kehittämissuunnitelmassa (KASTE) 2008–2011 tavoitellaan lasten ja nuorten syrjäytymisen vähenemistä ja integroitumistaan yhteiskuntaan (Sosiaali- ja terveydenhuollon kansallinen kehittämissuunnitelma KASTE 2008–2011, [Viitattu 27.9.2009]. 24–25).

Ammatillinen tukihenkilöpalvelu palvelee aineistomme perusteella hallitusohjelman ja Kaste-ohjelman tavoitteita tukea apua tarvitsevia lapsia ja nuoria. Ammatillista tukihenkilötoimintaa järjestetään sekä avohuollon että jälkihuollon tukitoimina, josta kerromme enemmän *Ammatillisen tukihenkilötoiminnan prosessi* -kappaleessa. Avohuoltona järjestettävä palvelu on ongelmia ennaltaehkäisevää. Kun lasten ja nuorten ongelmiin puututaan tarpeeksi ajoissa, niin voidaan välttyä korjaavilta tukitoimenpiteiltä, jonka piirteitä löytyy erityisesti jälkihuollon palveluista.

6.5.1 Ennaltaehkäisevä ja korjaava näkökulma

Ennaltaehkäisevä työ lastensuojelussa on erittäin haasteellista. Sillä pyritään ehkäisemään lapselle tai nuorelle haitallisia asioita, tai estämään negatiivisen kehityskulun syvenemisen. Kaikkia ihmiselle haitallisia tekijöitä ei kuitenkaan voida poistaa. Ennaltaehkäisevälle työlle on myös toinen termi, joka on varhainen puuttuminen. Lastensuojelun ehkäisevää toimintaa tukee myös se ilmiö, että mitä enemmän yhteiskunta pyrkii takaamaan turvallisuutta, sitä vähemmän siedetään turvattomuutta. Tällöin kansalaiset odottavat enemmän palveluja ja niihin kohdistuukin yhä enemmän odotuksia. (Puonti, Saarnio & Hujala 2004, 154, 159.) Palvelun tuottaja ja sosiaalityöntekijät tiedostivat ja painottivat sitä, että ammatillisen tukihenkilön tulisi toimia enemmän ennaltaehkäisevästi. Tarve sille olisi tänä päivänä suuri.

Ennaltaehkäisevää työtä tehdään jonkin ei-toivotun ilmiön ehkäisemiseksi. Työn kohde on yleensä sellainen, joka vaatii puuttumista, kuten päihdeongelma tai rikos. Lasten ja nuorten hyvinvoinnin edistämiseen liittyvillä toimilla ehkäistään varsinaisen lastensuojelun tarvetta ja ehkäisevällä lastensuojelulla tarjotaan tukea ja apua riittävän varhain, jolloin ehkäistään ongelmien syntymistä tai pahenemista. (Nygvist 1995, 43; Lastensuojelun käsikirja, [viitattu 23.3.2009].)

Palvelun tuottaja kertoi haastattelussa, että palvelun alkuvaiheessa ammatillinen tukihenkilötoiminta kohdistui enemmän ennaltaehkäisyyn kuin korjaavaan työhön. Haastatteluhetkellä palvelu keskittyi kuitenkin enemmän korjaavaan työhön. Hänen näkemyksensä mukaan nykyään on sallittua ”tuhlata” resursseja ammatilliseen tukihenkilötoimintaan, koska laitossijoitukset ovat lisääntyneet niin paljon. Palvelun tuottajan mukaan näkemys ennaltaehkäisevän työn painotuksesta on muuttunut, kun on huomattu kalliiden laitossijoitusten vähenevän suosimalla avohuollon palveluita. Ammatillista tukihenkilöpalvelua on palveluntuottajan mukaan haettu useimmiten vasta silloin, kun ongelmat ovat olleet kasautuneita ja suuria.

...ei se tartte aina olla lastensuojeluasia, tokihan niitä on ollu justiin koulusta ja koulu vois olla justiin yks kohde... Sillon aikoinaan tuli aika paljo aiva ala-astetta tai kouluilta tai muuta, se suuntaus, nyt ollaan niinku aika, ja monesti kumminkin käytetään ehkä sillä lailla että ne ongelmat jo niin suuret... Työntekijä 1.

Sosiaalityöntekijätkin totesivat, että heidän päätavoitteenaan on ehkäistä lapsen ja nuoren sijoitusta viimeiseen asti avohuollon tukitoimin. Palvelun tuottajan mielestä ammatillinen tukihenkilötoiminta on palvelu, jolla pystytään korvaamaan laitossijoituksia. Jotta laitossijoituksia voitaisiin ehkäistä tehokkaammin, tulee palveluiden sosiaalityöntekijöiden mukaan sisältöjen olla selkeitä, ja että palvelun tilaajat tietävät, mitä ovat tilaamassa ja miten nuori hyötyy kyseenomaisesta palvelusta.

Nuorten haastatteluista nousi yhden nuoren kohdalla hyvin esiin ennaltaehkäisyyn panostaminen laitossijoituksen sijaan. Kyseisen nuoren mukaan nuoret laitostuvat todella nopeasti, jolloin nuoren suhtautuminen oman elämäntilanteensa parantamiseksi muuttuu välinpitämättömäksi. Tämä nuori koki, että jos hänelle olisi tarjottu

ammattillista tukihenkilöä paljon aikaisemmassa vaiheessa, olisi laitossijoitus voitu jopa välttää kokonaan.

6.5.2 Avohuolto

Stakesin mukaan ([Viitattu 25.6.09]) lastensuojelun avohuollon asiakkaita vuonna 2007 oli 62 485 lasta ja nuorta. Näistä uusien asiakkaiden osuus oli 31 %. Kokonaislukumäärä nousi 5,8 prosenttia edelliseen vuoteen 2006 verrattuna. Avohuolto on perhe- ja yksilökohtaista lastensuojelua. Se tarkoittaa lastensuojelussa olevia avohuollon palveluita ja tukitoimia tilanteeseen, johon tarvitaan tukea tai muutosta. Tukitoimenpiteet ja -palvelut suunnitellaan aina yksilökohtaisesti. Avohuollon tukitoimet ovat ensisijaisia sijaishuoltoon ja huostaanottoon nähden. Lastensuojelulaissa on määritelty, että avohuollon tukitoimenpiteisiin on ryhdyttävä viipymättä, jos kasvuolosuhteet vaarantavat tai eivät turvaa lapsen terveyttä tai kehitystä tai jos lapsi käyttäytymisellään vaarantaa terveyttään tai kehitystään. Käytännössä se tarkoittaa sitä, että avohuollon tukitoimenpiteiden tulisi edistää ja tukea lapsen myönteistä kehitystä ja vahvistaa vanhempien kasvatustaitoja ja -mahdollisuuksia. (Lastensuojelun käsikirja. Työprosessi. Avohuolto. [viitattu 26.2.2009]; L 417/2007.)

Lastensuojelun käsikirjassa (Työprosessi. Avohuolto. [Viitattu 26.2.2009]) mainitaan että, avohuollossa tehdään asiakkaalle asiakassuunnitelma, jossa kerrotaan työskentelyn tavoitteet ja ajanjakso. Myönnettyistä tukitoimista tehdään päätös. Lastensuojelulain (L 417/2007) mukaan kunta vastaa avohuollon järjestämisestä ja että se sisällöltään ja laajuudeltaan vastaa kunnan tarpeita. Avohuollon tukitoimia ovat esimerkiksi tukihenkilö, tukiperhe ja vertaisryhmätoiminta, hoito ja terapiapalvelut sekä taloudellinen tukeminen. Perhetyötä, jota käytämme vertailupohjana ammatilliselle tukihenkilötoiminnalle, toteutetaan ammatillisen tukihenkilötoiminnan tavoin avohuollon tukitoimenpiteenä.

6.5.3 Jälkihuolto

Lastensuojelulain mukaan sosiaalihuollosta vastaavan toimielimen on järjestettävä lapselle tai nuorelle jälkihuolto sijaishuollon päättymisen jälkeen. Jälkihuollon muotoja ovat muun muassa.

- *”Nuoren tulevaisuuden toiveita ja tarpeita mietitään yhdessä*
- *Psykososiaalisen tuen antaminen; henkilökohtaista ohjausta ja neuvontaa, esim. arjessa selviytymisen ja itsenäisen elämän taitoihin, yhteiskunnan palveluihin ohjaamista*
- *Apua omien voimavarojen löytämiseksi ja tulevaisuuden suunnitteluun*
- *Apua asunnon hankkimiseksi*
- *Tukea koulunkäynnin ja opintojen aloittamiseen ja niissä suoriutumiseen*
- *Tukea työllistymiseen ja harjoitteluun*
- *Tukea harrastuksiin*
- *Loma- ja virkistysmahdollisuuksien tarjoaminen*
- *Mahdollisuus osallistua vertaistukiryhmään*
- *Taloudellista tukea nuoren asumiseen, koulutukseen ja muihin itsenäistymiseen liittyviin menoihin, sekä ohjausta suunnitelmalliseen rahankäyttöön”.*
(Lastensuojelun käsikirja. Työprosessi. Ennaltaehkäisevä lastensuojelu. [Viitattu 28.3.09].)

Palvelun tuottajan, sosiaalityöntekijöiden ja nuorten haastatteluiden perusteella voimme todeta, että ammatillinen tukihenkilö vastaa samankaltaisiin tavoitteisiin, kuin mitä jälkihuollolle on yleisesti määritetty. Nuoren tulee saada aikuisen säännöllistä tukea sijoituksen jälkeen. Mikäli sijoitus on kestänyt yhtäjaksoisesti vähintään puoli vuotta, tai jos sijoitus on kohdistunut yksin lapseen, on järjestettävä jälkihuolto avohuollon tukitoimena. Kunnalla on velvollisuus järjestää jälkihuoltoa viiden vuoden ajan siitä, kun lapsen sijoitus on päätynyt kodin ulkopuolella. Tämä velvollisuus jälkihuollon järjestämiseen päättyy kuitenkin viimeistään silloin, kun nuori täyttää 21 vuotta. Tärkeää on huomioida se, että vaikka jälkihuolto on vapaaehtoista nuorelle, niin se ei koskaan ole vapaaehtoista kunnalle. On hyvä kiinnittää huomio myös seikkaan, joka valitettavan usein jää unohduksiin: laki velvoittaa tukemaan nuorta sekä hänen vanhempiaan, huoltajiaan ja hoitajaansa. (Jälkihuolto-opas 2004, 12–13, 30.)

Sijaishoidon jälkeen putoamisvaara syrjäytymisen kuiluun on tavallista suurempi ja nuorella on tarve kehittyä itsenäiseksi aikuiseksi. Tukemalla ja vahvistamalla nuoren tulevaisuuden näkymiä tuetaan samalla hänen mahdollisuuksiaan ottaa kokonaisvaltaisesti käyttöön omat resurssinsa. Jälkihuolto-oppaassa Hukkanen (27) esittää jälkihuollon ohjaus- ja kasvatustyön tavoitteen. Hukkasen mukaan työntekijän tulee auttaa nuorta tulemaan sinuiksi itsensä kanssa sekä oppimaan kokemuksistaan. Lisäksi jälkihuollon ohjaus- ja kasvatustyön tavoitteena on auttaa nuorta löytämään vahvuuksiaan sekä käyttämään niitä hyödykseen, ja saada nuori uskomaan siihen, että oman elämän kulkuun voi vaikuttaa. Tavoitteiden onnistumisen kannalta on keskeistä, että nuorella on ainakin yksi luottamuksellinen aikuis- ja/tai viranomaissuhde, oli kyseessä sitten sosiaalityöntekijä tai ohjaaja. Aikuissuhteen yhtenä tehtävänä on ylläpitää toivoa, ja se on myös samalla harjoituspaikka omien tunteiden kestämiseen, ilmaisemiseen ja ymmärtämiseen. (Jälkihuolto-opas 2004, 11, 27.)

Jälkihuoltoon kuuluu neljä eri osa-aluetta, joita ovat suunnittelu, nuoren tukeminen sekä lähiverkoston tukeminen ja arviointi. Aineistomme perusteella ammatillisessa tukihenkilötoiminnassa toteutuvat myös nämä neljä osa-aluetta, jotka olemme esitelleet edellisissä kappaleissa. Nämä osa-alueet kulkevat jatkuvasti rinnakkain ja käyvät vuoropuhelua toistensa kanssa. Jälkihuollon suunnittelua toteutetaan kolmella eri tasolla: hoito-, huolto- ja kasvatus- sekä jälkihuoltosuunnitelmassa. (Jälkihuolto-opas 2004, 15- 16.)

Psykososiaalinen tuki jälkihuollossa ilmenee sosiaalityöntekijän ja nuoren tapaa- misina. Härkösen (2003) pro gradu- tutkielman mukaan psykososiaalinen tukeminen onkin yleisin jälkihuollon tukimuoto: lähes 80 % Härkösen tutkimuksen nuoris- ta oli saanut ohjausta ja neuvontaa sosiaalityöntekijältä. Härkösen tutkimuksen sosiaalityöntekijät toivoivat enemmän psykososiaalista tukea jälkihuollossa oleville nuorille, koska heidän mielestään sosiaalityöntekijöiden tapaamiset eivät pelkäs- tään riitä. (Jälkihuolto-opas 2004, 29.)

Härkösen mukaan (Jälkihuolto-opas 2004, 28) sosiaalityöntekijät ovat huolissaan psykososiaalisten tukimuotojen riittämättömyydestä jälkihuollossa. Nuorelle on erityisen tärkeää, että ohjaaja tai sosiaalityöntekijä lähtee mukaan hoitamaan asi-

oita, esimerkiksi kauppaan tai virastoihin. Mukana olevaa aikuista tarvitaan paitsi henkiseksi tueksi, mutta myös konkreettisesti selventämään, mitä virkailija oikeastaan tarkoitti. Aineistomme perusteella ammatillisen tukihenkilötoiminnan tavoitteena on pyrkiä vastaamaan psykososiaalisen tuen puutteeseen toiminnallisten menetelmiensä avulla.

Kaikkien osapuolten, eli palvelun tuottajan, sosiaalityöntekijöiden ja nuorten haastatteluissa kävi ilmi, että psykososiaalinen tukeminen toteutui virastoasioiden hoitamisen yhteistyössä nuoren kanssa. Ammatillinen tukihenkilö on luotettava aikuinen, jonka kanssa nuoren on hyvä opetella tunteiden hallintaa, esimerkiksi sietämään pettymyksiä. Ammatillisen tukihenkilön yhtenä tehtävänä on myös ylläpitää toivoa nuoren elämässä. Tämä tuli esille hyvin yhden nuoren kohdalla, jolla ei ollut rohkeutta lähestyä luokkatovereitaan. Nuori kuvaili tukihenkilön auttaneen rohkaistumaan sosiaalisissa tilanteissa, ja haastatteluhetkellä hän kertoi jo tohtineensa jutella tiettyjen luokkalaisten kanssa.

Nuoren asumisen järjestäminen on tärkeä osa jälkihuoltoa – *yhdenkään nuoren itsenäistymisen onnistuminen ei saa vaarantua asunnon puutteen vuoksi* (Jälkihuolto-opas 2004, 31). Kunta, joka on sijoittanut nuoren, on velvollinen järjestämään nuorelle asunnon jälkihuollon ajaksi. Palvelun tuottajan kertoman mukaan ammatillinen tukihenkilö on auttanut nuorta asunnon hankinnassa jälkihuollolle asetettujen tavoitteiden suuntaisesti.

...on ollu asunnottomuutta tässä esimerkiksi, on hommattu asunto ja sinne tuki. Työntekijä 1.

Ammatillisen tukihenkilötoiminnan tavoitteet liitetään jälkihuollossa olevan nuoren jälkihuoltosuunnitelmaan. Haastatellulla sosiaalityöntekijällä, joka oli keskittynyt jälkihuoltoon, oli kokemusta useasta nuoresta, jolla ammatillinen tukihenkilö oli keskeinen osa jälkihuoltoa. Tutkimukseen osallistuneista nuorista osa kuului jälkihuollon piiriin.

Se jättäis todella ison aukon. Se vielä korostuu tossa,ku meikäläinen tekee pääasiassa tuota sijaishuoltoa ja näitä jälkihuollon nuoria, niin se korostus tosi isona osana se tukihenkilön osuus siinä. Ajattelis että siinä ei oo mitää muuta vaihtoehtoo jos yrittää nuoria opettaa niitä it-

senäistymisen taitoja, se on niin iso kynnys laitoksesta omaan asuntoon siirtymine. Sosiaalityöntekijä 2.

Jälkihuolto ei saisi loppua epäonnistumiseen. Silti ammatillisen tukihenkilön vaihdoksia on ollut aineiston perusteella useasti ja vaihdokset ovat tulleet yllätyksenä joillekin nuorille. Moni haastatelluista nuorista ei ollut vaihtumisen johdosta hyväksynyt seuraavaa tukihenkilöä ja heidän motivaationsa tukisuhteeseen oli lopahtanut, joka useimmiten oli johtanut tukisuhteen päättymiseen. Tarkastelemme ammatillisten tukihenkilöiden vaihtuvuutta enemmän *Ammatillisen tukihenkilötoiminnan kehittäminen* – kappaleessa.

7 AMMATILLISEN TUKIHENKILÖTOIMINNAN PROSESSI

Tutkimuksessa ei tullut esiin mitään selkeätä linjausta, mikä on ammatillisen tukihenkilöpalvelun asiakaspolku. Tämä nousi esille kaikkien työntekijöiden haastattelussa. Ammatillisen tukihenkilöpalvelun asiakkaaksi voidaan tulla kahdella eri tavalla, kuten olemme edellisessä kappaleessa maininneet. Lapsi tai nuori voi saada ammatillisen tukihenkilön apua ja tukea lastensuojelun asiakkuuden kautta. Tällöin sosiaalityöntekijä ohjaa lapsen tai nuoren ammatillisen tukihenkilöpalvelun piiriin. Sosiaalitoimi on tässä tapauksessa taho, joka kustantaa palvelun tarjoamisen. Lapsi tai nuori voi saada ammatillisen tukihenkilön palvelua myös tilanteessa, johon ei tarvita lastensuojelun asiakkuutta. (Santala 2009.)

Nuorisotyöntekijä ja koulukuraattori ovat tahoja, jotka ovat perillä lapsen tilanteesta ja joilla on mahdollisuus ottaa yhteyttä palvelun tuottajaan ja ohjata lapsi saamaan tukea ammatilliselta tukihenkilöltä. Tämä on palvelun tuottajan mielestä kuitenkin hankala tapa tulla palvelun piiriin, koska koulutoimi ja kaupunki eivät ole välttämättä kovin halukkaita kustantamaan palvelua. Palvelun tuottajan näkökulmasta lainsäädännöllä tulisi enemmän ohjeistaa ennaltaehkäisevän puolen polkua tulla tämänkaltaisten palveluiden asiakkaaksi. Tämänäyttiiset suuret palvelurakenteen muutokset ovat yksittäisen palvelun tuottajan mahdotonta vaikuttaa. (Santala 2009.)

7.1 Palvelun vastaanottaminen

Palvelun tuottajan mukaan oli joitakin nuoria, jotka motivoituivat vastaanottamaan ammatillista tukihenkilötoimintaa vasta sen jälkeen kun laitossijoituksesta on vihjailtu. Sosiaalityöntekijät näkivät myös, että jotkut nuoret ovat tarvinneet suostutetta palvelun vastaanottamiseen. Erityisesti nuoriin, joiden kohdalla palvelu on alkanut 14–15-vuotiaina, on vaikuttanut pienetkin seikat, kuten tukihenkilön ulkoinen olemus. Nuorten jännitys vaikutti ensimmäisiin tapaamisiin tukihenkilön kanssa, ennen kuin luottamussuhde nuoren kanssa on muodostunut.

Sosiaalityöntekijät havaitsivat sen, että helpointa oli tarjota ammatillisen tukihenkilön palveluja yli 18-vuotiaille ja lapsille, jotka eivät vielä ole murrosiässä. Myös lapset tai nuoret, joilla ei ollut vielä suuria ongelmia, ottivat palvelun helpoiten vastaan.

No mulle on uponnu ainaki aika helpolla nuori oli itse tämmöne joka oli esimerkiksi...päälle 18v nii katottiin että tuetaanko vai ei vaikei ollu mikää sijoitusnuori ja näin nii haluttiin tukea ja itte halus tämmösen tukiaikuisen ja sitte nää nuoremmat on aika helpolla...ottanu sen vastaan. Hirveitä suostutteluja mä en oo ainakaa tarvinu.

Sosiaalityöntekijä 1.

Mulla on ollu sitte vähän erilainen kokemus että suostutella on pitäny vähä aina välillä mutta se on ratkastu yleensä sillä tavalla että siitäki syystä että tuo on nii joustavaa palvelua... Sosiaalityöntekijä 2.

Yksi sosiaalityöntekijöistä koki, että ammatillinen tukihenkilötoiminta on myös matalan kynnyksen palvelua, jota nuorten on ollut helppo ottaa vastaan. Sosiaalityöntekijällä oli kokemuksia, että jotkut nuoret olivat kokeneen palvelun jännittäväksikin asiaksi, mutta myöhemmin todenneet sen kuitenkin turhaksi. Toinen sosiaalityöntekijä taas koki, että ammatillisen tukihenkilön ulkonäöllä on suuri merkitys, varsinkin 14–15-vuotiaille nuorille.

Nuoret on aika vaativia, pitää olla vähän ulkonäköö ja tommosta että sen kans kehtaa sitte kulkea niinku täällä kaupungilla ja sitte paikoissa... Sosiaalityöntekijä 3.

Nuorilta itseltään ei kuitenkaan ulkonäköön liittyviä seikkoja tullut esille. Tärkeämpänä he pitivät sitä, että ammatillinen tukihenkilö on aidosti kiinnostunut nuoresta. Myöskään palvelun tuottaja ei tuonut millään lailla esille tukihenkilön ulkonäöllisiä asioita. Tukisuhteen onnistumisen kannalta tukihenkilön ulkonäkö on sivuseikka.

Saimme haastateltujen nuorten vastauksien perusteella sellaisen käsityksen, että he olivat saaneet ammatillisesta tukihenkilötoiminnasta ja sen sisällöstä realistisen käsityksen. Kysyessä nuorten odotuksia palvelusta, he totesivat odotustensa vastanneen palvelun todellista toiminnan luonnetta. Viisi kuudesta nuoresta koki ammatillisen tukihenkilön antaman tuen tarpeelliseksi. Yksi nuori koki palvelun vastaanottamiseen vaikuttaneen, että palvelu on hänelle ilmaista. Yksi nuorista toi

esille hyvin ristiriitaisia odotuksia tukihenkilön saamisesta. Ristiriitaiset odotukset tämän nuoren kohdalla kuitenkin muuttuivat tukihenkilön oikeanlaisen lähestymistavan ansiosta.

...mä otin heti sen, en mä miettinny yhtään, et tosi hyvillä (mielin), mutta mulle että kerrottiin minkälainen se on ja mitä sen kans tehdään ja näin niin kyllä mä olin niinku heti halukas ottamaan. Nuori 5.

Periaatteessa mä en olis halunnu, mutta sitte ne periaattees pakotti no mä olin et mikä ettei ku puhuttiin keilaamisesta ja tollasesta niin ne mua sillai kiinnosti. Nuori 6.

7.2 Suunnitelmat tavoitteiden tukena lastensuojelussa

Lastensuojelun asiakassuunnitelma tehdään aina kun lapsi tulee lastensuojelun piiriin tuen tarpeesta riippumatta. Siihen kirjataan lapselle tai nuorelle järjestettävät avohuollon tai jälkihuollon tukitoimenpiteet. Ammatillinen tukihenkilötoiminta voi olla siis joko avohuollon tai jälkihuollon tukitoimenpide, jolla on oma palvelusuunnitelmansa. Lisäksi on tärkeää että suunnitelmiin kirjataan selkeästi tukisuhteen tavoitteet. Palvelusuunnitelma laaditaan yhdessä asiakkaan ja tukihenkilön kanssa ja se tarkistetaan sovitusti. Myös tukisuhteen päättäminen on valmisteltava huolellisesti. (Lastensuojelun käsikirja. Työprosessi. Avohuolto. [Viitattu 26.2.2009].) Hurtig (2003, 137) painottaa asiakkaan eli lapsen ja nuoren roolia silloin kun työskennellään heidän kanssaan. Lapsi on keskeisin osapuoli tapaamisissa, suunnitelmissa ja hänen ympärilleen rakentuvissa työskentelytilanteissa.

Palvelun tuottajana on ollut ajatuksena, että kaikilla osapuolilla olisi palvelusuunnitelma paperiversiona.

No kyllähän se nyt tavallansa sosiaalityöstä yleensä tulee se ns. asiakassuunnitelma, joka on tarkastettava tarvittaessa. Työntekijä 1.

...mutta kyllä me ne kirjataan ylös ja mää saan tietysti oman kappaleeni ja nuori saa toisen ja sossut saa sen yhden kappaleen... Työntekijä 2.

Eli kolme yhteensä, tarkennetaan sitä sitten nuoren kanssa yhdessä. Työntekijä 1.

Sosiaalityöntekijöiden haastattelusta kävi kuitenkin ilmi, että sosiaalityöntekijät eivät saa erillistä palvelusuunnitelmaa ammatillisesta tukihenkilötoiminnasta, vaan se kirjataan joko nuoren asiakas- tai jälkihuoltosuunnitelmaan, jotka ovat sosiaalityöntekijöiden laatimia. Sosiaalityöntekijät toivoivat saavansa palvelua koskevan suunnitelman, jotta tietäisivät olla ajan tasalla järjestettävästä palvelusta.

Mä teen lastensuojelun asiakassuunnitelmaa ja siihen määritellään se tukihenkilö tai ammatillinen tukihenkilö yhtenä palveluna mutta itse tukihenkilötoiminnasta ei tehdä mitään palvelusuunnitelmaa erikseen niinkö en oo ainakaa tehny. Sosiaalityöntekijä 1.

Mä oon sen taas niin kytkeny että jälkihuollon suunnitelmassa on tuota niin tukihenkilö ollu paikalla nuoren suostumuksella et jotenki niihin tavoitteisiin mitä jälkihuollolle haetaan niin ne on yleensä samoja tavoitteita mikä tukihenkilö toimii nuoren kanssa nii siinä on sovittu, että siinä samalla ku määritellään ne tukihenkilöasiat siinä tota ja katotaan että miten on lähteny käyntiin ja miten tästä eteenpäin. Ei mullakaa sellasta palvelusuunnitelmaa sinänsä oo, eikä tota niin ole edes nähny sellasta erillistä palvelusuunnitelmaa mitä ois tämmösen ammatillisen tukihenkilön kanssa edes tehty. Sosiaalityöntekijä 2.

Niin no asiakassuunnitelma kyllä sopii mun mielestä kaikista parhaiten ja ujuttaa siihen se tukihenkilöasiakin. Sosiaalityöntekijä 3.

Ja sit se että se paperityö on niin mahdotonta, että turhaa tehdä päällekkäistä työtä koska se määritellään jo yhes suunnitelmas. Sosiaalityöntekijä 1.

Nuoren pitäisi lastensuojelulain mukaan saada vaikuttaa palvelusuunnitelman tekköön. Tavoitteena on, että palvelusuunnitelmaa päivitetään ja muutetaan tarvittaessa. Suunnitelma on tarkistettava tarvittaessa, kuitenkin vähintään kerran vuodessa. (L 417/2007.) Palvelun tuottajan ja sosiaalityöntekijöiden haastatteluissa kävi ilmi, että palvelusuunnitelmaa muutettiin tarpeen mukaan ja pyrittiin pitämään tavoitteet realistisina. Ne nuoret, jotka muistivat palvelusuunnitelman teon, olivat sitä mieltä, että palvelusuunnitelmaa muutettiin tilanteen mukaan.

Kyllä se ny aika paljo mitä täs ny on nii saa sillä lailla vaikuttaa mut sit jos hyppää aivan, tai menee aivan, tai menee yli ympäri ettei niinku enää oo mitään järkee nii kyllähän sitte puututaan että mietääs nyt vähä, pannaan vähän realistisemmat tavoitteet sitte. Työntekijä 2.

...et nuori yleensä kyllä pääsee ite asettamaan ne tavoitteet mitä haluaa siltä tukihenkilöpalvelulta saada aikaan. Niitä arvioidaan sittemulla on tapana se kerran kuukaudessa... tukihenkilön ja nuoren kans tavata. Sosiaalityöntekijä 2.

Kyllä jos tuli sellasia, että ei tarvinu enää ruoanlaitossa tai tällasissa asioissa. Nuori 1.

No jos tuli niinku tilanteita, nii kyllä niitä muutettiin aina. Nuori 2.

Nuorten mielikuvat ammatillisen tukihenkilötoiminnan palvelusuunnitelmien teosta olivat vaihtelevia, eikä yksi nuorista ollut tietoinen palvelusuunnitelman kirjallisesta versiosta. Ainakin kolmella nuorella tukisuhteen alkamisesta oli jo 2-3 vuotta, joten muistikuvat palvelusuunnitelmasta olivat hataria.

No niitä oli tietyin aika ajoin. Eli siinä oli välipalavereita ja sit varmaan siinä lopussakin oli...Nuori 2.

Siitä en oo ihan varma että, ei ollu sellasta. Nuori 3.

Kyllä siitä jonkinlainen allekirjotettiin. Joo me yhdessä puhuttiin sosiaalityöntekijän ja tukihenkilön kanssa siitä asiasta, että mitä se niinku pitää sisällään, kun se käy mun luona. Kyllä siinä välillä sellasia oli tai, ehkei siinä välissä, mutta että lopussa ja alussa oli. Välillä kyllä päivitettiin tietoja. Nuori 1.

No siitä ei itse asiassa tehty mitää palvelusuunnitelmaa. (ei kirjallista sopimusta?) Ei missää tapauksessa sitä se ei perustu mihkää kirjallisiin sopimuksiin, siinä on vaa kyse siitä ihmisen auttamisesta, sitä ei voi itteasiassa kirjallisesti sopia sellasta asiaa, mä oon saanu sellasen käsityksen että että tuota sillon jos ei....se on tosi harvinainen tilanne, jos sijaisvanhemmat sanoo huoltajuutensa irti niinku esimerkiksi mulla tai ihan sama kellä tahansa nii, oli niitä sijaisvanhempia tai ei, niin siitä ei tehä minkäänlaista kirjallista asiaa...Nuori 4.

Saattaa olla, että palvelusuunnitelman teko on ollut nuoren 4 kohdalla hyvin keskustelunomainen, ja että työntekijä on kirjannut tavoitteet ja menetelmän myöhemmin paperille, eikä nuori itse ole saanut tai muista nähneensä palvelusuunnitelmaa.

7.3 Palvelun loppumisesta

Tavoitteiden täyttymisen lisäksi palveluntuottaja näki palvelun lopettamisen syyksi myös työntekijöiden vaihtuvuudesta johtuvaa nuorten haluttomuutta ottaa uutta työntekijää vastaan. Sosiaalityöntekijöiltä emme tiedustelleet palvelun loppumisesta, joten heidän näkökulmaansa emme pysty tuomaan esille. Nuorten haastattelussa kävi ilmi, että tukisuhte on lopetettu yhteisymmärryksessä tukihenkilön ja sosiaalityöntekijöiden kanssa, tai jos nuori itse tai ammatillinen tukihenkilö on päättänyt tukisuhteen.

Sitte ku tavote on täyttynyt tai sitte nuori ei oo enää sitte tuota sitoutunu. Työntekijä 1.

...vanhemmat ja sosiaalityöntekijät katto että mä en enää niinku tarvi mitään tukea ja sitten ne päätti lopettaa sen. Nuori 2.

Palvelun tuottaja toi haastattelussa ilmi seikan, jonka mukaan nuori voi halutesaan tukisuhteen päättymisen jälkeen olla yhteydessä tukihenkilöönsä, mutta tällöin yhteydenpito on epävirallista. Yksi nuorista kertoi pitäneensä yhteyttä tukihenkilöönsä suhteen päätyttyäkin.

8 PALVELUN VAIKUTTAVUUS JA TARPEELLISUUS

Yhden tutkimusongelman kannalta on erittäin tärkeitä selvittää mikä on haastatteluiden perusteella ammatillisen tukihenkilötoiminnan vaikuttavuus ja tarpeellisuus. Ovatko palvelua saaneet nuoret kokeneet sen tarpeelliseksi? Millaisia vaikutuksia se on nuorissa herättänyt?

8.1 Ammatillisen tukihenkilötoiminnan vaikuttavuus

Ammatillisten tukihenkilöiden mukaan palvelun vaikuttavuus näkyi ennen kaikkea nuorten elämänhallinnan lisääntymisenä. Toinen ammatillinen tukihenkilö koki palvelun lievittäneen nuoren sosiaalisten tilanteiden pelkoa.

...se oman elämänhallinta lisääntyy... mutta yleensä se henkilö jos ei se oo sitoutunu niin ilmanmuuta muutosta ei tuu. Työntekijä 1.

Yhden sosiaalityöntekijän mielestä tukisuhteen onnistumisen kannalta on tärkeää, että tukihenkilö on ajan hengessä mukana joka lailla. Toinen sosiaalityöntekijä totesi, että elämänhallintaan liittyvät asiat olivat nuorilla menneet eteenpäin tukihenkilön ansiosta. Kuitenkin on nuoresta itsestään kiinni, kuinka hyvin pystyy hyödyntämään ammatillisen tukihenkilön tarjoaman avun. Vaikka tukihenkilö ei ”korjaa” nuorta tai korvaa nuoren kaipaamia asioita, niin tukihenkilö on sosiaalityöntekijöiden näkökulmasta silti hirvittävän tärkeä osa nuoren arkea.

Yleisesti haastatellut nuoret kokivat elämäntilanteensa parantuneen ammatillisen tukihenkilön antaman tuen avulla. Nuoret kokivat, että tukihenkilön myötä elämäntilanne on rauhoittunut ja vaikuttanut myös henkisellä tasolla, osa nuorista myönsikin aikuistuneensa tukihenkilön ansiosta. Sitä kautta pystyy suhtautumaan asioihin paljon fiksummin kuin ennen. Yksi nuorista koki, että onnistui ammatillisen tukihenkilön avulla avautumaan asioistaan, joka taas helpotti hänen oloaan. Ammatillinen tukihenkilösuhde lisäsi myös yhden nuoren kohdalla ihmistuntemusta ja so-

siaalisuutta siinäkin määrin, että hän voitti oman ujoutensa ja uskalsi lähteä yksin esimerkiksi kauppaan.

...Itse asiassa joo, että en mä ehkä ois uskonu että asiat saatiin niin hyvin hoidettua ku siinä oli auttamassa ammattilainen. Nuori 1.

Suoraan sanottuna varmaan aika huono. Parantunu totta kai. Aika huono luultavasti jos ei tukihenkilöä ois ollu....mulla oli esimerkikisi sellainen tilanne sitten että mulla ei koulu sujunu ja muuta ja niinku sitte päätin lopettaa ja mulla oli vähän velkaa niin tukihenkilö otti sitten kiinni ja vei velkaneuvojalle ja saatiin asiat sitte taas kuntoon..

Nuori 1.

No kai sellasta itsevarmuutta ja kaikkee tällasta ehkä vähä ehkä lisää rohkeutta ja tällaasi. Nuori 3.

Vähän sillai ymmärrys muita ihmisiä kohtaan, et huomaa kenen kans ei tuu toimeen ja tollasta ja yleensä ihmissosiaalisuutta, et vaikka sitä ei huomaa niinkö siinä tilanteessa et sitä vaa ajattelee ettei tästä oo mitää apua. Mut ku mieltii sen puolitoista vuottako siitä nyt on takaperin, niin...kyllä se niinkö aika paljo toi niinku ihmistuntemusta ja tollasta. Nuori 6.

8.2 Ammatillisen tukihenkilötoiminnan tarpeellisuus

Ammatillisten tukihenkilön mielestä kysyntää palvelulle oli haastatteluhetkellä paljon. Toki vaihtelevuutta vuosien saatossa on ollut esimerkiksi siinä vaiheessa kun tukihenkilötoiminta on siirtynyt Ensi- ja Turvakotiyhdistykseltä Sarpat oy:lle.

On nyt ainaki tän tapahtuneen (Kauhajoen kouluammuskelun) takia on aika pitkälle, puhelinsoittoja on tullut aika paljo, nuoria tulee...Nuoria ois niin paljon ku jaksais vaan tehdä ja tukea ja kalenteriin pitäis ottaa muutama päivä lisää ja monet on kuitenkin päivisin koulussa, et hommia riittäis kyllä enemmänkin mutta kaikki on saanu ainakin tähän mennessä kalenteriin mahtumaan. Työntekijä 2.

Sosiaalityöntekijöiden näkökulmasta ammatillinen tukihenkilöpalvelu on erittäin tarpeellinen ja omiaan täydentämään sosiaalityöntekijöiden työtä ja tukemaan nuoria erilaisissa elämänvaiheissa. Heidän mielestään palvelun puuttuminen jättäisi ison aukon lastensuojelun työkenttään.

...sitä kautta ku mieltii että jos sitä palvelua nyt evättäs pois se palvelu, niin kyllä se ison aukon jättäis siihen meidän työkenttään, mutta kumminki tarpeellinenhan se on. Sosiaalityöntekijä 1.

...meikäläinen tekee pääasiassa tuota sijaishuoltoa ja näitä jälkihuollon nuoria, niin se korostuu tosi isona osana se tukihenkilön osuus siinä. Ajattelis että siinä ei oo mitää muuta vaihtoehtoo jos yrittää nuoria opettaa niitä itsenäistymisen taitoja, se on niin iso kynnyks laitoksesta omaan asuntoon siirtyminen...vaikka sitä vierotushoitoa tehän jo siinä laitoksessa, mutta ei, ei se oo kyllä samanlaista ku siellä kotona sitte. Sosiaalityöntekijä 2.

Nuoret kokivat, että joihinkin tilanteisiin ammatillinen tukihenkilötoiminta vaikutti todella voimakkaasti, että ilman palvelua ei olisi selvinnyt elämässä eteenpäin. Toiset nuoret, joilla taas oli pienempiä ongelmia, kokivat saaneensa neuvoja ja tukea tehdäkseen oikeita valintoja elämässään. Ammatillinen tukihenkilö on tällöin enemmänkin suunnan näyttäjä, kuin että hän olisi niin voimakas esikuva nuorelle. Aineiston mukaan sosiaalityöntekijät ja palvelua saaneet nuoret kokivat ammatillisen tukihenkilötoiminnan korvaamattomaksi palveluksi.

...melekeen sata prosenttisesti paljo huonommin että ei...mä en olis päässy varmaan yhtään mihinkään...kaikki käytännön asiat mitä kuuluu sitte elämiseen ja sun muuta niin ei varmaan niittenkään takia sitte ollu varmaa tullu ihan niin, ei se oo vaan yksi kaks, että mennään ja tehään niitä asioita...mä olisin varmaan johonaki ihan muualla ku täs. Se olis pahentunu, varmaan paisunu niin pahaks että ei luojakaan tiedä sitä asiaa mihinä sitä nyt oltas. Ihan hyvä nyt että viittii ees ajatella sitä. Nuori 4.

9 PALVELUN JÄSENTYMINEN YHTEISKUNNASSA

Kappaleen tarkoituksena on selvittää ammatillisen tukihenkilötoiminnan kontekstia ja sen sijoittumista palvelujärjestelmään. Kappale pohjautuu myös tutkimuskysymykseen: *Miten palvelu jäsentyy yhteiskunnan palvelutarjonnassa palvelun tuottajan ja tilaajan näkökulmasta.* Ammatillisessa tukihenkilötoiminnassa vallitsee sekä ennaltaehkäisevä että korjaava elementti.

Käsittekartassa (s. 8) olemme pohtineet lastensuojelupalveluita, jotka muistuttavat Sarpat Oy:n järjestämää ammatillista tukihenkilötoimintaa ja sen muotoja. Jaoimme palvelut ennaltaehkäiseviin ja korjaaviin palveluita sillä perusteella, että kustakin palvelusta on löydettävissä toinen edellä mainituista elementeistä. Ennaltaehkäisevinä palveluina esittelemme päivähoiton, koulun ja nuorisotyön sekä lastensuojelun vapaaehtoistoiminnan. Korjaavina palveluina keskitymme sijaisvanhemmuuteen ja perhetyöhön sekä ammatillista tukihenkilötoimintaa muistuttaviin tukihenkilöpalveluihin. Erityisesti kappaleessa syvennymme vertailemaan lastensuojelun vapaaehtoista tukihenkilötoimintaa sekä perhetyötä ammatilliseen tukihenkilöpalveluun, jotta voisimme määrittää palvelun rajapintoja palvelujärjestelmässä tutkimusongelman mukaisesti.

9.1 Ammatillista tukihenkilötoimintaa sosiaalityön keinoin

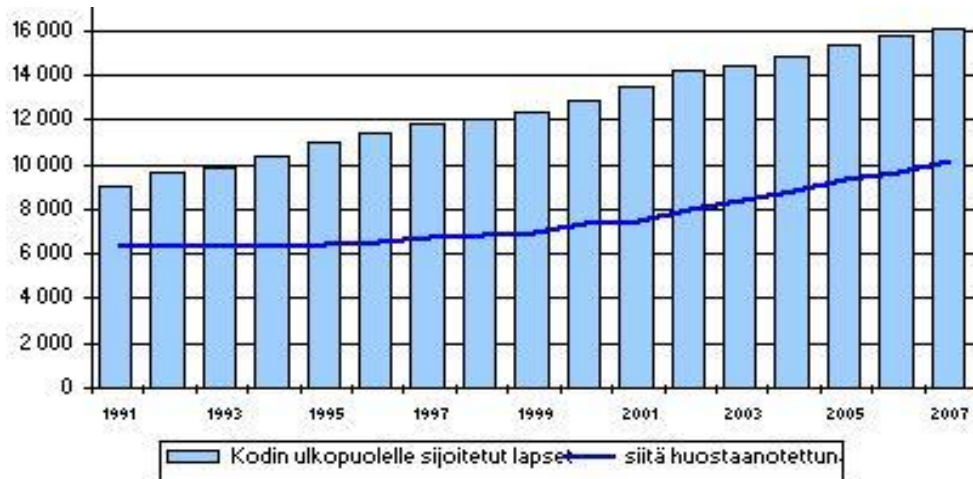
Ammatillinen tukihenkilötoiminta pohjautuu sosiaalityöhön ja on osa sosiaalipalveluita. Se, miten ammatillinen tukihenkilötoiminta määritellään, on mielestämme haasteellista. Onko se erillinen palvelu vai jokin väliintulo eli interventio? Nyqvist on esittänyt (1995, 40–41) Sipilän ajatusta siitä, että palvelulla ei tähdätä yksittäisen henkilön muuttamiseen, vaan palvelutarpeen tyydyttämiseen. Interventiolla taas puolestaan pyritään asiakkaan muuttumiseen. Sosiaalityötä on vaikea yksiselitteisesti määritellä. Sosiaalityön kohdistuessa nuorisoon, on tuen ja kontrollin välinen raja hyvin häilyvä sosiaalityön arkielämän jatkuvuutta ja normaalisuutta yllä-

pitävänä yhteiskunnan osajärjestelmässä. Sosiaalihuoltolaki määrittelee työn sosiaalipalveluksi (L 710/1982).

Sosiaalityöllä tarkoitetaan sosiaalihuoltolain mukaan (L 710/1982) ohjausta, neuvontaa ja sosiaalisten ongelmien selvittämistä sekä muita tukitoimia. Näitä samoja piirteitä löytyy ammatillisesta tukihenkilötoiminnasta. Sosiaalityö ylläpitää ja edistää yksilöiden sekä perheiden turvallisuutta ja suoriutumista. Sosiaalipalveluihin kuuluvat sosiaalityö, kasvatus- ja perheneuvonta, kotipalvelut, asumispalvelut, laitoshuolto, perhehoito, lastensuojelu, lasten päivähoito sekä päihdehuolto. Lisäksi Kansaneläkelaitos maksaa erilaisia tukia eri elämäntilanteessa oleville. Nuoret voivat saada esimerkiksi sairauspäivärahaa, asumistukea ja opintotukea. Kunnilla on vastuu palvelujen rahoittamisesta. Sosiaalipalvelunsa kunnat rahoittavat pääasiassa verotuloilla sekä valtionosuuksilla ja maksuilla, joista kunnallisverotus on merkittävä tulolähde. (Niemelä & Salminen 2006, 43; Narikka 2004, 36 - 37.)

Lastensuojelulaki (L 417/2007) velvoittaa kuntia järjestämään palveluja kuntalaisten tarpeiden mukaan. Kunta voi tuottaa palveluita yksin, yhdessä muiden kuntien kanssa tai ostaa palveluja toiselta kunnalta, järjestöltä tai muulta palveluntuottajalta. Sosiaalipalveluiden tuottamisen tavat koostuvat siis kunnallisesta, yksityisestä tai kolmannesta sektorista. (Upanne 2004, 343.) Lastensuojelun erityisasiantuntija Rousu tuo ilmi (2006, 7), että kuntien sosiaalipalvelujen kokonaistuotannosta (5 miljardia euroa) vuonna 2005 tuottivat kunnat 76,2 %, järjestöt 17,1 % ja yritykset 6,7 %.

Vuonna 2007 kodin ulkopuolelle sijoitettiin Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen (THL) eli entisen Stakesin mukaan 16 059 lasta ja nuorta. Sijoitettujen määrä kasvoi edellisestä vuodesta 285:lla lapsella ja nuorella. Sijoitettujen kokonaismäärä on kasvanut viime vuosina 2 - 5 prosentin vuosivauhtia.

KUVIO 2. Kodin ulkopuolelle sijoitetut lapset ja nuoret vuosina 1991 – 2007. (Stakes)

Kallio ja Tupola esittävät (2004, 89), että suomalaisen kyselytutkimuksen mukaan 72 % 14-vuotiaista koululaisista kertoi kokeneensa lievää fyysistä väkivaltaa tai ruumiillista kuritusta. Uusitalo toteaa (2007, 24, 52) myös, että kouluikäisistä lapsista ja nuorista noin 10 – 15 % kokee itsensä kroonisesti yksinäiseksi, joka tarkoittaa sitä, ettei ihmisellä ole ollut kuukausiin tai vuosiin sosiaalisesti tyydyttäviä ihmissuhteita. Joka vuosi noin 130 suomalaisnuoren elämä päättyy omaehtoiseen kuolemaan. Myös nuorten päihdeongelmat on liitetty nuorten yleiseen pahoinvointiin. Pahoinvoivien lasten määrä on ollut kasvussa vuosi vuodelta ja sen todistaa jo sijoitettujen lasten määrän kasvu. (Orjasniemi 2007, 85; Nyqvist 2007, 13.)

9.2 Lastensuojelu osana sosiaalihuoltoa ja peruspalveluja

Ammatillista tukihenkilötoimintaa voidaan järjestää lastensuojelullisin perustein, joten tuomme tässä esille lastensuojelun määritelmiä ja sisältöä. Lastensuojelulaki toimii ohjeistuksena lastensuojelulle (Lastensuojelun käsikirja. Mitä lastensuojelu on. [Viitattu 23.3.2009]). Lastensuojelulain (L 417/2007) tarkoituksena on turvata lapsen oikeus turvalliseen kasvuympäristöön, tasapainoiseen ja monipuoliseen kehitykseen sekä erityiseen suojeluun. Ensisijainen vastuu lapsen hyvinvoinnista on lapsen vanhemmilla ja muilla huoltajilla. Lapsen vanhemman tulee turvata lapselle tasapainoinen kehitys ja hyvinvointi.

Lastensuojelua on lapsi- ja perhekohtainen lastensuojelu, johon kuuluu lastensuojelutarpeen selvitys, avohuollon tukitoimet, johon ammatillinen tukihenkilötoiminta kuuluu sekä lapsen kiireellinen sijoitus ja huostaanotto sekä niihin liittyvä sijais- huolto ja jälkihuolto. Lapsi- ja perhekohtaista lastensuojelua toteutetaan silloin, kun lapsi ja perhe ovat lastensuojelun asiakkaina. Tämän lisäksi kunta järjestää lasten ja nuorten hyvinvoinnin edistämiseksi ehkäisevää lastensuojelua (L 417/2007; Lastensuojelun käsikirja. Mitä lastensuojelu on. [Viitattu 23.3.2009].)

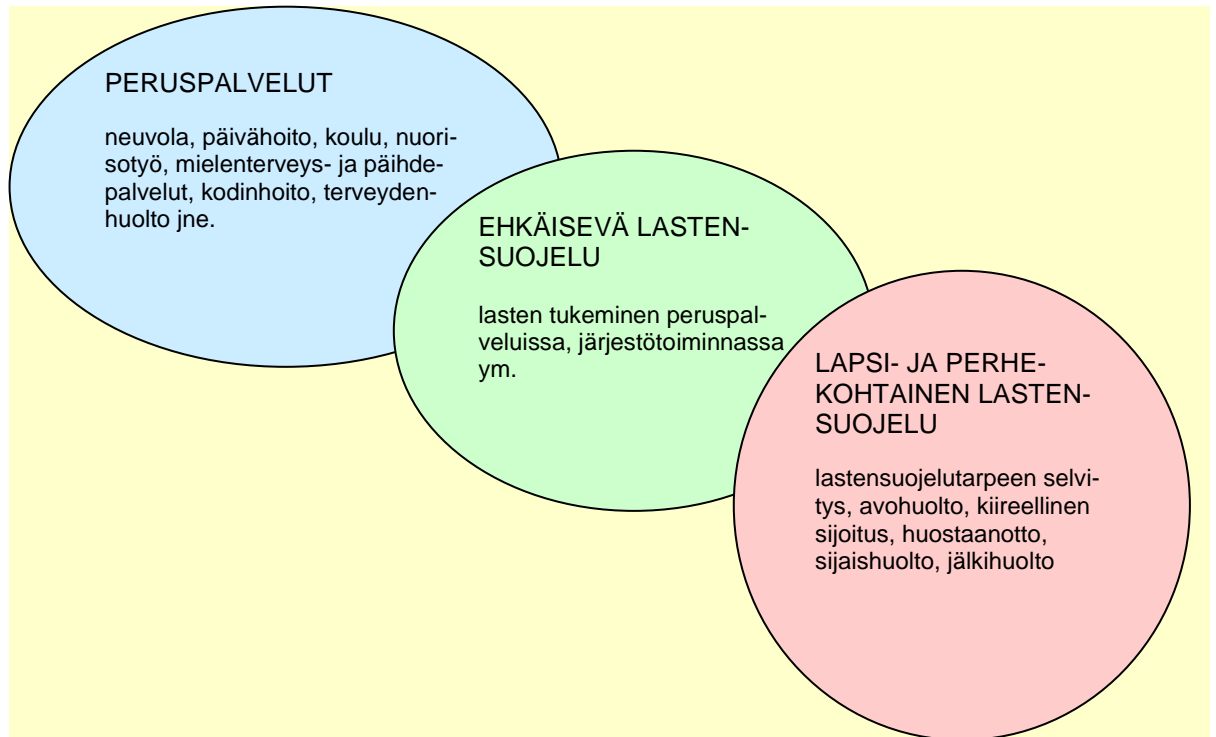
Lastensuojelu koostuu kunnan tarjoamista peruspalveluista, ehkäisevästä lastensuojelusta ja lapsi- ja perhekohtaisesta suojelusta. Peruspalveluihin kuuluu esimerkiksi neuvola, kotipalvelu, päivähoito ja nuorisotyö. Ehkäisevällä lastensuojelulla edistetään ja turvataan lasten kasvua, kehitystä ja hyvinvointia sekä tuetaan vanhemmuutta. Ehkäisevää lastensuojelua on myös kunnan muiden palvelujen piirissä, kuten äitiys- ja lastenneuvolassa sekä muussa terveydenhuollossa, päivähoitossa, opetuksessa ja nuorisotyössä annettava erityinen tuki silloin, kun lapsi tai perhe ei ole lastensuojelun asiakkaana. (L 417/2007; Lastensuojelun käsikirja. Mitä lastensuojelu on. [Viitattu 23.3.2009].)

Lapsi- ja perhekohtaisista lastensuojelupalveluista kerromme yksityiskohtaisemmin seuraavissa kappaleissa. Kunnan on sosiaalipalveluja järjestäessään ja niitä kehittäessään huolehdittava siitä, että näiden palvelujen avulla tuetaan vanhempia lasten kasvatuksessa sekä samalla otetaan huomioon lasten ja nuorten tarpeet ja toivomukset. Tarkoituksena on saada selville lasten, nuorten ja lapsiperheiden erityisen tuen tarve. Tarvittaessa kunnan on järjestettävä erityisen tuen tarpeessa olevia lapsia ja nuoria tukevaa toimintaa. (L 417/2007.)

”Lapsen etua arvioitaessa on kiinnitettävä huomiota siihen, miten eri toimenpidevaihtoehdot ja ratkaisut turvaavat lapselle:

- 1) tasapainoisen kehityksen ja hyvinvoinnin sekä läheiset ja jatkuvat ihmissuhteet;*
- 2) mahdollisuuden saada ymmärtämystä ja hellyyttä sekä iän ja kehitystason mukaisen valvonnan ja huolenpidon;*
- 3) taipumuksia ja toivomuksia vastaavan koulutuksen;*
- 4) turvallisen kasvuympäristön ja ruumiillisen sekä henkisen koskemattomuuden;*
- 5) itsenäistymisen ja kasvamisen vastuullisuuteen;*

- 6) mahdollisuuden osallistumiseen ja vaikuttamiseen omissa asioissaan; sekä
 7) kielellisen, kulttuurisen ja uskonnollisen taustan huomioimisen".
 (L 417/2007.)

KUVIO 3. Lastensuojelun kokonaisuus. Ehkäisevä lastensuojelu. (Mukailtu Taskinen 2008. Lastensuojelun käsikirja. Mitä lastensuojelu on. [viitattu 23.3.2009]).

9.3 Nuorisotyö ammatillisen tukihenkilötoiminnan rinnalla

Nuorisolain (L72/2006) tarkoituksena on *tukea nuorten kasvua ja itsenäistymistä, edistää nuorten aktiivista kansalaisuutta ja nuorten sosiaalista vahvistamista sekä parantaa nuorten kasvu- ja elinoloja*. Lähtökohtina tavoitteiden toteutumiselle ovat yhteisöllisyys, yhteisvastuu, yhdenvertaisuus ja tasa-arvo, monikulttuurisuus ja kansainvälisyys, terveet elämäntavat sekä ympäristön ja elämän kunnioittaminen. (Nieminen 2007, 22.)

Organisaatioilla, jotka tekevät nuorisotyötä, on oikeus määritellä omat tehtävänsä. Niinpä kansalaisjärjestöt, kirkot, nuorisojärjestöt, seurakunnat, yhteisöt ja oppilaitokset tekevät nuorisotyötä eri painotuksin ja menetelmin. Nuori voi halutessaan muuttaa, omaksua tai hylätä tarjottuja arvoja, rooleja, käyttäytymistapoja ja toiminn-

tamalleja. Näin socialisaatiolla on sekä säilyttävä että uudistava luonne nuorisotyössä. (Nieminen 2007, 22–23.)

Nuorisotyön ensimmäinen tehtävä on socialisaatio, joka tarkoittaa nuoren liittämistä kulttuuriin, yhteiskunnan ja lähiyhteisön jäseneksi. Tätä kutsutaan *socialisaatiofunktio*ksi. Toisen tehtävän eli *personalisaatiofunktion* tarkoituksena on ohjata nuorta omaksi itsekseen, jotta nuori olisi sekä itsenäinen että omat tarpeensa ja pyrkimyksensä tunteva yksilö. Kolmas nuorisotyön tehtävä on tasoittaa ilmeneviä puutteita ja korjata vaikeuksia, jolloin puhutaan *kompensaatiofunktio*sta. Käytännössä nuorisotyöllä autetaan ja ohjataan nuoria, joilla on ongelmia yhteiskuntaan liittymisessä tai omien persoonallisten mahdollisuuksien toteuttamisessa. (Nieminen 2007, 23–26.) Ammatillisesta tukihenkilötoiminnasta löytyy aineiston perusteella kaikki edellä mainitut funktiot. Palvelun avulla nuorta on sosiaalistettu osaksi yhteiskuntaa, autettu itsenäistymisessä ja tuettu nuoren ongelmissa.

Kompensaatiofunktioita on toteutettu nuorisotyössä esimerkiksi lastensuojelun tai erityisnuorisotyön kaltaisilla menetelmillä, kuten ammatillisella tukihenkilöpalvelulla. Nuorisotyön neljäs tehtävä on *resursointi- ja allokointifunktio*, joka tarkoittaa yhteiskunnan nuorille osoittamia voimavaroja sekä niiden suuntaamiseen vaikuttamista. Tämä on käytännössä sitä, että nuorilla on ollut mahdollisuus saada vaikuttaa itseään koskeviin asioihin omien järjestöjen kautta. Vaikka nuorisotyötä toteutetaan nuorten sosiaaliset ongelmat huomioiden, silti osa erityisnuorista vaatii sellaista tukea, ohjausta ja hoitoa, joihin nuorisotyöllä ei ole resursseja tai osaamista. (Nieminen 2007, 23–26.)

Nuorten parissa tehtävää kontaktityötä ei ole pidetty riittävänä ja julkishallinnon nuorisotyöltä on vaadittu kokonaisvaltaista paneutumista nuorten kasvu- ja elinolosuhteiden parantamisen kysymyksiin. Nuorisotyön ammatillistuminen on mahdollistanut kompensaatiofunktion toteuttamisen, sillä osa ongelmallisten nuorten parissa tehtävästä työstä vaatii sellaista ammatillista osaamista ja sitoutumista, jota vapaaehtoistyötä tekevilla ei aina ole. (Nieminen 2007, 26.) Ammatillisen tuen muotoja on monia, joista yksi on ammatillinen tukihenkilötoiminta.

Nuorisotyöllä ja ammatillisella tukihenkilötyöllä on hyvin samankaltaisia päätavoitteita. Aineistosta nousi esille, että ammatillinen tukihenkilöpalvelu keskittyy kuitenkin mukaan vielä yksityiskohtaisemmin nuoren tilanteeseen ja palvelun resurssit ovat paljon monitahoisemmat nuoren auttamisessa eri elämän osa-alueilla.

9.4 Sijaisvanhemmuus ammatillisen tukihenkilötoiminnan rinnalla

Tavoitteena sijaishuollossa on saattaa nuori itsenäiseen elämään ja omillaan toimeen tulevaksi aikuiseksi, jolla on oma sosiaalinen verkosto tukenaan. Jos nuoren tukeminen ja yhteydenpito päättyisivät täysi-ikäisyyteen tai omaan asuntoon muuttamiseen, sosiaalinen työ jäisi kesken ja nuori oman onnensa nojaan. (Jälkihuolto-opas 2004, 10–11.)

Lapsen sijaishuollolla tarkoitetaan huostaanotetun, kiireellisesti sijoitetun lapsen hoidon ja kasvatuksen järjestämistä kodin ulkopuolella. Lapsen sijaishuolto voidaan siis järjestää perhehoitona tai laitoshuoltona. Sijaishuoltopaikan valinnassa tulee kiinnittää huomiota lapsen tarpeisiin sekä lapsen sisarusuhteiden ja muiden läheisten ihmissuhteiden ylläpitämiseen ja hoidon jatkuvuuteen. Lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän tulee olla yhteistyössä lapsen huollon jatkuvuuden turvaamiseksi sijoitetun lapsen ja hänen vanhempiansa sekä sijaisvanhempiansa kanssa. Kunnan on huolehdittava, että hänen opintojaan ja harrastuksiaan tuetaan tarvittaessa taloudellisesti sijaishuoltoa tai jälkihuoltoa koskevien säännösten mukaisesti. (L 417/2007.)

Sijaisvanhemmuus. Lasten ja nuorten perhehoitajia kutsutaan myös sijaisvanhemmiksi. Perhehoito on lapsen ympärivuorokautista hoitoa ja kasvatusta sekä muun huolenpidon järjestämistä hänen kotinsa ulkopuolella yksityiskodissa eli sijaisperheessä. (Lastensuojelun käsikirja. Työprosessi. Sijaishuolto. [Viitattu 16.3.09]; Saastamoinen 2008, 27; Ketola 2008, 20.)

Perhehoitoa voidaan käyttää huostaan otettujen tai kiireellisesti sijoitettujen lasten ja nuorten hoidon sekä huolenpidon järjestämiseksi. Perhehoitoa annetaan lapselle, jonka hoitoa, kasvatusta tai muuta huolenpitoa ei voida tarkoituksenmukaisesti

järjestää hänen omassa kodissaan ja jonka ei katsota olevan laitoshuollon tarpeessa. Joissain tapauksissa lapsi tai nuori voidaan sijoittaa myös avohuollon tukitoimena. Jotkut perhehoitajat toimivat myös tukiperheenä, joka kuuluu lastensuojelun avohuollon tukitoimiin. Perhehoidon tavoitteena on tarjota lapselle tai nuorelle kodinomainen ympäristö ja läheisiä ihmissuhteita sekä edistää hänen perusturvallisuuttaan ja sosiaalista kehitystään. (Lastensuojelun käsikirja. Työprosessi. Sijais- huolto. [Viitattu 16.3.09].)

Tutkimukseen osallistuneilta nuorilta, joilla oli ollut haasteellisia tilanteita, esimerkiksi rikollista taustaa ja itsenäistymistä ilman vanhempien ja muiden läheisten tukea, tuli ehdotuksia siitä, että tukihenkilön pitäisi olla tavoitettavissa aina silloin kun nuori häntä tarvitsee, jopa vuorokauden ympäri.

Se, et siihen sais yhteyden, et se ois ihan koska vaan käytös.
Nuori 5.

Näiden nuorten, jotka tarvitsevat enemmän ja jatkuvaa tukea, toivomukset ammatillisesta tukihenkilötoiminnasta muistuttavat paljon sijaisvanhemmuuden ominaisuuksia. Näitä ovat muun muassa tavoitteellisuus ja arjessa tukeminen. Arjen tukemiseen kuuluu esimerkiksi käytännön asioiden hoitaminen, kuten virastoissa asiointi sekä suotuisaan vapaa-aikaan ohjaaminen. Perhehoidossa pyritään edistämään sosiaalista kehitystä ja auttaa itsenäistymisessä joko avohuollon tukitoimenpitein tai jälkihuollossa, kuten ammatillinen tukihenkilötoimintakin pyrkii tekemään.

9.5 Ammatillisen tukihenkilötoiminnan kaltaisia palveluita

Ammatillisen tukihenkilöpalvelun kaltaista toimintaa toteutetaan ympäri Suomea eri nimikkeillä ja hieman erilaisilla metodeilla ja sisällöillä, mutta tarkoitus ja päämäärät ovat niissä kuitenkin samat: ennaltaehkäistä ongelmia ja estää laitossijoitusta. Kyseisiä palveluita on paljon, mutta mainitsemme työssä vain muutaman.

Neljä Astetta Aikuisuuteen Oy. Neljä astetta aikuisuuteen –yritys kertoo kotisivuillaan olevansa valtakunnallisesti toimiva lastensuojelualan organisaatio, joka käynnistyi vuonna 2005. Yrityksen perustaminen on saanut alkunsa perustajien omista nuoruuden ja elämän kokemuksista. Palvelussa keskitytään 10 - 21 -vuotiaiden nuorten oheisvanhemmuuspalveluihin, jotka on jaoteltu viiteen erilaiseen palveluun lapsen tai nuoren tuen tarpeesta riippuen. Näitä ovat Intensiivinen oheisvanhemmuuspalvelu kotona asuville nuorille, itsenäistyville nuorille ja lisäksi jatkopalvelu. Intensiivistä oheisvanhemmuuspalvelua tukevat palveluja ovat ympärivuorokautinen tuki sekä lyhyt sijoitus. (Neljä astetta aikuisuuteen [Viitattu 19.3.2009].)

Merikratos sosiaalipalvelut Oy. Merikratos Oy markkinoi kotisivuillaan yrityksen toiminta-ajatuksena olevan tuottaa lastensuojelun avohuollon asiantuntijapalveluita Turun lähikuntien nuorten muuttuviin tarpeisiin juuri sen määrän ja juuri sitä tukitoimintaa, jota kunnan lastensuojelu tilaushetkellä tarvitsee. Merikratos on perustettu vuonna 1999. Palvelu pyrkii tarjoamaan ammatillista osaamista ja koulutusta vaativaa lastensuojelun tukihenkilötoimintaa. Se on lastensuojelun avohuollon tukitoimi, jonka tavoitteena on ehkäistä radikaalimmat lastensuojelun interventiot. Työn kohteena ovat vaativammat asiakkaat, joille vapaaehtoistoiminta ei ole riittävä tukimuoto. (Merikratos Oy. [Viitattu 3.4.2009].)

Askel askeleelta- projekti ja Etsivän nuorisotyön hanke. Askel askeleelta oli kymmenen vuotta Seinäjoella toiminut RAY:n rahoittama hanke, jossa työskenteli kaksi sosionomia. He tekivät Ilkka-lehden kirjoittaja Kelton mukaan (2009 [Viitattu 11.8.2009.]) urauurtavaa kenttätöitä nuorten auttamiseksi. Askel Askeleelta oli työntekijä Päivi Kandolinin mukaan (2009) tiivistä yhteistyötä syrjäytyneiden ja syrjäytymisvaarassa olevien nuorten kanssa. Nuori ja työntekijä tapasivat kerran viikossa. Lisäksi työntekijät järjestivät pari kertaa viikossa ryhmätoimintaa, joka saattoi olla yhdessä kuntosalilla käymistä. Etsivän nuorisotyön hanke on Kandolinin mielestä samankaltaista työtä, mutta ei sisällä ryhmätoimintaa. Hankkeessa pyritään ohjaamaan nuori eteenpäin palveluiden piiriin. Kandolinin mukaan suurin ero Askel Askeleelta- projektin ja Etsivän nuorisotyön hankkeen välillä on, että Etsivän nuorisotyön hankkeella on paremmat edellytykset tavoittaa enemmän nuoria.

Tukeva Oy. Yritys kertoo kotisivuillaan tarjoavansa palveluita nuorelle ja tämän perheelle. Palvelun tavoitteena on nuoren roolin ja oman paikan löytäminen suhteessa perheeseensä ja yhteiskuntaan. Tukevan tarjoaman palvelun eli ammatillisen tukihenkilötoiminnan avulla pyritään etsimään nuorta tukevia verkostoja ja luodaan ajatus ehjästä tulevaisuudesta. Palvelu kuvataan kevennetyksi jatkoksi aiemmalle palvelulle tai erilliseksi palveluksi lapselle tai nuorelle. Kesto määritellään asiakkaan tarpeiden mukaan. (Tukeva Oy. [Viitattu 11.8.2009].)

Edellä mainituista palveluista Neljä astetta aikuisuuteen, Etsivän nuorisotyön hanke ja Tukeva Oy tarjoavat palveluitaan Etelä-Pohjanmaan alueella, kuten ammatillinen tukihenkilöpalvelukin. Neljä astetta aikuisuuteen muistuttaa eniten ammatillista tukihenkilötoimintaa. Ainoana selkeänä erona edellä mainitussa palvelussa on, että sitä tarjotaan valtakunnallisesti. Etsivän nuorisotyön hankkeessa ja Askel askeleelta projektissa tavoitteet ovat samankaltaisia Sarpat Oy:n ammatillisen tukihenkilötoiminnan kanssa. Niiden yhtenä päätavoitteena on ennaltaehkäistä nuorten syrjäytymistä. Merikratos Oy ja Tukeva Oy ovat samantapaisia palveluita keskenään ja niistä on löydettävissä menetelmällisiä piirteitä, jotka ovat samankaltaisia ammatillisen tukihenkilöpalvelun menetelmien kanssa.

9.6 Lastensuojelun vapaaehtoinen tukihenkilötoiminta

Tukihenkilötoiminta voi olla vapaaehtoistyötä, joka täydentää lastensuojelussa toimivien ammattityöntekijöiden työtä. Toiminta perustuu lastensuojelulakiin, jonka mukaan lapselle tai nuorelle on tarvittaessa järjestettävä tukihenkilö. Lastensuojelun vapaaehtoista tukihenkilötoimintaa organisoivat pääsääntöisesti kunnat. Kunta voi toteuttaa tukihenkilötoimintaa yksin tai yhteistyössä seudun muiden kuntien kanssa tai käyttää esimerkiksi kolmannen sektorin tuottamia palveluja. Vapaaehtoiselle tukihenkilölle maksetaan yleensä kulukorvaus ja/tai palkkio. Jos palvelu ostetaan järjestöltä, myönnetään asiakkaalle maksusitoumus, jonka nojalla palvelun tuottaja laskuttaa kuntaa. (Korhonen 2005, 9, 25.)

Erityishuoltojärjestöjen liitto Ehjä ry on julkaissut tukihenkilötoiminnan opaskirjan tueksi kuntien lastensuojelun vapaaehtoiselle tukihenkilötoiminnalle, jota olemme

käyttäneet työssä. Isoissa kaupungeissa tukihenkilötoiminta on keskitetty yleensä erityisyksiköihin. (Lastensuojelun käsikirja [Viitattu 26.2.2009].)

Vapaaehtoisen tukihenkilön koulutus. Vapaaehtoiseksi tukihenkilöksi sopii luotettava ja turvallinen aikuinen, joka haluaa toimia tukihenkilönä. Tukihenkilöllä on oltava riittävän tasapainoinen elämäntilanne, tarpeeksi aikaa tukihenkilötoiminnalle ja motivaationa vilpitön halu toimia maallikkoauttajana. Tukihenkilöt ovat vaitiolo-velvollisia. Ennen tukihenkilöksi hyväksymistä on tärkeää selvittää vapaaehtoisen tukijan motiiveja ja valmiuksia. Vapaaehtoistyössä lapsen tai nuoren kanssa tarvitaan sitoutumista ja luotettavuutta. Usein tukihenkilöt saattavat vaihtua vapaaehtoistyössä usein tai loppua kesken esimerkiksi tukihenkilön muutettua toiselle paikkakunnalle. Jotta kunnassa voidaan järjestää lapsen ja perheen tarpeisiin sopiva tukihenkilö, tarvitaan erilaisia tukihenkilöitä, jolloin tukihenkilöiden rekrytointi, koulutus ja tukeminen ovat ensiarvoisen tärkeitä. (Korhonen 2005,17–18; Lastensuojelun käsikirja. Työprosessi. Avohuolto. [Viitattu 26.2.2009].)

Lastensuojelun käsikirjassa on esitetty lastensuojelun tukihenkilötoiminnan peruskurssin sisältämiä asioita. Niitä ovat vapaaehtoistoiminnan ja tukihenkilötoiminnan periaatteet ja tavoitteet sekä mitä tukihenkilötoiminta on käytännössä. Lisäksi peruskurssilla käsitellään lasta ja perhettä lastensuojelun asiakkaina, tukihenkilöä lapsen ja nuoren tukena sekä tukihenkilön vuorovaikutustaitoja. (Lastensuojelun käsikirja. Työprosessi. Avohuolto. [Viitattu 26.2.2009].)

9.7 Vapaaehtoisen ja ammatillisen tukihenkilön vertailua

Vapaaehtoisella ja ammatillisella auttamistyöllä on paljon samankaltaisia periaatteita, mutta vapaaehtoistyöllä on kuitenkin muutama selkeästi ammattityöstä erottava ominaispiirre. Vapaaehtoistyöstä ei saa palkkaa ja se tapahtuu vapaa-ajalla ja lisäksi se on omaehtoista. Vapaaehtoisessa tukihenkilötoiminnassa tuettava ja tukihenkilö tapaavat lapsen tai nuoren omassa elinympäristössä yhteisen tekemisen tai harrastuksen merkeissä, samaan tapaan kuin ammatillisessa tukihenkilötoiminnassakin. (Lastensuojelun käsikirja; Korhonen 2005, 9.)

Tapaamiset vapaaehtoisessa tukihenkilötoiminnassa ovat noin parin tunnin mittaisia esimerkiksi viikon tai kahden välein. Ammatillinen tukihenkilötoiminta eroaa tapaamisten suhteen siinä, että työntekijä tapaa lasta tai nuorta säännöllisesti ja tiheään, noin kerran kaksi viikossa ja tapaamiset ovat tavoitteellisia toisin kuin vapaaehtoisessa tukihenkilötoiminnassa. (Lastensuojelun käsikirja; Korhonen 2005, 9.) Muotoilemamme taulukon avulla haluamme selventää ammatillisen ja vapaaehtoisen tukihenkilön eroja (ks. s. 83).

Omakolo – projektin loppuraportissa (2005,5), mikä käsitteli nuorten tukiasumista, todetaan, että ammatillinen tukihenkilönimike aiheutti hämmennystä yhteistyökumppaneissa, koska he eivät tunnistaneet sitä. Lisäksi nimike oli harhaanjohtava, koska käsite ammatillisuus ei viitannutkaan pätevyysvaatimukseen vaan tukihenkilön saamaan korvaukseen. (Nuorten ystävät Ry. [Viitattu 3.4.2009].). Seuraavassa tuomme esille palvelun tuottajan käsitystä

Niin no kyllähän se kaiken kaikkiansa nostais työmuodon tunnettavuutta ja osottas puhua että monesti sen huomaa sosiaalipuolella että samaa työtä voi joku tarjota ja se tuntuu aivan erinomaiselta systeemiltä, mutta itte ku tietää sen sisällön niin tietää että se on justiin sama juttu, se on vaa eri nimellä... Ne on aina vähän nimikkeet kumminki on jos on joku hieno nimi niin se voi olla että se on niinku tuntuu että se on aivan jotain et tätä ei oo koskaan ollukkaan. Työntekijä 1.

Lastensuojelun vapaaehtoinen tukihenkilötoiminta on palvelun tarjoajan mielestä tarpeellista, mutta ei silti korvaa ammatillista tukihenkilötoimintaa. Hänen mielestään Kauhajoen kaupungissa on ymmärretty, ettei vapaaehtoisella tukihenkilötoiminnalla yritetäkään korvata ammatillista tukihenkilötoimintaa. Toinen haastatelluista ammatillisista tukihenkilöistä oli toiminut aikaisemmin vapaaehtoisena tukihenkilönä, joten hän pystyi vertailemaan yhden asiakkaansa avulla, mitä eroa nuoren ja hänen läheisten suhtautumisessa on ammatilliseen ja vapaaehtoiseen tukihenkilöön verrattuna. Hän oli onnistunut siirtämään entisen asiakkaana nykyisen palvelun piiriin, ja sai todeta, että tavoitteellisuus toi enemmän syvyyttä palvelusuhteeseen, eikä asiakkaalla ollut enää pelkoa tukisuhteen katkeamisesta.

...ku sen äiti esimerkiksi selitti jotain niin se uskaltaa nyt mulle puhua tai ainaki viimeks puhu mulle niinku paljon enemmän asioita sen tytön taustoista ku sillon ku mä olin vapaaehtonen... Työntekijä 2.

Sosiaalityöntekijät kokivat, että ammatillinen tukihenkilötoiminta on paljon selkeämpää, järjestelmällisempää ja säännönmukaisempaa, kuin vapaaehtoinen tukihenkilötoiminta. Yhden sosiaalityöntekijän mielestä vapaaehtoiselta työntekijältä ei voi vaatia liikaa, koska se perustuu tukihenkilön viitseliäisyyteen. Vapaaehtoisella tukihenkilöllä on sosiaalityöntekijän mukaan harvemmat käyntikerrat kuin ammatillisella tukihenkilöllä.

Siellä ei aseteta mitään tavoitteita vapaaehtoisessa et se on enemmänki ystävä, jonka kans olla ja tehdään eikä tarvi raportoida sitä tekemistä...Sosiaalityöntekijä 1.

Se on semmosta ylläpitävää palvelua. Sosiaalityöntekijä 2.

Vapaaehtoinen tukihenkilö tekee varmasti työtänsä suurella sydämellään ja on eri tavalla omistautuneita työhönsä, jos vertaa työtettä ammatilliseen tukihenkilöön. Aineistosta nousikin haastateltujen työntekijöiden kesken pohdintaa, että voiko lähtökohtana ammatillisessa tukihenkilötoiminnassa pelkästään se, että siitä saa palkkaa ja että tukihenkilötoiminta koetaan pelkästään työksi. Palvelun tuottajan mukaan ammatillinen tukihenkilö tekee työtään intensiivisemmin kun saa työstään asianmukaisen korvauksen kuin vapaaehtoinen tukihenkilö, joka saa pelkästään kulukorvauksen/palkkion. Ammatillinen tukihenkilö taas näki asian niin, että kun on ammatikseen tukihenkilö, ja saa siitä asianmukaisen korvauksen, niin silloin työtäkin tekee suuremmalla motivaatiolla.

...siinä (vapaaehtoisessa tukihenkilötoiminnassa) oli lähinnä sitä, et mä periaatteessa teen sitä...työkseni viimeks. Mä olin vaa opiskelija ja tein sitä vapaaehtosesti niin siihen tuli jotenki semmonen, niinku, siihen niinku paneutu jotenki enemmän kun se on... työtä. Mut viimeks se oli vaan semmosta niinku sanotaan nyt aika rumasti, räiskintää, et mä nyt vaan kävin sen kans tietysti nyt juttelin ja näin olin niinku muutenki sen kans... Työntekijä 2.

Sosiaalityöntekijät kokivat vapaaehtoisen tukihenkilötoiminnan tarpeelliseksi täydentämään lastensuojelun ennaltaehkäiseviä palveluita. He kuitenkin kokivat sen yksinään olevan riittämätöntä lastensuojelunuorten kohdalla.

...näitä tukihenkilöitä on ollu muitaki ku ammatillista tukihenkilötoimintaa myöski. Muistelen tässä parin vuoden ajalta heille on sitte maksettu meiltä tietty palkkio... mutta kyllähän ne yhtä hyviä saattaa olla ja tosi hyviäki voi olla. Ja sitten on semmosiaki, että ihan joskus ihmettelee, että mistä tolleikki maksetaan se niinkö 50 euroo, ku käy kerran kuussa rollsissa syömässä. Et semmosta täsmennystä, mut tärkeitä on tukihenkilöt. Olisi vastaisuudessa tosi tärkeetä että ku huomattas, kaikki ymmärtäs sen merkityksen mikä niillä on. Sosiaalityöntekijä 3.

9.8 Lastensuojelun perhetyö

Perhetyö on muuttunut moninaisemmaksi ja haasteellisemmaksi työmuodoksi. Koska lapset tulevat erilaisista lähtökohdista ja perheistä, on myös lasten ja nuorten kanssa tehtävä työ muuttunut vaativammaksi ja erityisesti arkisen tuen tarpeet ovat korostuneet. Perhe ei enää nykyajan yhteiskunnassa tarkoita isää ja äitiä ja kahta lasta. Perheen käsite on monitahoinen, eikä enää voida yksiselitteisesti määritellä, millainen perhe on oikea. Nykyään on olemassa yksinhuoltaja-, uus-, lapsi- ja sijaisperheitä, monivanhempaisia perheitä sekä yhdessä asumisen muotoja, joissa huolehditaan lapsista. (Forsberg ym. 2006, 7; Uusimäki 2005, 8-10; Heino 2007, 69.)

Palvelun tuottaja toi esille perheiden monimuotoisuutta ja irrallisuutta, mikä heijastuu siihen, että nuoret tarvitsevat luotettavia ja turvallisia aikuisia ympärilleen. Ammatillinen tukihenkilö pyrkii paikkaamaan tätä tarvetta.

Yleinen irrallisuus ja tällanen yhteiskunnasta, hakee sitä omaa paikkaa, perheet ovat hajanaisia ja muuta että sellanen vähä niinku tällanen, että pitää muualta löytyä sitä tällasta tukea ja auttamista entistä enempi että se perhesysteemit ei toimi eikä siellä osata edes, siellä ollaa kaikki irrallisia ihmisiä, vähä niinku jalkapallojoukkue koottuna että ei tunneta toisiansa... kaikilla eri sukunimetki ja nämä...uusiperheet ja siinä tulee sitte se että mun ja sun lapset. Työntekijä 1.

Tavoitteena perhetyössä on usein ehkäistä lapsen sijoitusta, laukaista kriisitilanteita sekä ehkäistä uusien ongelmien syntymistä. Perheen tarpeista riippuen, perhetyössä voidaan tukea vaihtelevasti joko kotona tai laitossyksikössä. Perhetyön toiminta voi ajoittua lastensuojelun työprosessin eri vaiheisiin eli ennaltaehkäisevästä vaiheesta huostaanoton uhan tilanteeseen ja jälkihuoltoon. Perhetyön sisältö pai-

nottuu lastensuojelulain perusteella perheen tarpeiden mukaan keskusteluihin tai toiminnallisuuteen. Perhetyössä yhdistyy usein psykososiaalisen tuen ja käytännön apu. Perhetyö ei ole pelkästään tukea, vaan kontrollin elementti on aina läsnä. Työntekijän kulkeminen asiakasperheen rinnalla on työn tärkein osuus. (Heino ym. 2000, 12, 23; Saarnio 2004, 240; Lastensuojelun käsikirja. Työprosessi. Avohuolto. [viitattu 28.3.2009].)

Perhetyö-nimikkeen alla voidaan tehdä työtä hyvin erilaisin menetelmin ja toimintamuotoja apuna käyttäen, riippuen siitä kuka työtä tekee. Perhetyön käsitettä lastensuojelutyössä tulkitaan ja käytetään hyvin eri tavalla. Perhetyön yksiselitteinen ja kokonaisvaltainen määrittely on haastavaa. Joissakin kunnissa on ryhdytty nimeämään lastensuojelun avohuollon tukitoimena järjestettävää perhetyötä lastensuojelun perhetyöksi tai tehostetuksi perhetyöksi. (Lastensuojelun käsikirja. Työprosessi. Avohuolto. [Viitattu 28.3.2009]; Heino, Hurtig ja Berg 2000, 21; Saarnio 2004, 240.)

Perhetyö voi olla siis ennaltaehkäisevää ja korjaavaa työtä. Ennaltaehkäisevä perhetyö voi olla vapaaehtoisuuteen perustuvaa eikä vaadi lähetettä tai asiakkuutta lastensuojelussa. Siinä korostuu varhainen puuttuminen. Korjaavan perhetyön aloittaminen taas vaatii lastensuojelun sosiaalityöntekijän lähetteen. Korjaavaa perhetyötä tehdään vaikeissa elämäntilanteissa lastensuojelun sosiaalityön tukitoimena, kun lapsen tai nuoren huolenpito, tarpeet ja turvallisuus ovat uhattuna. Perhetyö sopii käytettäväksi jälkihuollossa esimerkiksi nuoren itsenäistymisprosessin tukena. Tunnetuimmat järjestötoimijat perhetyössä ovat Ensi- ja turvakotien liiton Alvari perhetyö ja Mannerheimin lastensuojeluliiton perhetyö. (Lastensuojelun käsikirja. Työprosessi. Avohuolto. [viitattu 28.3.2009]; Saarnio 2004, 248 – 249; Järvinen, Lankinen, Taajamo & Veistilä 2007, 35.)

Perhetyötä voidaan toteuttaa toiminnallisilla menetelmin, jos todetaan, ettei keskustelu tuota tarvittavaa tulosta. Toiminnallisia menetelmiä voivat olla leikit ja pelit, liikunnalliset menetelmät, arkitoiminta sekä taidelähtöiset menetelmät. Menetelmät mahdollistavat asiakkaiden löytävän sellaisia puolia itsestään, jotka keskustelussa jäävät taka-alalle. Ohjaajan rooli on erityisen tärkeä toiminnallisissa menetelmissä, sillä työntekijän tulee tietää käyttämiensä menetelmien tarkoitus. Menetelmien ei

tarvitse olla erikoisia, vaan hyvin pienimuotoinenkin toiminta voi olla konkreettisesti tehokasta. Toiminnan kautta mielikuvitus, kekseliäisyys ja luovuus pääsevät valloilleen. Haasteellisten tilanteiden ratkaisemiseksi erilaisten elämysten tarjoamat onnistumisen kokemukset antavat iloa ja voimavaroja. Toimintaan osallistuminen tulee olla asiakkaalle aina vapaaehtoista, mutta suostuttelua ja houkuttelua voi käyttää. (Järvinen ym. 2007, 144–146.)

9.9 Perhetyön ja ammatillisen tukihenkilötoiminnan vertailua

Perhetyö toimintana on vakiintunut kuntiin, mutta perhetyön sisältö, toimintamuodot, tavoitteet, tekijät ja organisointi vaihtelevat eri paikkakunnilla. Perhetyö näyttäytyy Heinon ym. (2000) mukaan asiakasperheiden epävirallisena tukemisena, arjen koossa pitämisenä. Toisaalta, kun perheen elämään voidaan puuttua vahvojen ja virallisten väliintulojen avulla, voidaan puhua perheiden syvällisestä tukemisestä. Perhetyön asiakkaina voivat olla perheet, joilla on pitkä lastensuojelutausta, mutta myös tilapäistä tukea tarvitsevat perheet. (Lastensuojelun käsikirja. Työprosessi. Avohuolto. [Viitattu 28.3.2009]; Heino ym., 21; Saarnio 2004, 240.)

Ammatillisen tukihenkilöpalvelun sisältö voi aineiston perusteella olla hyvin monimuotoista, kuten perhetyössäkin. Löysimme myös samankaltaisia piirteitä palvelujen ajoittumisesta, koska molemmat palvelut voivat sijoittua mihin tahansa vaiheeseen lastensuojelussa. Pää tavoitekin on molemmissa palveluissa samankaltainen. Ammatillisella tukihenkilötoiminnalla on myös ristiriitainen rooli sosiaalipalveluiden ketjussa, koska se voi olla ennaltaehkäisevää tai korjaavaa työtä riippuen asiakkaan tarpeista. Lisäksi palveluiden menetelmissä on hyvin paljon yhteneväisyyksiä.

Palvelun tuottaja oli sitä mieltä, että ammatillisen tukihenkilöpalvelun avulla nuorta autettaessa sen vaikutukset ulottuvat koko perheen hyvinvointiin. Sosiaalityöntekijät näkivät kuitenkin, että ammatillinen tukihenkilö keskittyy enemmän nuoren elämään kuin koko perheen tilanteeseen.

*Se on koko perheen, niin perhetyö keskittyy paljon sen perheen dynamiikkaan niin ammatillinen tukihenkilö, niin se on sitte taas semmos ta henkilökohtasta työtä sen nuoren tai lapsen kanssa, jossa keskitytään enemmän siihen nuoren omaan elämään ja arkeen ja jaksamiseen ja harrastuksiin. Muuta että tota, kyllä se sillä lailla ihan erillinen palvelu on, enkä usko että se on mitenkään päällekkäistä palvelua...
Sosiaalityöntekijä 2.*

Palveluntuottaja koki, että vaikka ammatillisella tukihenkilötoiminnalla pyritään auttamaan nuorta, niin samanaikaisesti siitä hyötyvät kaikki perheen jäsenet.

Siinä se onki, että joku tarjoaa sitä samaa työtä perhetyön nimikkeellä... Periaatteessahan täski siellä perheessä se ongelma on. Samalla lailla se jos se lastensuojeluasia on se sitte joku oheisvanhemmuus tai muu millä sinne perheeseen mennään nii ei sinne mennä sen perheen takia eikä vanhempien takia, sinne mennään sen takia ku sillä on sillä nuorella on ongelmia. Se on aivan sama, sit et ku me mennään ammatillinen tukihenkilötoiminta nii suoraan sillä nimikkeellä sitä nuorta autetaan...Periaattessa se perhehän siinä hyöttyy aina, jos sitä autetaan ja se perhe kärsii aina jos siellä joku, joku oirii... Sit siihen perheen juttuun pitää paneutua pakosti ettei se oo vaan se nuoren kanssa tehtävää työtä. Työntekijä 1.

Palveluntuottaja näki myös ammatillisen tukihenkilötoiminnan tukevan vanhemman ja nuoren välistä suhdetta, mutta hän ei koe täysin yhtäaikaisen työnteon perhetyöntekijöiden ja tukihenkilöiden välillä hedelmälliseksi.

Se on vähä kakspiippunen juttu, perhettä autetaan joka tapauksessa, niin sitä vois mieltä että onko resursseja, ku väliin on nii että sielä on vaikka kuinka monta työntekijää yhtä aikaa nii onko siitä mitään hyötyä, mutta yhteistyötä kumminki. Työntekijä 1.

Palvelun tuottajan mukaan ammatillinen tukihenkilö ottaa työssään huomioon tarvittaessa koko perheen tilanteen ja mahdolliset ongelmat. Onko perhetyöllä mahdollisuuksia ja resursseja tukea täysvaltaisesti yhtä perheen henkilöä? Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisussa varhainen puuttuminen (51, 85) puhutaan moniammatillisista yhteistyöprojekteista. Mun Juttu - ja Tie Huomiseen – hankkeita on toteutettu eri paikkakunnilla. Nuorten auttamisen ensisijaisena yhteistyötahona on ollut nuoren perhe, jonka lisäksi on tehty yhteistyötä paikallisen verkoston eri sektoreiden kanssa. Se, kuinka laaja yhteistyöverkoston tulisi olla, riippuu nuoren tar-

peista. Osassa teoksen mainitsemista projekteista on pystytty hyödyntämään hyvinkin laajoja moniammatillisia yhteistyöryhmiä. Yleisimpiä yhteistyötahoja ovat olleet sosiaalitoimi, koulutoimi, Kela, nuorisotoimi, työvoimatoimi sekä toisen asteen oppilaitokset. Kunnissa, joissa projekteja on toteutettu, on saatu valppautta nuorten ongelmien havaitsemiseen ja aiempaa varhaisempaa puuttumista. Yhteistyön avulla on myös löydetty nuoria, joilla on ollut suurempi syrjäytymisen vaara ja pystytty järjestämään heille aktiviteetteja vapaa-aikaan ja pitämään yllä päiväjärjestystä.

Moniammatillisen yhteistyön kautta eri työntekijöiden koulutuksen kautta tulevat näkökulmat ovat auttaneet nuoren kokonaistilanteen näkemisessä. Tällaisessa työmuodossa myös vastuu nuoresta jakautuu, kullekin yhteistyötaholle, eikä näin kuormita ketään liikaa. Myös nuoren parissa tehtävä työmäärä jakaantuu. Lisäksi yhteistyössä työntekijät ovat saaneet vinkkejä omaan työhönsä. (Linnakangas, R. & Suikkanen, A. 2004, 85–86.)

9.10 Yhteenvetoa palveluiden erityispiirteistä

Seuraavassa olemme aineiston pohjalta vetäneet yhteen taulukon (s.81) erityispiirteitä palveluista, joilla on eniten samankaltaisuuksia ammatillisen tukihenkilöpalvelun kanssa. Nämä palvelut ovat lastensuojelun vapaaehtoinen tukihenkilötoiminta ja perhetyö.

Pystysarakkeessa olevat erityispiirteet ovat palveluiden keskeisiä osa-alueita, joita vertailemme taulukon avulla. Taulukosta nousee selkeästi esille muutama erityispiirre, joissa eroavaisuudet erityisesti näkyvät. Niitä ovat palveluiden painotus, työntekijän etu, koulutus ja eteneminen. Palvelun painotuksesta on nähtävissä, että lastensuojelun vapaaehtoinen tukihenkilötoiminta on selkeästi ennaltaehkäisevää ja pelkästään yksilöön kohdistuvaa. Ammatillinen tukihenkilötoiminta ja perhetyö taas sisältävät sekä ennaltaehkäiseviä että korjaavia piirteitä ja molemmilla näistä on vaikutuksia koko perheen hyvinvointiin. Työntekijän etuisuuksissa eli palkkauksessa on huomattava ero ammatillisessa tukihenkilötoiminnassa ja perhe-

työssä verrattuna vapaaehtoiseen tukihenkilötoimintaan, mikä johtuu koulutuksellista eroista sekä palveluiden ammatillisuus- ja vapaaehtoisuusnäkökulmasta. Eteneminen on ammatillisessa tukihenkilötoiminnassa ja perhetyössä tavoitesidonnaista, liittyen palveluiden ammatillisuuteen. Vapaaehtoisessa tukihenkilötoiminnassa tavoiteasetelma ei ole niin täsmällistä.

TAULUKKO 1. Ammatillisen tukihenkilötoiminnan vertailua.

	AMMATILLINEN TUKIHENKILÖTOIMINTA SARPAT OY	VAPAAEHTOINEN TUKIHENKILÖTOIMINTA	PERHETYÖ
ORGANISAATIO	YKSITYINEN	KUNNAT JA JÄRJESTÖT	KUNNAT JA YKSITYINEN
PAINOTUS	ENNALTAEHKÄISEVÄÄ JA KORJAAVAA Yksilö → perhe	ENNALTAEHKÄISEVÄÄ Yksilö	ENNALTAEHKÄISEVÄÄ JA KORJAAVAA Perhe ja sen jäsenet
AMMATILLISUUS	AMMATILLISTA	AMMATILLISTA TYÖTÄ TÄYDENTÄVÄÄ	AMMATILLISTA
TYÖNTEKIJÄN ETU	PALKKA	KULUKORVAUS JA/TAI PALKKIO	PALKKA
KOULUTUS	OPISTOTASO, SOSIONOMI	MAALLIKKOAUTTAJA, PERUSKURSSI	SOSIAALIALAN KOULUTUS
TAPAHTUU	TYÖAJALLA, TUETTAVAN OMASSA YMPÄRISTÖSSÄ	VAPAA-AJALLA, TUETTAVAN OMASSA YMPÄRISTÖSSÄÄ	TYÖAJALLA, TUETTAVAN OMASSA YMPÄRISTÖSSÄ
MENETELMÄT	KESKUSTELUA JA TOIMINNALLISIA MENETELMIÄ	KESKUSTELUA JA TOIMINNALLISIA MENETELMIÄ	KESKUSTELUA JA TOIMINNALLISIA MENETELMIÄ
TAPAAMISET	SÄÄNNÖLLISESTI JA TIHEÄN SEKÄ PITKÄKESTOISESTI	HARVAKSELTAAN JA LYHYTKESTOISESTI	SÄÄNNÖLLISESTI ASIAKKAAN TARPEIDEN MUKAAN
ETENEMINEN	TAVOITTEIDEN MUKAAN	EI NIIN TAVOITESIDONNAISTA	TAVOITTEIDEN MUKAAN

9.11 Palvelun kannattavuuden arviointia yhteiskunnallisesta näkökulmasta

Tutkimusongelman kannalta on mielestämme tärkeää käsitellä Sarpat Oy:n järjestämän ammatillisen tukihenkilöpalvelun yhteiskunnallinen ulottuvuutta kannatta-

vuoden näkökulmasta. Palvelu on ollut palvelun tuottajan haastattelun mukaan tuloksellista ja suhteellisen edullista, joten haluamme tuoda esiin palvelun taloudellisen kannattavuuden perspektiivin.

Lastensuojelupalveluista, kuten avohuollon tukitoimena, sijaishuoltona tai jälkihuoltona lapselle annetuista palveluista aiheutuvista kustannuksista voidaan periä maksu lapsen vanhemmilta. (Lastensuojelun käsikirja [Viitattu 26.2.2009]; Narikka, 2004, 57.) Ammatillinen tukihenkilöpalvelu on palvelun tuottajan haastattelun perusteella kuitenkin käyttäjilleen maksutonta. Aiheutuvista kustannuksista vastaa asiakkaan asuinkunta tai hänet sijoittanut kunta.

Asiakasmaksulain mukaan jos kunta järjestää lapselle tai nuorelle laitoshoidon tai perhehoitoa, voi kunta periä ja nostaa asiakkaalle tulevat elatusavut, eläkkeet, avustukset tai muut kertaluontoiset ja jatkuvat tulot, korvaukset ja saamiset hoidon ajalta. Kunta käyttää niitä lapsen hoitoon ja ylläpitoon liittyviin maksuihin. Perhetyö on aina ammatillisen tukihenkilötoiminnan tavoin lastensuojelullisin perustein sosiaalityöntekijän päätöksellä perheelle maksutonta. (Narikka, 2004, 58; Järvinen ym. 2007, 43.) Haastatelluista nuorista osa oli ammatillista tukihenkilöpalvelua saadessaan sijoitettuna lastensuojelullisin tukitoimenpitein, jolloin kunta tukee asiakkaalle kertyneistä tuloista saatua palvelua.

Sijaisperhesijoituksen keskimääräinen vuorokausikustannus on 50 euroa. Vuositasolla kustannukset olisivat sijoitusta kohden 18 000 euroa. Ammatillisen perhekoti-liiton tekemän selvityksen mukaan ammatillisessa perhekodissa kustannukset ovat keskimäärin 151 euroa vuorokaudessa, jolloin vuosikustannus nousee 54 360 euron tasolle sijoitettua lasta kohden. Laitossijoituksen hinnat vaihtelevat 150- 700 euron välillä. Jos keskihinnaksi lasketaan 200 euroa vuorokautta kohden, vuosikustannus olisi tällöin 72 000 euroa. (Ketola 2008, 22–23.) Kuten olemme aiemmin johdannossa maininneet, Santalan (2009) mukaan Sarpat Oy:n ammatillisen tukihenkilötoiminnan vuorokausihinta on 13 euroa. Vuositasolla se tekee 4745 euroa. Ero palveluiden kustannuksilla on huomattava.

Yhteiskunnan kannalta jälkihuolto on taloudellisesti kannattavaa – on huomattavasti halvempaa tukea nuorta kunnolla muutaman vuoden ajan kuin syrjäytynyttä

aikuista valtaosan loppuelämästään. Nuoren itsenäistyminen on kehityspsykologinen elämänvaihe, jossa tarvitaan taustatueksi tuttua ja luotettavaksi koettua aikuista, jolta on lupa pyytää apua. Nuori tarvitsee myös tietoisuutta siitä, että hänen hyvinvoinnistaan ollaan edelleenkin kiinnostuneita ja lisääntynyttä elämisen opetteluun muuttuneessa elinympäristössä. Nuorella tulee olla oikeus epäonnistua ja tehdä virheitä, ilman että asiakkuus ja jälkihuolto loppuisivat. Jälkihuolto ei saisi koskaan loppua epäonnistumiseen. (Jälkihuolto-opas 2004, 10–11, 30.)

Salmi, Bardy ja Sauli ovat myös pohtineet (2004, 33), että viiden vuoden koulukotisijoitukset tulevat maksamaan yhteiskunnalle noin 840 000 euroa. Rahalla lasketavissa olevan tehokkuuden ja yhteenvetona voidaan todeta, että kaikkein kalteimmaksi tulee lasten kustannuksella säästäminen. Voimme vain odottaa milloin yhteiskunta ja päättäjät tulevat tekemään asialle jotain, mutta sinä aikana moni lapsi joutuu sietämään ei-lapsikeskeisen päätöksenteon seurauksia.

10 AMMATILLISEN TUKIHENKILÖTOIMINNAN KEHITTÄMINEN

Palvelun kehittämisen näkökulma pohjautuu tutkimuskysymykseen: *Miten palvelu- ja tulisi kehittää, että se vastaisi parhaiten nuorten tarpeita palvelun tuottajan, sosiaalityöntekijöiden ja nuorten mielestä*, jota pyrimme kuvaamaan tässä kappaleessa. Aineistosta nousi esille erityisesti henkilökemioihin ja ammatillisten tukihenkilöiden vaihtuvuuteen liittyviä seikkoja.

Ammatillisen tukihenkilöpalvelun järjestämiseen, kehittämiseen ja ylläpitämiseen tarvitaan aikaa ja taloudellisia resursseja. Monissa kunnissa on todettu, että toiminta tulee parhaiten organisoiduksi ja hoidetuksi, kun se on yhden työntekijän tai työparin vastuulla. Kunnat ovat kehittäneet tukihenkilötoimintaa myös seutuyhteistyönä. Suurissa kaupungeissa toiminta on usein organisoitu keskitettyihin yksiköihin. (Lastensuojelun käsikirja. Työprosessi. Avohuolto. [Viitattu 26.2.2009].)

10.1 Ihanteellisen palvelun piirteitä

Tiedusteltaessa ammatillisilta tukihenkilöiltä millainen olisi ihanteellinen tukihenkilöpalvelu, niin esille nousi se, että työ nuoren kohdalla saataisiin viemään loppuun asti tavoitteiden asettamassa suunnassa, riippumatta vastoinkäymisistä tukisuhteen aikana.

Semmonen että ensinnäki työntekijällä ja nuorella synkkais ja ne pääsis niinku tavoitteissa eteenpäin että ne oikeesti, nuori ois sitoutunu ja työntekijä ois sitoutunu siihen nuoreen ja sit se lähtis siitä että nuorella olis suurin piirtein asiat kondiksessa ,että se pärjää ettei sit ajaudu vaikeuksien kautta sitte takasi. Työntekijä 2.

Sisältö olis sitte sellasta tukevaa ja auttavaa ja että sitte se että se hyödyttäis sitä nuorta ja sitte että se lopetetaan sitte ku se ois tarpeeksi kantavalla pohojalla sitte se tilanne, jottei sitä sitte joku taloudellinen tilanne määrittelis...ja tosiaan ennemmin se pitäis olla vaihtoehto ettei mennä sinne laitokseen...vois olla tää tukihenkilö joka vois olla se opastaja ja kasvattaja. Mutta justiin sitte ku se pelaa se asia ja ongelmat ois hoidettu, minkä takia sitä tarttee ja ettei se olis niin iso se

kynnys että ois tukea tarjolla ja kevyesti ettei siitä tehtäis nii isoa numeroa. Työntekijä 1.

Nuorten kokemuksia ammatillisen tukihenkilötoiminnan kehittämisestä liittyivät palvelun saatavuuteen ja varhaisempaan puuttumiseen. Yksi nuori ajatteli myös, että jos kotona on vaarallinen tilanne, niin olisi hyvä jos työntekijään saisi yhteyden ja pääsisi tarvittaessa kotoa pois. Yksi nuorista koki taas, että hän olisi tarvinnut ammatillista tukihenkilöä paljon aikaisemmin ollessaan sosiaalipalveluiden piirissä. Hän koki odotusaikansa olleen peräti viisi vuotta.

Itteasiaas pitäs ensimmäisenä tarjota sitä tukihenkilöä eikä ensimmäisenä laitosta, koska se laitos kumminki, nuoret laitostuu hyvinki nopeaa. Se ei oo ku kuukausi kaks ku nuori laitostuu, sen jälkee millää ei oo mitää väliä... Nuori 5.

No ei ehkä tällä hetkellä muutaku että sen saatavuus on ollu vähä heikkoa. Nuori 1.

Mun mielestä sen pitäs olla semmosta et sen saa aivan 24/7 kiinni että aina jos on jotaki... ja se pitäs olla tosi henkilökohtanen sillä lailla et mun ainaki oli tosi vaikee puhua...Se olis oikein hyvä. Ja sitte se, kans ollu mihinä hirvee hyväs väleis nii sit ei oo ketää sellasta, jolle soittaa niin se tukihenkilö vois olla niin, että sen sais viikonloppusinki kiinni. Nuori 5.

10.2 Henkilökemioiden merkitys

Kaikki haastateltavat eli palvelun tuottaja, sosiaalityöntekijät sekä nuoret olivat sitä mieltä, että työntekijän persoonalla on suuri merkitys tukisuhteeseen.

Palvelun tuottajan mielestä työntekijän tulisi pystyä hoitamaan työnsä niin, ettei kemioiden osalta tukisuhteen onnistuminen olisi ainakaan työntekijästä kiinni. Tukisuhteessa ammatillisuuden pitäisi korvata puuttuva henkilökemia. Kyseinen työntekijä tiedostaa kuitenkin nuoren luontaisen vastustaminen tukisuhteen aikana, erityisesti ongelmatilanteisiin puututtaessa.

...Et jokku tilanteet on vähä sellasia ettei ei oikein henkilökemia. Tietenki sen nyt pitäs jos ammatillisesti sitä ajattelee nii pitäskö sellasta tilannetta ollakaan... Työntekijä 1.

Sosiaalityöntekijöiden haastattelussa tuli ilmi, että vaikka ammatillisella tukihenkilöllä olisi paljon ammatillisuutta, niin persoonalle annettiin silti suuri merkitys.

Kyllä se aika suuri on, että jos ei yhtään natsaa niinku ei sitä niinku, tietysti yrittää ny voi aina, että jos nyt vois natsata...mutta jos nyt tehtäs sitä ja tätä ja aivan nää kiinnostuksen kohteetki on aiva eri nii...Ei sitä...se on aika vaikiaa se työ sillo... Sosiaalityöntekijä 1.

Yksi sosiaalityöntekijä toi esille myös sen, että tuloksia voitaisiin saada paremmin aikaan, jos nuori ihailisi tukihenkilöään. Nuoren täytyy oppia, ettei tukisuhde ole pelkästään hauskanpitoa, koska tukihenkilö on kuitenkin jostakin syystä tullut osaksi nuoren elämää.

Tukihenkilön persoona kyllä vaikuttaa...kemat pitää toimia, sen pitää olla semmone, et se lapsi tai nuori hyväksyy sen ja vähän niinku ihailleekin sitä. Mun mielestä silloin siinä on parempi vaikuttavuus ja se on vähän niinku idoli...mun mielestä sillä tukihenkilön persoonalla on aika lailla suuri vaikutus, pystyykö sellasen suhteen luomaan siihen lapseen tai nuoreen, että ei kuka tahansa pysty tukihenkilönä olemaan vaikka kuinka haluais ku sen nuoren pitää hyväksyä se... Sosiaalityöntekijä 3.

Sosiaalityöntekijöiden mukaan tukisuhdetta on turha jatkaa, jos nuori on vastustaa palvelua tai tukisuhteessa on joku asia, mikä ei toimi. Silloin myös tuloksia on vaikea saavuttaa. Haastatteluhetkellä tukihenkilöitä oli vain kaksi, joten tukihenkilöitä ei ole varmasti helppo vaihtaa tämänkaltaisen tilanteen sattuessa.

Jos asenne on sellane nii kyllähän siinä täytyy sitte miettiä, se on vapaaehtone palvelu, siitä voi kieltäytyä täytyy sitte miettiä tarkaan mikä ois vaihtoehtona jos hän kokee ettei halua. Sosiaalityöntekijä 2.

Suurin osa nuorista oli sosiaalityöntekijöiden kanssa samaa mieltä siitä, että henkilöillä on todella suuri vaikutus tukisuhteeseen.

Onhan sillä nyt suuri vaikutus jos tulee vastaan sellainen tukihenkilö jonka kanssa ei kemat pelaa niin eihän siitä mitään tuukkaan. Nuori 1. ...niinkö ku tuli se toinen et kemat ei täsmää niin sen kanssa nii ei niinkö se on vaa pelkkää sitä että tyylit vittua sen kans päällänsä, että se ei oo mukavaa jos on koko ajan semmone ajatus että voi vitsi mä haluan pois, sehän pitäis olla sitä, että Jes, mä haluan tätä. Nuori 6.

Tosi vahva. Että se vaikuttaa tosi paljon siihen, että avautuuko nuori, että jos ei yhtään kemiaa kohtaa, nii ei oo kyllä mitään kiinnostusta sitte...meillä oli ainaki sitä et se oli vähä niinku kaverussuhde, että mä en kokenu sitä sillee et taas se tamma tulee. Että se oli mulle sille, että jaa no niin se tulee, keitänpä kahvia ja näin. Se oli mukavaa.
Nuori 5.

10.3 Palvelun haastavuudesta ammatillisten tukihenkilöiden näkökulmasta

Ammatilliset tukihenkilöt kokivat työnsä haastavaksi ja osaltaan yksinäiseksi, kun työnkuva on hyvin itsenäistä. Toisaalta täytyy huomioida, että haastatteluhetkellä ammatillisia tukihenkilöitä ei ollut kuin kaksi. Ammatilliselta tukihenkilöltä vaaditaan työssään oma-aloitteisuutta ja itsenäisyyttä, mutta myös valmiutta pyytää tarvittaessa konsultaatioapua kollegoilta.

...vois työmuotona olla vähä isommat kuviot, ku meki toimitaan nii ne on vähä hajallaan ne systeemit ja yksinäistä puurtamista. Muhun voi olla yhteydes ja näin, mutta sellanen ku toiset tekee toista työtä ja toiset toista, nii jos on niinku sellanen työntekijä joka tarvii paljo sellasta ryhmää ympärille, nii se ei onnistu sitte. Jokanenki varmaan kaipaa, ei sellasta varmaan oookaa joka ei kaipais sellasta kenen kansa sais vaihtaa niitä ajatuksia, mutta se on kumminki tavallansa aika yksinäistä työtä...Mutta ku se tulee, nii ottaa kyllä ne mehut irti ja vähä liikaaki, jos se oma valmius oo hyvä, niin ei siitä tuu mitää. Työntekijä 1.

Aineistosta nousi paljon ajatuksia ammatillisen tukihenkilötoiminnan vaihtuvuudesta, joten halusimme tuoda työssä niitä esille. Palvelun tuottajan näkökulmasta tukisuhteiden katkeaminen työntekijöiden vaihtuessa on luonnollista. Yksi tällainen murrosvaihe palvelun tuottajan mukaan oli se, kun palvelu siirtyi Ensi- ja turvakotiyhdistykseltä Sarpat Oy:lle.

...murrosvaihe se on ollu aina sellanen että ku vaihtuu työntekijä niin toisaalta nuoria ja nuorten tukisopimuksia on loppunu...nii ne sanoo että ne ei halua uutta ja se on aika luonnollista ne on ollu sellasia heilahdusvaiheita siinä mielessä... Työntekijä 1.

Myös sosiaalityöntekijät kokivat tukihenkilöiden vaihtumisen hankalana, sillä he eivät tieneet välttämättä uuden työntekijän koulutusta tai kokemusta, joka olisi

hyvä kuitenkin tiedostaa toimivan tiedonkulun kannalta tukihenkilöiden ja sosiaalityöntekijöiden välillä.

...et nyt vaan työntekijä vaihtuu, nii ei voi tietää mikä tää uus...
Sosiaalityöntekijä 1.

Ammatillisten tukihenkilöiden tiheää vaihtumista useat nuoret kommentoivat negatiiviseen sävyyn, joskin osaksi sen syynä on ollut toiminnan siirtyminen Ensi- ja Turvakotiliitolta Sarpat Oy:lle. Luottamussuhteen rakentaminen vaatii aina oman aikansa, eivätkä nuoret jaksaneet enää aloittaa alusta uuden tukihenkilön kanssa. Osaksi työntekijöiden vaihtuvuuteen on palvelun tuottajan mukaan vaikuttanut myös työn kuormittavuus.

...et mulla oli ensimmääne, ja mullaki se vaihtu kolmeko kertaa tosi lyhyes ajas, niin ensimmäisen kans tuln tosi hyvin toimeen, juttelin sille ja ja sen kans oli kiva tehäkki kaikke, mut sit ku ne rupes vaihtuu niin ei se ollu enää, ei niille halunnu puhua eikä niinku niitten kans tehny samalla mielin. Nuori 5.

Aineistosta nousseiden ajatusten pohjalta moniammatillinen yhteistyö auttaisi koko perhettä yhdessä ja sen yksilöitä erikseen. Moniammatillisella yhteistyöllä pystytään yhdistämään taito ja tieto lapsen parhaaksi saaden näin samalla oikea-aikaisen ja monipuolisemman avun perheelle. Sen tavoitteena ja tarkoituksena on luoda mahdollisimman todenmukainen kuva lapsen ja hänen perheensä kokonaistilanteesta, johon kukin yhteistyötahon osallistuja vaikuttaa. Se mahdollistaa myös ammatillisen kehittymisen, vastuun jakamisen sekä mahdollisuuden kehittää pitkäjänteistä työtä lapsen parhaaksi. (Strid 2004, 250.) Moniammatillista yhteistyötä voisi ammatillisessa tukihenkilötoiminnassa panostaa enemmän sosiaalityöntekijöiden kanssa tehtävään työhön kuin haastatteluhetkellä se kävi ilmi. Näin työntekijöiden taidot ja tiedot voisi yhdistää asiakkaiden parhaaksi ja ”pakollinenkin” yhteistyö sujuisi mutkattomasti.

10.4 Palvelun kehittämis ehdotuksia tuottajalle ja tilaajalle

Palveluntuottajalta sosiaalityöntekijöille. Tiedusteltaessa palveluntuottajalta kehittämis ehdotuksia sosiaalityöntekijöille eli palvelun tilaajille, niin hän korosti myös ammatillisen tukihenkilötoiminnan käyttöönottoa paljon aikaisemmin, jo alasteikäisille sekä juuri sitä, että palvelu ei ole suunnattu pelkästään nuorille.

No varmaan nyt ainaki että sitä voi käyttää aika laajastikkin, perheen kokonaisvaltainen auttaminen ettei sitä voi ajatella, että nuoren auttamista pelkästään... että kyllä siellä autetaan koko perhettä samalla tässä systeemissä ja sitä voi ihan avoimesti käyttää jo ennemminki, nii saatais aika hyvät tulokset... Työntekijä 1.

Sosiaalityöntekijät olivat yhtä mieltä palveluntuottajan kanssa siitä, että palvelua tulisi tarjota hyvin varhaisessa vaiheessa, koska palvelun vastaanottaminenkin on helpompaa ennen murrosikää ja kasaantuneita ongelmia. Yhden sosiaalityöntekijän mielestä ammatillista tukihenkilöpalvelua tulisi tarjota jo kun lapsi on kymmenen vuotias, jolla ei esimerkiksi ole kunnollisia kavereita ja harrastusta eivätkä vanhemmatkaan ymmärrä antaa tarpeeksi aikaa lapselleen.

No se ikä on kans niinku ratkasevaa kun missä iässä se laps on kelle sitä tukihenkilöä tarjotaan jos on niin kovin murkkuikäneen ja on ajautunu huonoon seuraan et se on aika vaikee mennä siihen väliin sitte peruuttaa oikeille raiteille sitä nuorta niinku...must on aina parempi mitä aikasemmin se alkais ettei ois liian myöhäistä.
Sosiaalityöntekijä 3.

Sosiaalityöntekijöiltä palveluntuottajalle. Sosiaalityöntekijöiltä nousi seuraavia palvelun kehittämiseen liittyviä ideoita. Ammatillisen tukihenkilöpalvelun selkiyttämiseen sekä vakavampaan palvelun tiedottamiseen tulisi kiinnittää enemmän huomiota. He kaipasivat selkeämpää palettia siitä, mitä palvelu on, mitä tukihenkilö tekee ja kuinka aktiivisesti, sekä miten nuori tavoittaa tukihenkilönsä. Sosiaalityöntekijöillä oli sellainen kokemus, että ammatillista tukihenkilötoimintaa ei ollut määritelty tarkasti, eikä siitä myöskään ollut annettu esitettä sosiaalityöntekijöille, joita haastattelimme.

Haastatteluhetkellä yksi sosiaalityöntekijä koki, että on tilannut ammatillista tukihenkilöpalvelua oman ajatuksensa ja määrityksen pohjalta, mikä olisi juuri kullekin nuorelle sopivaa. Sosiaalityöntekijät kokivat, että palvelun tulisi olla joustavampaa siinä määrin, että palveluntarjoajan tulisi aktiivisemmin tuoda tilanneraporttia heille päin. Kuitenkin yksi sosiaalityöntekijä koki palvelun olleen tähän mennessä todella joustavaa ja yhteydenpito heidän välillään on ollut mutkatonta.

...puhu siitä rakenteesta mitä se palvelu on niin se ois helppo asiakkaalle sillä tavalla myydä eteenpäin koska me kuitenkin ollaa niitä ensimmäisiä tahoja jotka kertoo siitä tukehenkilöpalvelusta täällä ja se markkinoiminen asiakkaalle on vähä niinku peukalo keskellä kämmettä, ku yrittää selvittää, selittää mitä sillä haetaan, mitä sillä voi tukee ja minkälaisia asioita voi tukihenkilön kanssa tehdä, ne on semmosia hyvin ylimalkasia sitte. Semmosta selkeempää rakennetta ois toivonu. Sosiaalityöntekijä 1.

Ja se että se palvelu on ollu hyvin joustavaa. Sitä apua ja sitä palvelua on saanu aina ku sitä on pyytänny, et sieltei oo käsiä lyöty pystyyn kertaakaan ku sille on soittanu... Sosiaalityöntekijä 2.

Sosiaalityöntekijät haluaisivat myös tietää tarkemmin, mitä nuoren kanssa on tehty ja millä keinoin tavoitteisiin on pyritty, koska tarjolla on paljon kilpaileviakin palveluita, jotka ovat hyvin samankaltaisia ammatillisen tukihenkilötoiminnan kanssa.

Hyvä palveluhan sitä haluaa nuorille ja lapsille antaa että ku miettii sitä neljä astetta jos se käytännössä näyttää et se on hyvä tarjoaa itsenäistyville nuorille sen oman palveluketjunsä. Et sit ennemmin valitsee sen hyvän kahdesta palveluvaihtoehdosta että jos se tehoaa ja on tiheämpää. Sen takia toivois et se kehittää omaa.. tää ammatillinenki tukihenkilö kehittää niitä työntekijöitä et selekiyttää sen palvelun et täs on mahdollisuus kun liikelaitokseen mennään niin sitte ammatillisia tukihenkilöitä ei vaa Kauhajoki voi saaha, että sitä voi saaha sitte ne muutki kunnat samalla lailla että....Sosiaalityöntekijä 1.

Sosiaalityöntekijöiden haastattelussa tuli ilmi, että he toivoivat enemmän miespuolisia ja eri-ikäisiä tukihenkilöitä. He myös pohtivat tukihenkilön nuoren iän ja sukupuolen vaikuttavan tukisuhteeseen, jos esimerkiksi tukisuhteen osapuolina ovat 17- vuotias poika, joka tarvitsee tukea ja tuen antajana on parikymppinen nainen.

11 JOHTOPÄÄTÖKSET

Opinnäytetyömme tarkoituksena oli selvittää mitä ammatillinen tukihenkilötoiminta on ja määritellä palvelun rajapintoja. Lisäksi halusimme tutkia ammatillisen tukihenkilötoiminnan vaikuttavuutta nuoriin, sekä arvioida tukihenkilötoiminnan kehityssuuntaa ja sen jäsentymistä yhteiskunnassa. Pyrimme tutkimuksessa löytämään niistä yhteneväisyyksiä ja luomaan määritelmiä kyseisestä palvelusta.

Tutkimuksessa selvisi, että suhteellisen nuorena työmuotona ammatillinen tukihenkilötoiminta hakee vielä paikkaansa lastensuojelun avohuollon palveluiden kentällä. Ammatillinen tukihenkilö tarjoaa lapsille ja nuorille palveluansa joko täydentämään tai kokonaan korvaamaan puuttuvaa aikuisen läsnäoloa ja ohjausta. Koulutustaso ammatilliselle tukihenkilölle vaaditaan vähintään opistotason tai sosionomi (AMK)- tutkinto.

Palvelun tuottajan, tilaajan ja nuorten haastatteluiden perusteella voimme todeta, että ammatillinen tukihenkilötoiminta on hyvä tapa toteuttaa jälkihuollolle yleisesti asetettuja tavoitteita. Ammatillinen tukihenkilötoiminta on monipuolinen ja käytännönläheinen auttamisen muoto, jonka sisältö riippuu asiakkaan tarpeista ja toiveista. Palvelua voi saada periaatteessa kuka tahansa sitä tarvitseva lapsi tai nuori, mutta erityisen sopivaksi se on aineistomme perusteella havaittu jälkihuollon piirissä oleville nuorille. Palvelu kestää tavallisesti puolesta vuodesta kahteen vuoteen.

Taloudellinen näkökulma on erityisen huomionarvoista, kun verrataan avo- ja laitoshuollon palveluita. Aineistosta nousi esille, että ammatillinen tukihenkilötoiminta on oikea-aikaisesti ja suunnitellusti toteutettuna hyvää tulosta tuottava avohuollon tukitoimi. Palvelu on edullinen jos vertaa siihen, että sitä ei olisi ja lapsi jouduttaiisiin sijoittamaan perheen ulkopuolelle.

Nuorten vastauksissa kävi ilmi, että ammatillinen tukihenkilö on auttanut monissa eri asioissa, ja ettei sellaista tilannetta ole ollut, missä ammatillinen tukihenkilö ei olisi voinut olla avuksi. Ammatillinen tukihenkilö on ulkopuolinen aikuinen, joka

antaa huomiota kasvavalle lapselle vaikuttaen myönteisesti tämän minäkuvaan ja itsetuntoon. Yleisesti nuoret kokivat elämäntilanteensa parantuneen ammatillisen tukihenkilön antaman tuen avulla. Nuoret kokivat, että joihinkin tilanteisiin ammatillinen tukihenkilötoiminta vaikutti todella voimakkaasti, ilman palvelua ei olisi selvinnyt elämässä eteenpäin.

Vapaaehtoiseen tukihenkilötoimintaan verrattuna ammatillinen tukihenkilötoiminta on tavoitteellisempaa ja riippuen asiakkaan tarpeista, tukeminen on vahvempaa ja tapaamiskerrat ovat tiheämpiä. Tutkimukseen pohjautuen löytämämme ero perhetyön ja ammatillisen tukihenkilötoiminnan välillä on se, että perhetyö kohdistuu koko perheeseen kun taas ammatillisen tukihenkilön tarkoituksena on keskittyä yhden ihmisen kokonaisvaltaiseen auttamiseen ja tukemiseen.

Aineistosta nousi vahvana sosiaalityöntekijöiden puolesta tarve selkiyttää palvelun sisältöä ja tuottaa tilanneraportteja sosiaalityöntekijöille aika ajoin. Ammatillisen tukihenkilöpalvelun selkiyttämiseen sekä vakavampaan palvelun tiedottamiseen tulisikin kiinnittää enemmän huomiota. Nuorten ajatukset palvelun kehittämisen suhteen koskivat lähinnä kokemuksia ammatillisten tukihenkilöiden suuresta vaihtuvuudesta sekä siitä, että he toivoisivat tukihenkilön olevan tavoitettavissa tarpeen vaatiessa. Epäilemme, että osaksi työntekijöiden suureen vaihtuvuuteen on osaltaan vaikuttanut työn kuormittavuus, johon voisi auttaa työnohjaukselliset keskustelut, avoin ja keskusteleva ilmapiiri sekä työkykyä ylläpitävät tilaisuudet.

Kaiken kaikkiaan ammatillinen tukihenkilötoiminta nähtiin erittäin tarpeelliseksi työntekijöiden ja palvelun tilaajien mielestä, mutta erityisesti nuorten kokemukset palvelusta, osoittivat palvelun olevan nuorten tilanteisiin nähden korvaamaton tuki ja apu. Monet vastanneista nuorista kokivat ammatillisen tukihenkilön tarpeelliseksi auttaen heitä tilanteessa kuin tilanteessa. Palveluntuottaja näki ammatillisen tukihenkilötoiminnan tukevan myös vanhemman ja nuoren välistä suhdetta. Sosiaalityöntekijöiden ja tukihenkilöiden näkökulmasta palvelun puuttuminen toisivat lastensuojelun avohuollon palvelujen kenttään suuren aukon. Muodostimme aineiston pohjalta työn otsikon, ”Nuoren kanssa kulkien”, sillä kaikkien haastateltavien näkökulmasta ammatillinen tukihenkilötoiminta on nuoren rinnalla kulkemista.

12 POHDINTA

Opinnäytetyön prosessin tarkastelua. Opinnäytteemme prosessi on onnistunut kaiken kaikkiaan hyvin, sillä olemme onnistuneet jakamaan ajallisesti prosessin eri vaiheet keskenään tasapuolisesti. Suunnittelu, haastatteluiden tekeminen ja litteointi, teorian kirjoittaminen sekä aineiston analysointivaihe ovat kaikki kestäneet noin neljä kuukautta. Ylenpalttista kiireen ja turhautumisen tunteita emme ole kokeneet lainkaan juuri hyvän suunnittelutyön ja tarpeeksi varhaisen työn aloituksen ansioista. Vaikka molempien elämässä on tapahtunut opinnäytetyöprosessin aikana muutoksia, ja koulunkäynti on osaltaan vaatinut veronsa ajankäytöstä, mutta olemme jaksaneet kuitenkin keskittyä ja panostaa tutkimukseen. Lisäksi meidän ei ole tarvinnut jakaa kirjoittamista keskenämme, vaan olemme onnistuneet tekemään työn yhdessä, mikä mielestämme näkyy tekstistä ja on säästänyt meitä turhalta yhtenäistämisen työltä.

Emme voineet kuitenkaan toteuttaa tutkimusta niin laajassa mittakaavassa kuin olimme aluksi ajatelleet, mutta olemme tyytyväisiä toteutettuun tutkimukseen. Ajatuksenamme oli alun perin kerätä tutkimukseen aineistoa myös muissa kunnissa järjestettävistä palveluista, joilla oli samankaltaisia piirteitä ammatillisen tukihenkilötoiminnan kanssa. Tämä ei kuitenkaan toteutunut ajan ja resurssien puutteen vuoksi. Toisaalta tutkimus olisi paisunut suhteettoman laajaksi ja halusimme jättää aiheen jatkotutkimukselle tilaa.

Olemme oppineet opinnäytteen prosessin aikana paljon itsestä. Ammatilliseen kasvuun opinnäyteprosessi on vaikuttanut siten, että ymmärrämme sen avulla monimutkaista palvelujärjestelmää paremmin. Palveluketjut ovat aika monimutkaisia, jotka voivat pahimmillaan muistuttaa palveluviidakkoa. Pohtiessamme sosionomin ydinosaamisen osa-alueita, löysimme paljon kohtia, joihin opinnäytteen prosessi on meitä kasvattanut. Näitä ovat mielestämme sosiaalialan palvelujärjestelmäosaaminen, yhteiskunnallinen analyysitaito, reflektiivinen kehittämis- ja johtamisosaaminen sekä yhteiskunnallinen vaikuttaminen. (Seinäjoen ammattikor-

keakoulun sosiaali- ja terveysalan intra. Sosionomin ydinosaaminen. [Viitattu: 23.7.2009.]

Käytännössä valmistuttuamme sosionomeiksi osaamme opinnäytteemme ansiosta neuvoa ja ohjata asiakkaita eri avohuollon palveluiden piiriin, koska niihin olemme tutustuneet tarkemmin opinnäyteprosessin aikana. Ymmärrämme työn valmistuttua paremmin yhteiskunnan rakennetta ja sen vaikutuksia tavallisen ihmisen elämään sekä osaamme katsoa tarkastella sitä kriittisesti. Kehittämis- ja johtamisosa-alueessa opinnäytetyön kautta kehityimme ammatillisesti, sillä tämänkaltaisen työn loppuunsaattaminen vaatii ennen kaikkea itsensä johtamista, suunnittelutaitoa sekä reflektiivistä työtettä.

Lisäksi parityöskentelyn onnistumiseksi täytyi meiltä löytyä joustavuutta ja toisen näkemyksen arvostamista. Myös yhteistyötahoihin yhteydenpito on opettanut meille sen, että se on erittäin hyödyllistä ja tärkeää, yhteistyössä on voimaa. Moniammatillinen yhteistyö on mielestämme varteenotettava panostuksen kohde, jossa hyötyvät kaikki osapuolet asiakkaasta työntekijään. Opinnäytetyön alusta alkaen olemme halunneet uskoa sen vaikutusmahdollisuuksiin ja että siitä olisi oikeasti hyötyä palvelun kehittämiselle ja auttanut tekemään ammatillisesta tukihenkilöpalvelusta tunnettavamman ja selkeämmän.

Ammatillisen tukihenkilöpalvelun pohdintaa. Yhteisöllisyyden puuttuminen ja liika yksilöllisyyden korostaminen on mielestämme tämän ajan trendi, joka luo pidemmän päälle tilausta tämän kaltaisille matalan kynnyksen palveluille. Ammatillinen tukihenkilötoiminta on hyvin lähellä psykososiaalista ohjausta, joka on yhdessä kulkemista asiakkaan kanssa. Kuten olemme aiemmin esittäneet, perheiden ja lasten ongelmat ovat monipuolistuneet, mikä lisää tarvetta erilaisille avohuollon palveluille. Mielestämme on hyvä, että nuorille on tarjolla erilaisia tukemisen muotoja, koska tuen tarpeet ja palvelujen tuottajat ovat erilaisia. Lastensuojelun avohuollon palvelut ovat ennaltaehkäiseviä sekä pitemmällä aikavälillä myös taloudellisesti kannattavia.

Taloudellisella taantumalla on monenlaisia seurauksia lasten ja nuorten tilanteeseen, jota pohtiikin mainiosti lasten loru: *”On työttömyyttä, eikä syyttä. Siitä kärsii*

*moni perhe. Missä piilee erhe? kysyy isä, eikä vastaa. Korppua vain kahviin kas-
taa. Sanoo: jos vain olis työtä, ei tarvis kiristellä vyötä. Ei murehtia kaiken yötä.
Voitais olla niin kuin ennen, iloisia tullen mennän.”* Nuorten hätä tänäpäivänä on
suuri, ongelmat ovat todella moninaisia, joten mielestämme avohuoltoon tulisi pa-
nostaa. Yhä useammin apua tarvittaessa pitää turvautua viranomaisiin, koska lä-
hisukulaiset saattavat olla kaukaisia, eikä naapureiden kanssa olla oltu lainkaan
tekemisissä.

Mielestämme vapaaehtoinen ja ammatillinen tukihenkilötoiminta sekä perhetyö
täydentävät toisiaan hyvin, sillä on olemassa lapsia ja nuoria, joille riittää vähem-
män intensiivisempi tuki ja jotkut taas tarvitsevat vahvempaa tukea selvitäkseen
haasteistaan. Pystyykö perhetyö tukemaan perheen sisällä yhtä ihmistä täysival-
taisesti samalla tavalla kuin ammatillinen tukihenkilö? Entä pystyykö vapaaehtoi-
nen tukihenkilö sitoutumaan tuettavansa tukemiseen? Mielestämme ei ole tärkeää
näiden erilaisten palveluiden vertailu, vaan löytää paras mahdollinen ratkaisu per-
heen kannalta ja keskittyä perheenjäsenten tuen tarpeisiin. Toisaalta jos vertail-
laan palveluita keskenään, niin voitaisiin löytää sellaisia asioita, joihin voidaan pa-
nostaa enemmän. Tätä kautta palvelut kehittyvät vastaamaan perheiden sekä
lasten ja nuorten erilaisiin tarpeisiin.

Sarpat Oy:n ammatillisen tukihenkilöpalvelun kehittämisen mahdollisuuksia on
paljon; toiminta voi laajentaa palvelukenttäänsä ja asiakasryhmää sekä vahvistaa
omaa tunnettavuuttaan. Nämä ovat käytännössä hyvin mahdollisia toteuttaa. Poh-
tiessamme selkiyttämisen tarvetta, ammatillinen tukihenkilötoiminta tarvitsisi esi-
merkiksi pientä koostetta omasta toiminnastaan ja sen toimintatavoista, joka aut-
taisi palvelun selkiyttämisessä ja loisi tunnettavuutta eri yhteistyötahojen kesken.
Myös laadukkaat Internet-sivut voisivat mielestämme auttaa tässä. Muun ohella,
palvelun määrittäminen ja selkiyttäminen auttaisi toiminnan laadunhallinnassa.

Aineiston perusteella kehittämisen näkökulmasta miespuolisista tukihenkilöistä on
kova kysyntä, varsinkin poikien kohdalla miespuolinen työntekijä olisi mielestäm-
me hyvä esikuva. Erityisesti isättömät lapset tarvitsisivat kipeästi ympärilleen
miespuolisia aikuisia ja roolimalleja. Ammatillisen tukihenkilön tulisi lisäksi olla
”ajan hengessä” mukana, jotta hän ymmärtäisi nuorten ongelmia paremmin ja pys-

tyisi jo ennaltaehkäisemään niiden syntymistä. Tukisuhdetta on turha jatkaa, jos nuori on vastustaa palvelua tai tukisuhteessa on joku asia, mikä ei toimi. Tällöin nuoren motivaatiolla on suuri merkitys, johon työntekijän tulisi panostaa. Kuten olemme aiemmin todenneet, tukisuhde ei saisi päättyä epäonnistumiseen.

Pohtiessa ammatillisen tukisuhteen henkilökemioita, tuli mieleemme työntekijöiden vastuu suhteen onnistumisesta. Mielestämme työntekijän ammatillisuuden tulisi näkyä siinä, että hän etsisi itsestään sellaisia puolia, jotka olisivat hyödyksi tukisuhteen muodostumiselle. Kukaan ei voi persoonaansa muuttaa, mutta esimerkiksi nuoren kanssa voi harrastaa sellaista, mistä tukihenkilö ei itse niin välitä. Nuorelle sillä saattaa silti olla suuri merkitys. Tukisuhteessa nuorten mieltymykset tulisi ottaa huomioon toimintaa suunniteltaessa.

Mielestämme ammatillisten tukihenkilöidenkin kesken voisi helpottaa tiedonkulkua ja työssäjaksamista, jos he pitäisivät yhteisiä palaveriteita. Ne toimisivat ikään kuin vertaistukena työntekijöiden kesken. Jo tieto kollegojen valmiudesta antaa tarvittaessa tukeaan, on sinänsä helpottava asia työntekijän kannalta. Muutos parempaan edellyttää, että työntekijät katsovat yhteistyön olevan asiakkaan etujen lisäksi vaan myös omien etujensa mukaista (Øvretveit 1995, 25). Palaverissa kaikki työntekijät kertoisivat tukemansa nuoren tilanteesta ja tavoitteista, mahdollisista ongelmatilanteista sekä auttamiskeinoista kollegoilleen. Mielestämme tukihenkilöt voisivat hyötyä yhteisestä palaverista, joka toimisi ikään kuin vertaistukena työntekijöiden kesken. Kaikki työntekijät kertoisivat tukemansa nuoren tilanteesta ja tavoitteista, mahdollisista ongelmatilanteista sekä auttamiskeinoista työkavereilleen.

Palvelun tilaajat ja tuottajat ovat molemmat todenneet, että sitä pitäisi suunnata pelkästään ennaltaehkäisevämpään suuntaan suurempien ongelmien välttämiseksi. Aineistosta päätellen kaikki osapuolet ovat samaa mieltä ennaltaehkäisyn painotuksesta, mutta miksei se kuitenkaan toteudu? Luulemme, että kyseessä on laaja-alainen ilmiö muillakin paikkakunnilla, sillä vanhoista, totutuista kaavoista irrottautuminen on joskus vaikeampaa kuin aluksi luulisi. Esimerkiksi ammatillista tukihenkilötoimintaa on vaikeaa markkinoida koulutoimelle, josta se kantautuisi tukea tarvitseville lapsille ja nuorille. Kenen vastuulla tämänkaltainen kehittäminen loppujen lopuksi on?

Aineistosta nousseiden ajatusten pohjalta moniammatillinen yhteistyö auttaisi koko perhettä yhdessä ja sen yksilöitä erikseen. Mielestämme perhetyö ja ammatillinen tukihenkilötoiminta voisivat tehostaa yhteistyötään, sillä kaikki työntekijät sosiaalityöntekijöistä lähtien ajavat samaa asiaa: asiakkaan eli nuoren parasta. Ammatillisen tukihenkilötoiminnan kaltaisia palveluita on todella paljon tarjolla, emme edes kaikkia ole pystyneetkään työssä mainitsemaan. Mielestämme pääasia on, että tarjontaa palveluissa löytyy, jotta jokaiselle tukea tarvitsevalle löytyisi paras mahdollinen apu. Lisäksi palveluiden tarjoajien olisi mielestämme hyvä tiedostaa muiden palveluiden tarjonnan ja ottaa vinkkejä oman työn kehittämiseksi ja päivittämiseksi. Palvelunostajalta suuri palveluiden kirjo vaatii kylläkin viitseliäisyyttä perehtyä eri palveluihin kilpailuttaessaan niitä.

Haluamme uskoa, että opinnäytetyöstä on paljonkin hyötyä ammatilliselle tukihenkilötoiminnalle ja palveluntilaajille todistamaan sen, että palvelu on todella hyödyllinen, mutta sen markkinoiminen kaipaakin vähän vain muokkausta parantaakseen tunnettavuutta ja yhteistyötä eri tahojen kanssa. Ammatillista tukihenkilötoimintaa olemme pyrkineet määrittelemään ja mahdollista jatkotutkimusta aiheelle voisi tehdä juuri kehittämisen näkökulmasta. Toivomme, että olemme saavuttaneet ne tavoitteet, joita sosiaalityöntekijöillä oli työn suhteen. Ainakin itse koemme, että työ vastaa tutkimusongelmaan asetettuihin kysymyksiin. Toivomme myös, että ammatillinen tukihenkilötoiminta voisi saada työstä nousevia näkökulmia työn kehittämiseksi.

Ammatillisen tukihenkilön tarjoamaa palvelua tarvitaan, koska mielestämme kaupungissa asuminen, yksilölliset elämäntavat ja kiireinen elämänrytmi ovat supistaneet monen nuoren sosiaalista verkostoa. Lasten ja nuorten pahoinvointi on mielestämme yleistä ja sitä ammatillinen tukihenkilötoiminta pyrkii lievittämään, jollei korjaamaankin. Työmme on todentanut sen, että kentältä huokuu suuri ennaltaehkäisyn tarve ja ammatillinen tukihenkilötoiminta on oiva palvelu täydentämään lastensuojelun avohuollon kenttää.

LÄHTEET

- Anttila, P. 1997. Tutkimisen taito ja tiedonhankinta. Helsinki: Artefakta Oy.
- Eskola, J. 2007. Laadullisen tutkimuksen juhannustaiat. Teoksessa: Aaltola, J. & Valli, R. (toim.) 2007. Ikkunoita tutkimusmetodeihin II. Näkökulmia aloittavalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. 2. korjattu ja täydennetty painos. Juva: WSOY.
- Forsberg, H., Ritala-Koskinen, A. & Törrönen, M. 2006. Kohti lapsisensitiivistä sosiaalityötä. Teoksessa: Forsberg, H., Ritala-Koskinen, A. & Törrönen, M. (toim.) 2006. Lapset ja sosiaalityö. Kohtaamisia, menetelmiä ja tiedon uudelleenarviointia. Jyväskylä: PS-Kustannus, WSOY. (5, 7, 159, 161, 165.)
- Hallitusohjelma 2007. Pääministeri Matti Vanhasen II hallituksen ohjelma. [Pdf-tiedosto]. Päivitetty 4.5.2007. [Viitattu 26.9.2009]. Saatavissa:
<http://www.valtioneuvosto.fi/hallitus/hallitusohjelma/fi.jsp>
- Heino, T. 2007. Keitä ovat uudet lastensuojeluasiakkaat? Tutkimus lapsista ja perheistä tilastolukujen takana. Stakes: Työpapereita 30/2007. Helsinki: Valopaino Oy.
- Heino, T. Berg K. & Hurtig J. 2000. Perhetyön ilo ja hämmennys. Lastensuojelun perhetyömuotojen esittelyä ja jäsenyyksiä. Stakes aiheita -monistesarja 14/2000. Helsinki: Stakesin monistamo.
- Himberg, L., Laakso J., Peltola R., Näätänen R. & Vidjeskog J. 2003. Kehittyvä ihminen. Psykologia 2. 1- 4. painos. Helsinki: WSOY.
- Hirsjärvi, S. 2009. Tutkimustyytit ja aineistonkeruun perusmenetelmät ja Tutkimuksen reliiabelius ja validius. Teoksessa: Hirsjärvi, S, Remes P. & Sajavaara P. 2009. Tutki ja kirjoita. 15. painos. Hämeenlinna: Kariston Kirjapaino Oy. (201, 231- 232.)
- Hirsjärvi, S. & Hurme H. 2008. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Yliopistopaino.
- Hirsjärvi, S, Remes P. & Sajavaara P. 2004. Tutki ja kirjoita. 10. painos. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.
- Hirsjärvi, S, Remes P. & Sajavaara P. 2009. Tutki ja kirjoita. 15. painos. Hämeenlinna: Kariston Kirjapaino Oy.

- Hurtig, J. 2003. Lasta suojelemassa – etnografia lasten paikan rakentumisesta lastensuojelutyön perhetyön käytännöissä. Väitöskirja, Lapin yliopiston yhteiskuntatieteiden tiedekunta. Lapin yliopistopaino: Rovaniemi.
- Jansson, A. 2009. Aikuisen nälkä. Lapsen Maailma (6-7), 31.
- Johansson, J. 2004. Huoli lasten ja nuorten huumeiden käytöstä ja rikollisuudesta. Diskurssianalyttinen lähestymistapa lasten ja nuorten syrjäytymisriskeihin. Suomen Kasvatus- ja perheneuvontaliitto ry. Hakapaino Oy: Helsinki.
- Jälkihuolto-opas. 2004. Laaksonen, S. (toim.) Sijaishuollon neuvottelukunnan julkaisuja 17. Lastensuojelun Keskusliitto ry. Helsinki: Gummerus Kirjapaino Oy. (10–13, 15–17, 23, 27–28, 30–31, 38–39, 43.)
- Järvinen, R., Lankinen, A., Taajamo, T., Veistilä, M. & Virolainen, A. 2007. Perheen parhaaksi. Perhetyön arkea. Helsinki: Edita Prima.
- Kallio, P. & Tupola, S. 2004. Lapsen fyysinen pahoinpitely. Teoksessa: Söderholm, A., Halila, R., Kivitiie-Kallio, S., Mertsola, J. & Niemi S. 2004. Lapsen kaltoinkohtelu. Keuruu: Otavan Kirjapaino Oy. (89.)
- Kandolin, P. 2009. Puhelinhaastattelu Askel Askeleelta- projektista ja Etsivän nuorisotyön hankkeesta. 10.9.2009.
- Keltto, Sarianne. 2009. Muistatko vielä Askel askeleelta, Seinäjoki-mielipidekirjoitus. Ei päiväystä. Vaatii tunnukset. [Verkkosivusto.] Saatavissa: http://www.ilikka.fi/arc_article.jsp?article=439197. [Viitattu 11.8.2009].
- Ketola, J. 2008. Perhehoito ennen ja nyt. Teoksessa: Ketola, J. (toim.) 2008. Sijoita perheeseen. Perhehoito inhimillisenä ja taloudellisenä vaihtoehtona. Jyväskylä: WSOY. (22-23.)
- Kiviniemi, K. 2007. Laadullinen tutkimus prosessina. Teoksessa: Aaltola, J. & Valli, R. (toim.) 2007. Ikkunoita tutkimusmetodeihin II. Näkökulmia aloittavalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. 2. korjattu ja täydennetty painos. Jyväskylä: PS-kustannus. (70, 79, 81.)
- Lastensuojelun avohuollon ja perhetyön kehittämissyksikköhankkeen esite.

Lastensuojelun tukihenkilön käsikirja. Korhonen, (toim.) 2005. Erityis-
huoltojärjestöjen liitto EHJÄ ry. Jyväskylä: Gummerus kirjapaino
Oy. (17-18.)

Lastensuojelun käsikirja. Sosiaaliportti. Ei päivystä. [WWW-
dokumentti] Saatavissa:

http://www.sosiaaliportti.fi/fiFI/lastensuojelunkasikirja/mita_on_lastensuojelu/ [Viitattu 23.3.2009].

<http://www.sosiaaliportti.fi/fiFI/lastensuojelunkasikirja/tyoprosessi/jalkihuolto/> [Viitattu 28.3.2009].

<http://www.sosiaaliportti.fi/fiFI/lastensuojelunkasikirja/tyoprosessi/avohuolto/muuttukitoimet/tukihenkilo/>[Viitattu 26.2.2009].

<http://www.sosiaaliportti.fi/fiFI/lastensuojelunkasikirja/tyoprosessi/sijaishuolto/muodot/perhehoito/> [Viitattu 16.3.2009].

<http://www.sosiaaliportti.fi/fiFI/lastensuojelunkasikirja/tyoprosessi/avohuolto/muuttukitoimet/perhetyo/>[Viitattu 28.3.2009].

http://www.sosiaaliportti.fi/fiFI/lastensuojelunkasikirja/tyoprosessi/ehka_iseva_lastensuojelu/toimintamuotoja/perhetyo/[Viitattu 28.3.2009].

L 13.4.2007/417. Lastensuojelulaki. Ajantasainen lainsäädäntö. Finlex. Ei päivystä. [www-dokumentti] [Viitattu 23.3.2009]. Saatavissa: <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417>

L 27.1.2006/72 Nuorisolaki. Ajantasainen lainsäädäntö. Finlex. Ei päivystä. [www-dokumentti] [Viitattu 28.3.2009]. Saatavissa: <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2006/20060072?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=nuorisoty%C3%B6>

L 17.9.1982/710 Sosiaalihuoltolaki. lainsäädäntö. Finlex. Ei päivystä. [www-dokumentti] [Viitattu 31.3.2009]. Saatavissa: [http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1982/19820710?search\[type\]=pika&search\[pika\]=sosiaalihuoltolaki](http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1982/19820710?search[type]=pika&search[pika]=sosiaalihuoltolaki)

Matinlompola, M. 2007. Vanhemmuus ei ole ammatti. Teoksessa: Määttä K., (toim.) 2007. Helposti särkyvää. Nuoren kasvun turvaaminen. Helsinki: Gummerus Kirjapaino Oy.(106.)

Mendley Rauner, D. 2000. "They Still Pick Up Me When I Fall" – The Role of Caring in Youth Development and Community Life. Columbia University Press: New York.

- Merikratos Oy. Lapsitiedon keskus. Ei päiväystä [Verkkosivusto] [Viitattu 3.4.2009] Saatavissa: <http://www.lapsitieto.fi/palve/kortti.html>.
- Moilanen, P. & Räihä, P. 2007. Merkitysrakenteiden tulkinta. Teoksessa: Aaltola, J. & Valli, R. (toim.) 2007. Ikkunoita tutkimusmetodeihin II. Näkökulmia aloittavalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. 2. korjattu ja täydennetty painos. Jyväskylä: WSOY. (55.)
- Määttä, K. 2007. Vanhempainrakkaus – Suurin kaikista. Teoksessa: Määttä K., (toim.) 2007. Helposti särkyvää. Nuoren kasvun turvaaminen. Helsinki: Gummerus Kirjapaino Oy.(221–222, 225.)
- Narikka, J. 2004. Palvelujen järjestäminen, hallinto, ohjaus- ja rahoitus. Teoksessa: Puonti, A., Saarnio, T. & Hujala, A. (toim.) 2007. Lastensuojelu tänään. Helsinki: Tammi. (36 – 37, 57.)
- Neljä astetta aikuisuuteen. Ei päiväystä. [Verkkosivusto] [Viitattu 19.3.2009] Saatavissa: <http://www.4astetta.fi/yritysinfo.html>
- Nelson-Jones, R. 2003. Basic Counselling Skills – A Helper’s Manual. TJ International: Padstow, Cornwall.
- Niemelä, H. & Salminen, K. 2006. Suomalainen sosiaaliturva. Vammala: Kansaneläkelaitos.
- Niemi, H. (toim.) 2002. Mitä on Alvari-perhetyö. Ensi- ja turvakotien liiton julkaisu 32. Helsinki.
- Nieminen, J. 2007. Vastavoiman hahmo – nuorisotyön yleiset tehtävät, oppimisympäristöt ja eetos. Teoksessa: Hoikkala, T. ja Sell, A. 2007. Nuorisotyötä on tehtävä. Menetelmien perustat, rajat ja mahdollisuudet. Helsinki. Hakapaino Oy, Nuorisotutkimusverkosto/ Nuorisotutkimusseura. Julkaisuja 76. (22–26.)
- Nuoren aika. 2003. Aaltonen, M., Ojanen, T., Vihunen, R. ja Vilén, M. (toim.) Porvoo: WSOY. (15–17.)
- Nuorten ystävät Ry. Ei päiväystä. [Verkkosivusto][Viitattu 3.4.2009] Saatavissa: <http://www.nuorten-yst.fi/file.php?186>.
- Nurmi, J-E. 2005. Nuoruusiän kehitys: etsintää, valintoja ja noidankehiä. Teoksessa: Lyytinen, P., Korkiakangas, M., Lyytinen, H. (toim.) 2005. Näkökulmia kehityspsykologiaan. Kehitys kontekstissaan. Porvoo: WSOY. (256, 259.)
- Nygvist, L. 1995. Onnistuuko räätälöity työ nuorisohuollossa? Turun yliopisto. Sosiaalipolitiikan laitos. Painosalama Oy. Sarja A: 6.

- Orjasniemi, T. 2007. Vapaan alkoholin sukupolvi. Teoksessa: Määttä K., (toim.) 2007. Helposti särkyvää. Nuoren kasvun turvaaminen. Helsinki: Gummerus Kirjapaino Oy.(85.)
- Raatikainen, P. 1997. (toim.) Ajattelu – kieli – merkitys. [Viitattu 3.4.2009]. Saatavissa:<http://www.valt.helsinki.fi/kfil/termit/deduktii.htm>
- Riches, G. & Dawson, P. 2000. Facing Death – an Intimate Loneliness – Supporting Bereaved parents and Siblings. St. Edmundsbury Press: Bury St Edmunds, Suffolk.
- Linnakangas, R. & Suikkanen, A. 2004. Varhainen puuttuminen. Mahdollisuus nuorten syrjäytymisen ehkäisemisessä. Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksiä 2004:7. Helsinki: Edita Prima Oy.
- Rogers, B. 2004. Essential Principles and Practices that Enable Us to Make a Difference with Individual Children and Classroom Groups. Teoksessa: Rogers, B. 2004. (Edited by) How to manage children's challenging behaviour. Cromwell Press Ltd: Trowbridge, Wiltshire.
- Rousu, S. 2006. Lastensuojelu muuttuvassa palvelu- ja kuntarakenteessa kannanotot ja ehdotukset lastensuojelun kehittämisohjelmalle. STM Lastensuojelun kehittämisohjelma, Palveluketjut ja seudulliset palvelut [Viitattu 31.3.2009] Saatavissa: www.kunnat.net/lapset >lasten-suojelu.
- Ruishalme, O. & Saaristo L. 2007. Elämä satuttaa. Kriisit ja niistä selviytyminen. Helsinki: Tammi.
- Saarnio, T. 2004. Perhetyö lastensuojelutyössä. Teoksessa: Puonti, A., Saarnio, T. & Hujala, A. (toim.) Lastensuojelu tänään. Helsinki: Tammi. (240, 248- 249.)
- Saastamoinen, K. 2008. Lapsen asema sijaishuollossa. Käsikirja arjen toimintaan. Helsinki: Edita Prima Oy.
- Salmi, M., Bardy, M. & Sauli, H. 2004. Lapsen ja lapsiperheiden asemasta nykySuomessa. Teoksessa: Söderholm, A., Halila R., Kivitie-Kallio, S., Mertsola, J. & Niemi, S. (toim.) 2004. Lapsen kaltoinkohtelu. Keuruu: Otavan Kirjapaino Oy. (17–18, 31–33.)
- Santala, H. 2009. Puhelinkeskustelu. Toiminnanjohtaja. Sarpet Oy. Haastattelua tarkentavia kysymyksiä. 10.8.2009, 15.9.2009.
- Seinäjoen ammattikorkeakoulun sosiaali- ja terveysalan intra. [Viitattu Sosionomin ydinosaaminen.] [WWW-dokumentti.] Päivitetty: 17.11.2008. Saatavissa:

[http://intra.epedu.fi/Opiskelijaintra_\(SeAmk\)/Sosiaali-ja_terveysala/Kampus/Ammatillisuudenkehittyminen.iw3](http://intra.epedu.fi/Opiskelijaintra_(SeAmk)/Sosiaali-ja_terveysala/Kampus/Ammatillisuudenkehittyminen.iw3). [Viitattu:23.7.2009.]

Sosiaali- ja terveydenhuollon kansallinen kehittämisohjelma KASTE 2008–2011. [Viitattu 27.9.2009]. [Pdf-tiedosto]. Saatavissa: http://www.stm.fi/julkaisut/julkaisujasarja/nayta/_julkaisu/1063225#fi

Stakes, sosiaali ja terveysalan kehittämiskeskus. [Viitattu 25.6.09]. Saatavissa: <http://www.stakes.fi/FI/tilastot/aiheittain/Lapsuusjaperhe/lastensuojelu.htm>

Strid, O. 2004. Ennaltaehkäisy ja yhteistyö. Teoksessa: Söderholm, A., Halila R., Kivitiie-Kallio, S., Mertsola, J., Niemi, S. (toim.) 2004. Lapsen kaltoinkohtelu. Keuruu: Otavan Kirjapaino Oy. (250.)

Särkelä, R. 2009. Nyt on aika investoida ihmisten hyvinvointiin. Sosiaali- ja terveysviesti. (1), 3.

Tanskanen, L. 2009. Varaisä naapurista. Lapsen Maailma (6-7), 38–40.

Taskinen, S. 2008. Ehkäisevä lastensuojelu. Ei päiväystä. [Ppt-dokumentti] [Viitattu 23.3.2009]. Saatavissa: <http://www.sosiaaliportti.fi/File/95a6da17-7567-48ef-91f9fcc0c2e97214/ennaltaehk%C3%A4isy.ppt>

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2002. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Tammi. Helsinki. Gummerus Kirjapaino Oy. Jyväskylä.

Tukeva Oy. Ei päiväystä. [Verkkosivusto]. [Viitattu 11.8.2009]. Saatavissa: <http://www.tukeva.fi/palvelut.html>

Turpeinen, P. 2004. Ahdingossa luova lapsi ja nuori – Tienviittoja kasvuun. Edita Prima oy: Helsinki.

Törrönen, M. 1999. Lasten arki laitoksessa – Elämä lastenkodissa ja sairaalassa. Helsinki: Yliopistopaino.

Törrönen, M & Vornanen, R. 2004. Lastensuojelun ehkäisevä työ. Teoksessa: Puonti, A. Saarnio, T. & Hujala, A. (toim.) 2004. Lastensuojelu tänään. Jyväskylä. Gummerus kirjapaino Oy. (157–158.)

Upanne, M. 2004. Lapsen edun ja oikeuden valvonta. Teoksessa: Puonti, A., Saarnio, T. & Hujala, A. (toim.) 2004. Lastensuojelu tänään. Helsinki: Tammi. (343.)

- Uusimäki, M. 2005. Perhetyötäkö kaikki? Pohjois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskuksen julkaisusarja 20. Oulu: Oulun Kaupungin painatuskeskus.
- Uusitalo, T. 2007. Nuoruusajan yksinäisyys. Teoksessa: Määttä K., (toim.) 2007. Helposti särkyvää. Nuoren kasvun turvaaminen. Helsinki: Gummerus Kirjapaino Oy (24, 29, 31,37.)
- Uusitalo, T. 2007. Nuoren itsemurha. Teoksessa: Määttä K., (toim.) 2007. Helposti särkyvää. Nuoren kasvun turvaaminen. Helsinki: Gummerus Kirjapaino Oy. (52.)
- Vantaan kaupungin lasten ja nuorten tukihenkilötoiminta. [Verkkosivusto]. [Viitattu 23.9.2009]. [Päivitetty 20.8.2009]. Saatavissa:
http://www.vantaa.fi/i_perusdokumentti.asp?path=1%3B220%3B4720%3B4730%3B4953
- Välimäki, A-L. 1994. Vertaishaastattelu – Metodinen kuvaus ja arviointi. Stakes1993. Raportteja 132. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.
- Wais, M. 2005. Lapsuus ja nuoruus nykyaikana – kasvatuksen mielekkyydestä ja mielettömyydestä. Suom. Kiefer A. & Eklund-Schöpfer A. Tallinna: Kirjakas Ky.
- Øvretveit, J. 1995. Moniammatillisen yhteistyön opas. Sairaanhoidtajien koulutussäätiö SHKS. Helsinki: Hakapaino Oy.

LIITE 1 Tutkimuslupa

Kauhajoen perusturvalautakunta

PL 500

61801 KAUAJOKI

TUTKIMUSLUPAHAKEMUS

Opiskelemme sosionomeiksi Seinäjoen ammattikorkeakoulussa sosiaalialan koulutusohjelmassa. Opiskelumme liittyen teemme opinnäytetyön, jonka aiheena on ammatillinen tukihenkilötoiminta. Opinnäytetyön tarkoituksena on tutkia ammatillisen tukihenkilötoiminnan vaikuttavuutta nuoriin, jotka ovat saaneet kyseistä palvelua sekä arvioida tukihenkilötoiminnan kehityssuuntaa ja sen jäsentymistä yhteiskunnassa. Tarkemmin olemme kuvanneet opinnäytetyötämme hakemuksen liitteessä, liite 1.

Opinnäytetyön toteuttamiseksi haastattelemme ammatillisen tukihenkilön palveluja Kauhajoella saaneita nuoria ja palvelua nuorille ostaneita Kauhajoen kaupungin perusturvaosaston sosiaalityöntekijöitä. Lisäksi haastattelemme palvelun tuottajaa Sarpat Oy:n toimitusjohtajaa Heikki Santalaa, joka on aiemmin kehittänyt tätä palvelua toimiessaan Ensi- ja turvakotiyhdistyksen toiminnanjohtajana sekä ammatillisena tukihenkilönä toimivaa Sari Ojantolaa. Haastattelut alkavat kesällä 2008 ja opinnäytetyön on tarkoitus valmistua syksyyn 2009 mennessä. Opinnäytetyön teemme Lastensuojelun avohuollon ja perhetyön kehittämissuunnitelman kehittäjä-perhetyöntekijä, perheterapeutti Katri-Helena Santalan ja kehittäjä-sosiaalityöntekijä Paula Uusi-Hakalan toimeksiannosta ja he ohjaavat omalta osaltaan tutkimuksen tekemistä. Hakemuksemme liitteenä on lastensuojelun avohuol-

lon ja perhetyön kehittämishankkeen kanssa tehtävä sopimus opinnäytetyöstä, liite 2.

Pyydämme kunnioittavasti, että Kauhajoen perusturvalautakunta myöntäisi tutkimusluvan opinnäytetyön suorittamiseksi. Tutkijoina meitä sitoo ehdoton vaitiolovelvollisuus.

Seinäjoella 6.5.2008

Niina Virkkala

Jonna Shemeikka

LIITE 2 Teemahaastattelukysymykset

Nuoret

Tilanne tehdään mahdollisimman rennoksi ja luonnolliseksi. Haastattelut toteutettaisiin mahdollisesti kirjastossa, jonne matala kynnyksellä tulla. Tilanne toteutettaisiin yhdessä ”keskustellen”, siten että nuorelle ei tule tunne liian virallisesta ilmapiiristä, mutta kuitenkin haastattelijan rooli säilyttäen. Haastattelutilanteen alussa varmistetaan, että haastateltava on tietoinen tutkimuksen tarkoituksesta ja että hän on edelleen suostuvainen haastatteluun. Voimme tarjota haastateltavalle tämän halutessa tiivistelmää tutkimuksen tarkoituksesta luettavaksi ennen haastattelun alkua.

TAUSTAT

Kuvaile tilannettasi ennen, kun sinulle tarjottiin ko. palvelua? (jälkihuollon vaihe?)

- Minkä ikäinen olit?
- Miten asuit? (perheen luona, yksin, laitoksessa, asuntolassa)
- Huomasitko että tarvitsit apua? Lähtikö omasta tarpeesta?
- Oliko jokin ongelma laukaisevana tekijänä tukihenkilön saamiseen? Jos, niin mikä?

Kuka on tarjonnut sinulle ko. palvelua?

- Tarvitsitko aikaa miettiä tarjousta? Miksi?
- Miten otit vastaan tarjouksen?

HAASTATELTAVAN KÄSITYS TUTKIMUSONGELMASTA

Kerro lyhyesti, mitä ymmärrät ammatillisella tukihenkilö toiminnalla.

- Mitä se on?

PALVELU

Miten tukihenkilöpalvelu alkoi sinun kohdallasi?

- Mitä teitte ensimmäisellä tapaamiskerralla?
- Erosiko se muista tapaamiskerroista?
- Oliko teillä tukihenkilön kanssa tutustumiseen mahdollisuus?
- Saitko mahdollisuuden kieltäytyä? Jos kieltäydyit, niin miksi?
- Saitko mahdollisuuden vaihtaa tukihenkilöä, jos sinusta tuntui, että henkilö-
kemat eivät täsmää?

Tehtiinkö tukisuhteesta palvelusuunnitelma?

- Saitko itse vaikuttaa siihen?
- Etenikö suhteenne sen mukaisesti?
- Kuuluiko siihen alku- väli- ja loppuneuvottelu? Olitko niissä mukana?
- Muutettiin sitä tarvittaessa?
-

Millaisia olivat tilanteet, jossa olet tarvinnut tukihenkilöä?

- Kertoisitko käytännön esimerkin?
- Ovatko tapaamiskerrat eronneet toisistaan vai ovatko ne aina samanlaisia?
- Ovatko tapaamisenne olleet keskustelua vai oletko tarvinnut konkreettista
apua esimerkiksi virastoasioiden hoitamisessa?
- Olivatko tapaamiset säännöllisin väliajoin vai tarpeen mukaan?

Kuinka kauan sait ko. palvelua?

- Kuinka kauan tapaamiset kestivät kerrallaan?
- Kuinka kauan tukisuhde kesti?

Miten tukisuhteenne loppui?

- Määriteltiinkö tukisuhteen loppumisaika jo suhteen alussa?
- Loppuiko suhde tarpeen loppuessa?

TTYTYVÄISYYS

Kuvaile odotuksiasi ennen kun sait ko. palvelua.

- Vastasiko palvelu odotuksiisi? Oliko palvelu sellaista kun olit ajatellut?

- Antoiko se enemmän kun mitä olit ajatellut?

Miten olet kokenut tukihenkilöpalvelun?

- Oliko palvelu tarpeellinen vai tarpeeton? Miksi? Tuleeko mieleesi jokin käytännön esimerkki?

-

Henkilökemiat

VAIKUTTAVUUS

Onko ammatillisen tukihenkilön antamalla tuella ollut vaikutusta tämän hetkiseen tilanteeseen?

- Koitko, että sait apua ja tukea alkuperäiseen ongelmaan? Minkälaista tukea?
- Kuvaile, niitä tilanteita, joissa tukihenkilön tuki on vaikuttanut sinuun tai vastaavasti ei ole vaikuttanut.
- Kertoisitko käytännön esimerkin.
- Ovatko tehneet valinnat tukisuhteen aikana vai sen jälkeen?

Mihin tukihenkilöpalvelu on vaikuttanut eniten, entä vähiten?

- Mainitse muutama esimerkki molemmista.

Jos sinulla ei olisi ollut mahdollisuutta saada ko. palvelua, niin minkälaiseksi arvioisit tilanteesi tällä hetkellä?

- Olisiko tilanne parantunut vai pahentunut?

Voisitko suositella palvelua nuorille?

- Miksi?
- Minkälaisille?

Sosiaalityöntekijät (palvelun ostajat)

Haastattelu tehdään kaupungintalon tiloissa. Haastattelu toteutetaan fokusryhmähaastatteluna, johon osallistuu palvelun ostajien lisäksi kehittäjäsosiaalityöntekijät,

jotka ovat opinnäytteemme tilaajia. Ryhmähaastattelun tallentamiseen käytämme sanelukonetta sekä videonauhaa varmistaaksemme, että kaikkien puhe varmasti kuuluu ja lisäksi voimme tarkastella vielä jälkeenpäin ei-sanallista viestintää. Työntekijät asetetaan puolirinkiin, jotta kaikki näkyvät viedolla. Tallennusvälineet tulee tarkistaa, ennen varsinaista haastattelun aloitusta, että ääni varmasti kuuluu jne. Tilanteen aluksi toteutamme tunneleikin kangaspaloilla. Jokainen saa valita omaa sen hetkistä tunnetilaa kuvaavan kankaan ja kertoa siitä. Tällä haluamme vapauttaa ilmapiiriä sekä auttaa heitä asennoitumaan tulevaan haastatteluun.

ESITTELY JA SOSIAALITYÖNTEKIJÖIDEN TAUSTAT

- Nimi, ikä, työhistoria

(Tämän kysymyksen jälkeen tarkistetaan tallenteet ja niiden toimivuus)

VARSINAISET TEEMAT HAASTATEELUA VARTEN

TAUSTA

Mitä tukihenkilöpalvelu on paikkakunnallanne tällä hetkellä?

- Mihin se kohdistuu?
- Mitkä ovat yleisimmät syyt, jolloin tarjoatte tukihenkilöä?

Milloin tukihenkilötoiminta on alkanut?

Miten palvelun kysyntä ja tarjonta ovat mielestänne kohdanneet?

- Onko tukihenkilöitä tarpeeksi suhteessa nuorten tarpeisiin paikkakunnallasi?
- Entä valtakunnallisesti?

Kuinka monta nuorta on saanut palvelua?

PALVELUN TARJOAMISEN KRITEERIT

Oletko tarjonnut asiakkaillesi ko. palvelua?

- Miten nuori on reagoinut?

- Oletko joutunut suostuttelemaan?

Mitkä ovat ne kriteerit, joiden perusteella tarjoatte nuorelle tukihenkilöpalveluja?

KEHITYSSUUNTA

Onko tukihenkilötoiminta mielestäsi riittävää paikkakunnallasi?

- Vastaako palvelu nuorten tarpeita?
- Saako nuori tukea haluamiinsa/ tarvitsemiinsa asioihin?

Minkälaisena näet ammatillisen tukihenkilötoiminnan kymmenen vuoden päästä?

- Mihin suuntaan ollaan menossa?

Tuleeko palveluntarve lisääntymään nuorten keskuudessa paikkakunnallanne?

- Miksi?

Mihin tarve tulevaisuudessa tulee kohdistumaan?

- Onko jokin kasvava/kehittyvä ongelma?

Millaisena näet ihanteellisen tukihenkilötoiminnan?

- Mitä siihen kuuluu?
- Kuinka kauan se kestää? (onko ihanne, että palvelu loppuu nuoren täyttävässä 21 vuotta, vai se, että jatkuisi niin kauan kuin on tarvetta?)
- Onko ihanne että se olisi irrallinen palvelu vai yhdessä perhetyön kanssa?

JÄSENTYMINEN YHTEISKUNNASSA

Tukihenkilötoiminnan kaltaista palvelua myydään monella eri nimikkeellä. Tiedätkö, muita samantyyppisiä palveluita valtakunnallisella tasolla?

- Eroaako ne sisällöllisesti toisistaan? Miten?

Miten ammatillinen tukihenkilötoiminta eroaa perhetyöstä?

- Mitkä ovat rajapinnat?

Toimiiko tukihenkilötoiminta irrallisena perhetyöstä?

- Onko se hyvä vai huono asia?
- Voiko niistä työmuodoista olla toisilleen hyötyä?

Palvelun tuottaja ja ammatillinen tukihenkilö

PALVELUN PERUSTAA

Millainen koulutus ammatillisilla tukihenkilöillä on?

- järjestetäänkö jonkinlaisia kursseja?

Mistä ammatillisen tukihenkilötoiminnan idea lähti Kauhajoella liikkeelle?

- Onko palvelu muuttanut muotoaan matkan varrella?

PALVELUN SUHTEET MUIHIN PALVELUIHIN

Ammatillisen tukihenkilötoiminnan kaltaista palvelua myydään monella eri nimikkeellä. Tiedätkö, muita samantyyppisiä palveluita valtakunnallisella tasolla?

- Eroaako ne sisällöllisesti toisistaan? Miten?

Miten ammatillinen tukihenkilötoiminta eroaa tavallisesta tukihenkilötoiminnasta?

- piirteet
- työtavat

Miten ammatillinen tukihenkilötoiminta eroaa perhetyöstä?

- Mitkä ovat rajapinnat?

PALVELUN PIIRTEET

Miten kuvailisitte ammatillisen tukihenkilön toimenkuvaa?

- piirteet (Ennaltaehkäisevää vai korjaavaa työtä?)
- toimintatavat
- haasteellisuus
- aikataulu (yksittäisen tapaamiskerran kesto ja palvelun kokonaiskesto)
- Esimerkkitapaus (Onko olemassa tyyppiesimerkkiä?)

PALVELUN VAIKUTTAVUUS NUORIIN

Millaiseksi koette nuorten vastaanoton palvelun suhteen?

- Ovatko nuoret suostuvaisia vai täytyykö heitä muistuttaa palvelun tarpeellisuudesta heille?

Millaiseksi näette palvelun vaikuttavuuden nuoriin?

PALVELUN SIJOITTUMINEN PALVELUJÄRJESTELMÄSSÄ

Miten mainostatte palvelua? Kenelle?

Mihin ko. palvelu sijoittuu lastenhuollossa?

PALVELUN KEHITYSSUUNTA

Miten arvioisitte ammatillisen tukihenkilötoiminnan kehityssuuntaa (mihin menossa) ja tulevaisuutta?

LIITE 3 Saatekirje

23.10.2008

Hei Nuori!

Olemme sosionomiopiskelijoita Seinäjoen ammattikorkeakoulusta ja teemme opinnäytetyötä ammatillisesta tukihenkilötoiminnasta. Tarkoituksenamme on tutkia sitä, mitä ammatillinen tukihenkilötoiminta on juuri Sinuun kohdallasi ollut ja miten se on vaikuttanut elämääsi. Olemme saaneet tutkimusluvan Kauhajoen perusturvalautakunnalta ja teemme opinnäytetyön yhteistyössä *Lastensuojelun avohuollon ja perhetyön kehittämissyksikköhankkeen* kanssa. Yhteystietosi olemme saaneet sosiaalityöntekijältäsi.

Haastattelutilanne järjestetään Kauhajoen kirjastossa, tutkijan huoneessa. Haastattelu on muodoltaan teemahaastattelu, joka sisältää avoimia kysymyksiä ja se kestää noin tunnin, jonka nauhoitamme. Tutkijoina meitä sitoo vaitiolovelvollisuus eli emme käytä nimeäsi tai muita yhteystietoja tutkimuksessamme.

Toivoisimme, että voisimme haastatella Sinua marraskuussa viikolla 48. Otamme Sinuun yhteyttä viikon sisällä puhelimitse kysyäksemme suostumustasi haastatteluun ja sopiaksemme tarkemman haastatteluajankohdan.

Ystävällisin terveisin

Jonna Shemeikka (puhelinnumero)

Niina Virkkala (puhelinnumero)